

5.3.4. Pràctica religiosa: procés ritual i activitat de prèdica

Sens dubte, la pràctica religiosa principal dels Hare Krisna és el cant dels sants noms de Krisna o *maha-mantra* Hare Krisna, ja sigui de forma privada (*japa*) o congregacional i acompanyat de ball (*kirtana*). Segons les escriptures del moviment, cantar Hare Krisna és el *yuga-dharma*, el fonament religiós d'aquesta era i, per tant, la pràctica devocional més important. *Maha-mantra* significa el gran cant d'alliberament de la ment i els sants noms de Déu, segons la doctrina de la Consciència de Krisna, són Hare, referit a l'aspecte energètic, i Krisna i Rama, referits al personal: Krisna significa el suprem atractiu i Rama la font de tota felicitat. Segons la filosofia del grup, quan una persona canta aquest *gran mantra* està demanant a la divinitat que l'ocupi en servei; sol·licita connectar-s'hi invocant el seu nom i la seva energia. El *maha-mantra* Hare Krisna és considerat una vibració sonora transcendental, és a dir, que se situa per sobre de les lleis materials i, d'acord amb els *Vedes*, descén directament del món espiritual. Atenció, respecte i humilitat són les actituds més adequades en cantar-lo.

El cant individual a mitja veu del *maha-mantra* amb l'ajuda del rosari s'anomena *japa*. Un *japa-mala* és un rosari (preferentment fet de fusta de l'arbre sagrat *tulasi*) de cent vuit granets que representen a les cent vuit *gopis* principals (les amants transcendents de Krisna) més una última de més gruixuda que representa Krisna. El *japa-mala* cal que es conservi sempre dins d'una bosseta especial i mai no ha de portar-se al lavabo ni deixar-se a terra o en un seient, ni tampoc ha de ser tocat amb els peus o amb la boca; tot això, seguint la norma d'evitar qualsevol contacte dels objectes sagrats amb àrees o agents contaminants de distinta mena, en especial, aquells relacionats amb el cos. D'altra banda, Veda Vyasa Das Adhikari, al manual d'instruccions normatives, explicava el mètode correcte del cant privat *japa* de la manera següent:

Al cantar el *japa*, se comienza por la cuenta menor más próxima a la cuenta que representa a Krisna, cogiéndola entre el pulgar y el dedo medio derechos, evitando tocarla con el índice, y en tanto se la hace girar entre estos dedos, se canta el *maha-mantra* -Hare Krisna, Hare Krisna, Krisna Krisna, Hare Hare, Hare Rama, Hare Rama, Rama Rama, Hare Hare-. Se pasa entonces a la cuenta siguiente, cantando en la misma forma y así sucesivamente. Sin embargo, cuando al completar la primera vuelta se llega a la cuenta que representa a Krisna, no se canta, sino que se retrocede cantando cuenta a cuenta, hasta la primera nuevamente, completando así la segunda vuelta y recomenzando todo el proceso, como la primera vez. En esta forma, yendo y viniendo se debe cantar un número determinado de vueltas al día. Para poder ser iniciado se deben cantar por lo menos dieciséis vueltas diarias, persistentemente durante un largo tiempo. Si en alguna ocasión no se alcanzan a cantar las dieciséis vueltas, las que faltan deben cantarse al día siguiente (1983: 24-25).

Es recomana acabar les setze rondes de *japa* de matinada abans del primer àpat del dia i incorporar-se al servei assignat, així com fer-ho de forma conjunta amb d'altres devots a la sala del temple a fi d'evitar les distraccions i la somnolència: "En esta forma la mente estará fija y podrá recordar a Krisna facilmente el resto del día" (Veda Vyasa Das Adhikari, *op. cit.*, 27). Tanmateix, per obtenir un benefici complet en cantar el *maha-mantra* Hare Krisna cal prèviament recitar el *Pañca-tattva maha-mantra* en commemoració de Caitanya Mahaprabhu:

(*Jaya*) Sri Krisna-Caitanya Prabhu Nityananda / Jaya advaita Gadadhara Srivasadi-gaura-bhakta-vrnda. Significat: Sri Caitanya Mahaprabhu va sempre acompanyat de la Seva expansió plenària Sri Nityananda Prabhu, la seva encarnació Sri Advaita Prabhu, la Seva potència Sri Gadadhara Prabhu i la Seva potència marginal Srivasa Prabhu. Com que Ell és la suprema Personalitat de Déu, se situa al centre de totes.

D'altra banda, el cant congregacional del *maha-mantra* en veu alta i amb instruments es denomina *kirtana*. S'hi utilitzen la *mrdanga*, tambor de fang que es fa servir per al cant en grup, i els *karatales*, címbals de metall per fer l'acompanyament rítmic dels cants. Es diu que abans de tocar qualsevol instrument en el *kirtana* és necessari familiaritzar-se amb les pregàries que s'han de cantar i sempre és més important cantar que no pas tocar un instrument i no cantar.

L'assumpció del sentit de disciplina i dedicació en la pràctica religiosa s'esdevé fonamental per al compromís. Un sentit que s'imprimeix institucionalment en els membres insistint en l'elevat valor que representa seguir els principis regulatius i refusar totes les ofertes i temptacions del món material exterior. La interiorització d'aital valor i dels significats que s'hi associen autoconfirma l'elevació d'estatus que significa convertir-se en devot de Krisna, potencia la determinació, i és en la base d'una estructura cognitiva que permet raonar l'experiència anterior a la conversió com a resultat de la manca d'autocontrol i d'autoritat normativa, de models vàlids a seguir i de fites consistents per les quals lluitar.

A més, el fet de rubricar aquest coneixement de causa a través de l'acceptació o positivització del destí segons la llei del *karma*, funciona com un important mecanisme d'activació del compromís: d'una banda, les "sorpreses" i incerteses del passat desapareixen, es garanteixen unes conseqüències fixes tant a l'acatament com a la transgressió o desconsideració del dogma, i es legitima una "despreocupació" general respecte a l'èxit o el fracàs individual, que queden finalment supeditats al disseny diví; d'una altra, es desperta l'incentiu de "cremar"

reaccions kàrmiques negatives i, per tant, de positivitzar aquest destí mitjançant el servei devocional correcte i el seguiment dels principis regulatius.

Es considera que tota entitat vivent té l'instint natural de prestar servei devocional al Senyor i que la capacitat d'estimar Krisna existeix originalment en la persona. Però a causa de la influència de la matèria, aquesta devoció està dormida i cal despertar-la. Mitjançant l'acceptació i la pràctica constant de diferents processos rituals i regulatius s'aconseguirà fer emergir aquesta capacitat latent, despertar en la vida espiritual i en la consciència de Krisna. El *bhakti-ioga* sota regles i regulacions s'anomena *sadhana-bhakti*, el procés a seguir que el deixeble rep del mestre i de les escriptures. Bhaktivedanta Swami explica el significat essencial d'aquest procés de la manera següent:

Existen ciertos métodos prescritos que nos enseñan a emplear los sentidos y la mente para invocar la conciencia latente con la que amamos a Krisna, tal como sucede con el niño que, con un poco de práctica, puede comenzar a caminar. El que no tiene la capacidad básica para caminar, no puede caminar con la práctica. De manera similar, el estado de conciencia de Krisna no puede despertarse tan sólo con la práctica. En realidad, no existe tal práctica. Cuando deseamos desarrollar nuestra capacidad innata de prestar servicio devocional, hay ciertos procesos que, al aceptarlos y ejecutarlos, harán que se invoque esa capacidad latente. Dicha práctica se llama *sadhana-bhakti* (1985: 18-19).

La pràctica del *sadhana-bhakti* implica assistir al *mangala arati* (culte a la deïtat) de matinada, abstenir-se de certes activitats materials, oferir reverències al mestre espiritual i observar tot un seguit d'instruccions normatives subordinades a un precepte bàsic: recordar tothora a Krisna i no oblidar-lo mai⁹⁷: "Debemos tratar siempre de amoldar las actividades de nuestra vida de manera tal que constantemente recordemos a Visnu, o Krisna. Eso es conciencia de Krisna [...] En verdad, ése es el más básico de todos los principios regulativos, porque cuando hay una orden de un superior de hacer algo, hay simultáneamente una prohibición. Cuando la orden es que siempre debemos recordar a Krisna, la prohibición es que no debemos olvidarlo nunca. Dentro de esta sencilla orden y prohibición, se encuentran por completo todos los principios regulativos" (Bhaktivedanta Swami, *op. cit.*, 22). Així doncs, el punt d'arrencada del *sadhana-bhakti* és fixar la ment en Krisna; emprar tant la ment com els sentits en el servei devocional pràctic. I es diu que la millor manera d'aconseguir-ho és cantar el sant nom o *maha-mantra* Hare Krisna.

⁹⁷ En *El néctar de la devoción* (1985), Bhaktivedanta Swami menciona un total de 64 principis regulatius del servei devocional. Els tres primers i principals són els següents: (1) refugiar-se als peus de lotus d'un mestre espiritual genuí; (2) ser iniciat pel mestre espiritual i aprendre d'ell a fer el servei devocional, i (3) obeir les ordres del mestre espiritual amb fe i devoció.

Segons la filosofia del moviment Hare Krisna, el *sadhana-bhakti* és la primera de les tres etapes en el desenvolupament del ioga devocional, la de pràctica, a la qual segueixen la de devoció en èxtasi (*bhava-bhakti*) i la de devoció en amor pur (*prema-bhakti*). A cada una, a més, s'hi associa un determinat tipus de devot segons sigui el seu grau d'avenç espiritual: el *sadhana-bhakti* al devot neòfit (*kanistha-adhikari*) i al situat en un estadi intermedi (*madhyana-adhikari*); i el *bhava-bhakti* i posteriorment el *prema-bhakti* al devot pur (*uttama-adhikari*). Es considera que quan el devot arriba a un estat de devoció espontània, i sobretot a la plataforma de *bhava*, ja no necessita seguir *sadhana*. Així mateix, per assolir l'etapa de *prema* hom ha d'haver passat necessàriament per les dues anteriors, és a dir, per *sadhana* i *bhava*: "Para que el amor a Dios sea algo real, es necesario el sadhana y la entrega práctica. Luego ya, después de eso puede despertarse lo otro. Pero que son plataformas muy elevadas. No es algo barato digamos, es algo serio" (Brahmananda: 7-VI-95).

En la mateixa línia s'expressava la mare Janaki en una de les classes de filosofia, tot emfasitzant la importància de la sinceritat i la motivació personal per aconseguir arribar als nivells més alts de devoció:

Sadhana-bhakti significa hacer actividades devocionales ejecutadas por los sentidos, con el propósito de desarrollar *bhava-bhakti* y luego *prema-bhakti*. Si uno tiene otra meta en la ejecución del *sadhana* entonces su *sadhana* no es *sadhana-bhakti*. De acuerdo a las enseñanzas de Sanatana Goswami en el *Caitanya Caritamrta*, o también en el principio de *El néctar de la devoción*, Prabhupada traduce y escribe: cuando uno tiene el deseo de desarrollar amor por Dios, entonces toma el proceso de *sadhana-bhakti*. En *El néctar de la instrucción* se habla de prácticas que perjudican el servicio devocional, y entre esas prácticas que son perjudiciales, que van en la misma categoría de no practicar las reglas y las regulaciones, está el hecho de ejecutar las actividades del *sadhana* sin ninguna meta. ¿Por qué canto dieciséis rondas?, porque se supone que debo hacerlo. Tal mentalidad es perjudicial para la obtención del servicio devocional puro. Otra cosa, por ejemplo, yo voy al *mangala arati* para que no me echen del templo. Puede que eso sea una realidad, pero si lo pienso así esto es perjudicial para el desarrollo del servicio devocional puro. Por supuesto en algún punto debemos empezar, y no es un mal punto para empezar. Pero el verdadero avance se producirá cuando tenga ese propósito, el desarrollar amor por Krisna (22-V-95).

Però la pràctica del servei devocional pot dividir-se en dues parts. La primera és el servei d'acord amb els principis regulatius, que el devot ha d'observar sense discussió segons ho ordenin el mestre espiritual o les escriptures. Se'n diu *vaidhi* o *vidhi* (reglament). L'altra part del *sadhana-bhakti* s'anomena *raganuga*, i es refereix al moment en què el devot executa el servei devocional guiat per un amor natural envers Krisna d'una forma espontània. Així doncs, en la pràctica del servei devocional poden distingir-se dues etapes: una de reglamentada (*vaidhi-bhakti*)

i una altra d'espontània (*raganuga-bhakti*). El pas de la primera a la segona és exemplificat per Prabhupada de la manera següent:

Por ejemplo, una persona dedicada al servicio devocional puede que reciba la orden de levantarse temprano por la mañana y ofrecer *arati*, que es una forma de culto a la deidad. Al principio, por orden de su maestro espiritual, se levanta temprano por la mañana y ofrece *arati*, pero después se desarrolla en ella un verdadero apego. Cuando adquiere ese apego, automáticamente trata de decorar a la deidad y de preparar diferentes clases de vestidos, y piensa en diferentes planes para llevar a cabo debidamente su servicio devocional. Aunque está dentro de la categoría de la práctica, ese ofrecimiento de servicio amoroso es espontáneo (1985: 20).

Perquè el procés devocional sigui efectiu hi ha diversos requisits que cal tenir en compte com: la neteja externa, el bany del matí, l'aplicació de *tilaka* al cos, el cant de les setze rondes diàries de *japa*, el seguiment dels quatre principis regulatius, l'assistència a les classes de filosofia al matí i a la tarda, fer el servei assignat, menjar només *prasada*, participar diàriament en el programa espiritual desenvolupat al temple i, especialment a la primera cerimònia matinal (*mangala arati*) i cultivar les qualitats personals i devocionals descrites a les escriptures aplicant-les a la pràctica quotidiana. A més, en presència de les deïtats el devot ha de tenir una mentalitat d'humilitat i cal que ofereixi oracions o mantres glorificant-les mentre les adora. En aquest context, el contingut de l'experiència religiosa, tot i ser molt individual i íntim, sempre gira al voltant del sentiment emotiu que suposa la relació mística personal amb Krisna.

En aquest procés, segons la doctrina de la Consciència de Krisna, es troba el veritable caràcter reformador del *bhakti-ioga* sota regles i regulacions. S'hi desenvolupa la motivació personal a través de l'acceptació de les ordres del guru, de l'horari del programa espiritual al temple, del cant dels sants noms i dels quatre principis regulatius i la normativa comunitària en general, etc., fins a arribar a un punt en què suposadament es purifica la devoció envers Krisna i predomina l'espontaneïtat en la realització del servei devocional: "Más que nada porque el maestro te impone... uno en un principio lo hace, como no tiene devoción pura, lo hace con alguna motivación, bajo un cierto horario, bajo una norma... y con la práctica, finalmente pues uno desarrolla esa devoción" (Harikesa: 27-X-92).

Uns altres informants, precisant un xic més sobre aquesta capacitat reformadora i transformadora del *sadhana* i dels mecanismes motivacionals que implica ens deien:

[...] yo he visto drogadictos incluso ¿no?, que vienen y aceptan el proceso así como un refugio. Pero poco a poco pues esas motivaciones, esa comprensión... se van purificando, les va haciendo efecto. Y

también hay quien deja de seguir el proceso de *sadhana*, y normalmente pues empieza a desarrollar hábitos mundanos... Entonces a mí me gusta, a mí personalmente me gusta. A mí al principio me era muy difícil... me costaba, no encontraba ningún placer, y ahora pues me encanta, estoy deseando que sea la hora de despertarme (Hayagriva: 14-II-93).

El procés és fidedigne i si un el seguix, una de dos, o destrosses tots els mals hàbits que tenies abans o no pots seguir, no? O sigui, quan ja portes un temps practicant la filosofia i aixina, el resultat és que el cos de dins es purifica, al cantar el *maha-mantra*, a l'escoltar les classes, al tenir la relació amb els devots i així, el resultat ràpid és que el cos de dins es purifica. Una de dos: o es purifica el cos, o no pots aguantar la purificació i tens que fer-ho d'una forma més senzilla, més a poc a poc, no? (Vaisesika: 1-II-93).

El *sadhana* és valorat i viscut, doncs, com un procés purificador fonamental que possibilita al devot no trencar els vots de compromís amb els principis regulatius del moviment i, per tant, no recaure en el descontrol mental i vital anterior a la conversió. Un altre devot ho expressa ben clar:

El *sadhana* es importantísimo. Sin *sadhana* no tienes la suficiente fuerza espiritual como para poder hacer un avance espiritual. Es esencial porque te provee de la purificación necesaria para afrontar todas las situaciones que te puedan ocurrir durante el día. Por ejemplo, el canto del *japa*, del rosario, las dieciséis rondas que haces: eso te da a ti la fuerza espiritual necesaria para poder rechazar cosas. Es como por ejemplo fumar ¿no? Si tú preguntas a la gente, el cien por ciento de la gente está de acuerdo en que fumar es malo, pero siguen fumando, porque no pueden... no pueden dejarlo; su mente les pide y no pueden controlar esa mente. A pesar de que su inteligencia sabe que eso es malo, no está lo suficientemente fijada, no es lo suficientemente fuerte para decirle 'no, no lo hagas' y que la mente lo escuche. Entonces, si tú cantas el *maha-mantra* tienes el poder ese, purificador, purifica tanto la mente como la inteligencia [...] Por ejemplo, yo antes de conocer este movimiento para la conciencia de Krisna me parecían los devotos como personas así muy... muy espirituales, que yo nunca podría hacer lo que ellos hacen, hacer las cosas que ellos hacen: dejar de fumar... los principios regulativos que siguen ¿no? Porque yo en ese momento no entendía la importancia de lo que es el *sadhana*. Entonces, cuando yo empecé, me regalaron un *japa* y empecé a cantar el *maha-mantra* y a ir de repente a hacer un poco de *sadhana*, ir al templo... entonces lentamente me fui como purificando. Yo no me daba cuenta, pero me estaba purificando. Entonces, cada vez iba perdiendo más el sabor a las cosas, a las cosas materiales en las cuales yo estaba peor en esos momentos. Y podía dejarlas ¿no?. Y hasta que después de un tiempo te parece como algo normal y ya en un momento determinado ya como que no... ya no... es como nada ¿no? Lo que antes era un apego así inmenso, pues ahora puedes estar así como jugando como que no te afecta. Es por la potencia del mantra (Gopala: 29-IV-95).

El resultat final cercat i reconegut d'aquest procés "purificador" és la desidentificació personal identitària (amb l'ego) i l'assumpció completa del principi bàsic *hom no és el cos, ans una ànima espiritual*; això és, la identificació amb l'esperit i amb la divinitat (Krisna): "Al principio lo entiendes teóricamente, pero luego cuando vas predicando te das cuenta, o sea, es algo que lo ves clarísimo. O sea, que en realidad, pues que esto que hay aquí [el cos] pues no soy yo ¿no? Que sí, la tengo, pero yo no soy esta mano. Llega un momento que lo ves claro [...] vas soltando esas cosas" (Brahmananda: 7-VI-95). A través del *sadhana*, l'objectiu del devot (o de l'aspirant a devot) és fixar la ment i els sentits totalment en Krisna i apartar-los de qualsevol aspecte corporal, emocional i social relacionat amb allò "material", que, com confirma

l'experiència pròpia, la complaença (causa) sol portar a la insatisfacció i la frustració (efecte). A partir d'aquí, es forjarà progressivament en l'individu una nova identitat personal i social, i aquest serà conscient que per mantenir el compromís lluny de perturbacions li cal seguir amb determinació les pautes normatives i educatives proporcionades per la institució:

Entonces, pues sí, tú sabes cosas de lo que no eres, pero te falta profundizarlas. Tienes la pauta que te dan las escrituras. Tú sabes que eres un alma espiritual, sabes que no eres el cuerpo, sabes que no eres la mente, y en parte lo percibes. Pero tú ves como no estás autorealizado, que te falta mucho por correr y aunque eso quieras percibirlo sólo lo percibes en parte. Yo por ejemplo pienso que no soy el cuerpo, pero a veces me identifico con el cuerpo; yo entiendo que no soy la mente, pero a veces me identifico con la mente. Entonces, el proceso de conciencia espiritual significa que esas veces que tú te identificas con la mente son las menos posibles y que tu identificación es cada vez menor. Y que al mismo tiempo que eso está ahí, tu visión de tu propio ser es cada vez más grande. Tu conciencia de tí mismo va progresando más. Para que puedas sentirte satisfecho, que el ser esté satisfecho, lo que tienes que hacer es conectarte con Krisna; cuando tu ser está conectado con Krisna tu ser está satisfecho. Por eso, esas preguntas de '¿quién soy?' '¿quién soy?', son una señal de insatisfacción espiritual por no estar siguiendo la pauta de satisfacción espiritual a que el devoto está acostumbrado (Hayagriva: 14-II-93).

Resumint: el *sadhana-bhakti* és un procés espiritual pràctic ben estructurat, sistematitzat i integrat quant a mecanismes de motivació participació i compromís, que experimentat amb la intensitat i la disciplina requerides converteix factors previs d'alienació, insatisfacció vital i buit existencial en factors d'integració, satisfacció vital i plenitud existencial. I que ho fa, d'una banda, a través de la interiorització progressiva (per resocialització i pràctica religiosa regular i regulada) d'un marc simbólicoconceptual que tendeix a ajustar-se (per definició i racionalització de la vivència personal) als aspectes d'experiència i cognitius bàsics de la "recerca" o demanda individual; i d'una altra banda, des de la transformació de la consciència (per desidentificació amb l'ego) en direcció a la construcció i consolidació d'una nova identitat personal (ànima espiritual) i social (devot de Krisna). En efecte, el programa espiritual marca la seqüència cerimonial de la comunitat i significa els diferents processos rituals que s'hi duen a terme, ja siguin individuals o col·lectius, efectuats dins al temple per la majoria dels devots o circumscrits a espais sagrats específics amb els oficiants especialistes. D'aquests processos, que en conjunt constitueixen el *sadhana-bhakti*, ens n'ocuparem d'ara en endavant tot seguint la pauta horària del programa.

Començar correctament el *sadhana* diari significa llevar-se al voltant de les quatre de la matinada, quan diferents tocs de corn assenyalen l'inici d'una nova jornada a la comunitat. És l'anomenat *despertar*. Els novicis, aquells que no es paguen el sojorn i, per tant, viuen segons la normativa de la comunitat, han de complir sense vacil·lacions aquest horari i seguir amb

disciplina el programa espiritual. No cal dir que els devots *brahmacaris* o cèlibes han de ser tant estrictes com els sigui possible en aquest sentit, perquè en la seva conducta imperen els vots religiosos que han fet i la responsabilitat de no trencar-los. Lògicament els *grhasthes* o casats també han de ser-ho, però les seves implicacions familiars normalment els fan menys rigorosos quant a puntualitat o regularitat d'assistència a l'ofici nocturn. Cal dir també que en qualsevol de les situacions esmentades, els motius de malaltia, les obligacions domèstiques ineludibles, o d'altres "forces majors" poden eximir el seguiment rígid d'aquest horari.

En aixecar-se, el primer que fa el devot és recordar Krisna. I una forma de recordar-lo és cantar el seu nom, és a dir, el mantra Hare Krisna. Tot seguit, oferirà reverències al mestre espiritual i a la divinitat. L'objectiu és sortir de l'estat de somnolència i vincular-se a Krisna immediatament. A continuació fa la purificació corporal o externa a través del bany i, especialment, de l'aplicació de *tilaka* en dotze parts del cos mentre es reciten els mantres adients⁹⁸. El *tilaka* és fang dels rius sagrats de l'Índia (Ganges, Yamuna...) i simbolitza que el cos és un temple de Déu, el lloc on viu l'ànima i la forma de Krisna com a *paramatma* o superànima. Les diferents marques representen símbols de Visnu i serveixen per identificar el vaisnava. El front és el lloc essencial d'aplicació. Bhaktivedanta Swami, en una carta datada el 3 d'agost de 1969, deia això sobre el *tilaka*:

So far as your dress is concerned, that is immaterial. But as a soldier you know that every soldier has got a uniform dress according to the army etiquette of regulation. Therefore, the army of Krsna consciousness must have at least the tilaka on the forehead in all conditions. For your business you can wear your naval service uniform; similarly, if you have tilaka on your forehead as a soldier of Krsna consciousness, you may not have so much objection, because it is essential (Cf. GBC Deity Worship Research Group (ISKCON), 1994 (vol. I): 40).

Un cop feta la purificació externa, la interna s'aconseguirà a través de la pràctica i la disciplina espiritual prescrita per despertar l'amor i la devoció a la divinitat: el *Sadhana-bhakti*. La primera cerimònia al temple és l'anomenada *Mangala arati* (de 4.30 a 5.00), que representa la primera adoració (*puja*) de les deïtats per part del *pujari* (adorador) a l'altar i de la resta de devots presents al temple. Hi predomina una atmosfera profundament espiritual i contemplativa. Les imatges de les deïtats apareixen a l'altar vestides i guarnides de forma impecable i són

⁹⁸ (1) Front: *om keshavaya namah*, (2) ventre: *om narayanaya namah*, (3) pit: *om madhavaya namah*, (4) gola: *om govindaya namah*, (5) cintura (dreta): *om vishnavaya namah*, (6) braç (dret): *om madhusudanaya namah*, (7) espatlla (dreta): *om trivikramaya namah*, (8) cintura (esquerra): *om vamanaya namah*, (9) braç (esquerra): *om shridharaya namah*, (10) Espatlla (esquerra): *om krishikeshaya namah*, (11) sobre l'esquena: *om padmanabhaya namah*, (12) sota l'esquena: *om damodaraya namah*.

reverenciades pels assistents, agrupats a banda i banda del temple segons el sexe; els homes ofereixen *dandavat* (reverència en posició completament estesa a terra), mentre que les dones simplement es postren recolzant ambdues mans a terra i recitant també les oracions corresponents⁹⁹.

A l'altar, el *pujari* comença l'adoració amb diferents objectes i elements destinats a tallar: l'encens, el foc, l'aigua, el mocador i la flor, la finalitat simbòlica dels quals és aconseguir la complaença de les deïtats i la creació d'un clima espiritual i auspiciós en general. Prèviament al ritual d'adoració, el *pujari*, que ha de ser necessàriament un *brahmana* o sacerdot, cal que es purifiqui a si mateix i cadascun dels objectes que utilitza en l'oblació. Aquesta purificació s'aconsegueix a través de l'aigua i de la recitació de mantres i s'anomena *acamana*¹⁰⁰. Segons les normes d'adoració prescrites, el *pujari*, un cop situat en una posició o actitud favorable a la concentració, ha de deixar caure tres cullerades d'aigua (una *gaudusa*) d'un petit recipient metàl·lic (*pañca-patra*) al palmell de la mà dreta i després de cantar '*om keshavaya namah*' n'ha de beure una mica i llençar la que queda a terra. Aquest procés ha de repetir-se dues vegades més, primer recitant el mantra '*om narayanaya namah*' i després el mantra '*om madhavaya namah*'. És l'anomenat *sadharana-acamana* i es considera el sistema més senzill d'adoració¹⁰¹.

⁹⁹ Aquestes oracions reverencien Srila Prabhupada de la manera següent: *nama om visnu-padaya Krisna-prestaya bhu-tale, srimate bhaktivedanta-swamin iti namine / namas te saravaste deve gaura-vani-pracarine, nirvesa-sunyavadi-pascatyadesa-tarine*: Ofrezco mis respetuosas reverencias a Su Divina Gracia A.C. Bhaktivedanta Swami Prabhupada, quien es muy querido por Sri Krisna, habiéndose refugiado a Sus pies de loto / Nuestras respetuosas reverencias a ti, ¡oh, maestro espiritual, sirviente de Sarasvati Goswami! Bondadosamente estás predicando el mensaje de Sri Caitanya, liberando los países occidentales, que están llenos de impersonalismo y nihilismo.

¹⁰⁰ *Acamana* significa literalment aigua per esbaldir o netejar la boca del Senyor i consisteix en aigua amb nou mòlta i claus. A efectes rituals, es col·loca en un recipient anomenat *acamaniya-patra* i posteriorment s'ofereix tres vegades a la divinitat. Abans de fer l'ofrena, el *pujari* ha de cantar el mantra *idam acamananiyam* i el *mula mantra*, o mantra específic de cada deïtat adorada (Krisna: *Klim Krsnaya namah*; Radha: *Srim ram radhikayai namah*; Radha i Krisna junts: *Srim klim radhakrsnabhyanam namah*; Caitanya: *Klim gauraya namah*; Nityananda: *Klim deva-janhavi-vallabhaya namah*). L'*acamana* garanteix la purificació d'aquell que ha d'entrar en contacte amb la deïtat o amb allò sagrat, de la mateixa manera que a través de la immersió del cos en l'aigua s'obté la neteja física i també subtil. Així, quan es requereix purificació però el bany no és convenient, es prescriu l'*acamana*.

¹⁰¹ Una modalitat purificatòria més complexa és el *visesa-acamana*. Per dur-lo a terme cal efectuar primerament el *sadharana-acamana* i després recitar els següents mantres junt a les seves corresponents accions rituals: (1) *Om govindaya namah*: esquitxar aigua a la mà dreta; (2) *Om visnave namah*: esquitxar aigua a la mà esquerra; (3) *Om madhusudanaya namah*: tocar la galta dreta amb els dits de la mà dreta; (4) *Om trivikramaya namah*: tocar la galta esquerra amb els dits de la mà dreta; (5) *Om vamanaya namah*: netejar els llavis superiors amb la base del pols dret; (6) *Om sridharaya namah*: netejar els llavis inferiors amb la base del pols dret; (7) *Om hrsikesaya namah*: esquitxar aigua en ambdues mans; (8) *Om padmanabhaya namah*: esquitxar aigua al peu; (9) *Om damodaraya namah*: esquitxar aigua a la part superior del cap; (10) *Om vasudevaya namah*: tocar llavis inferiors i superiors amb les puntes dels dits de la mà dreta; (11) *Om sankarsanaya namah*: tocar l'orifici dret del nas amb el pols dret i l'índex; (12) *Om pradyumnaya namah*: tocar l'orifici esquerre del nas amb el pols dret i l'índex; (13) *Om aniruddhaya namah*: tocar l'ull dret amb el pols dret i l'anular; (14)

Posteriorment a l'*acamana*, el sacerdot reverencia les deïtats, canta un mantra amb què demana permís al mestre espiritual per a adorar al Senyor i entra a l'altar i anuncia el ritus a través d'un toc de corn¹⁰². S'obren les cortines de l'altar i el moviment espontani de la *chamara* (una mena de plomall fet de cua de iac) que fa l'adorador en direcció a les deïtats dóna inici a la cerimònia¹⁰³. Un rera l'altre, els diferents articles s'ofereixen a les deïtats ("persones") de l'altar: Sri Krisna, Sri Nityananda, Sri Caitanya, Srimati Radharani (i les seves respectives reproduccions en miniatura), Sri Laxminarasimhadeva, Govardan Sila, Duarka Sila i Salagram Sila. L'ofrena es fa extensible igualment als "sis goswamis de Vrindavan", retratats al peu de l'altar. Aquesta adoració queda santificada per diversos mantres i consisteix en un seguit de moviments circulars orientats successivament a diferents parts del cos de cada una les imatges. Mentre el *pujari* fa això amb la mà dreta, amb l'esquerra toca una petita campana a ritme constant, el so de la qual es diu que equival a cantar en glorificació de Krisna (*kirtana*) i d'ací la seva importància¹⁰⁴.

Cada objecte o element de l'ofrena té el un significat simbòlic, però, en conjunt, tots es caracteritzen perquè agraden a Krisna i la resta de deïtats, sempre adorades en un sentit extremadament personalista i afectiu. Així per exemple, el primer, l'encens, serveix per perfumar la roba de la forma personal de les deïtats i es passa quatre vegades pel voltant dels peus, dos per la cintura i set al voltant del cos; després, la llàntia de foc s'utilitza per revelar la presència de la persona o la seva forma i s'ofereix quatre vegades als peus, dues a la cintura, tres al cap i set al voltant del cos; l'element següent, l'aigua, s'ofereix en un corn, simbolitza el bany de la

Om purusottamaya namah: tocar l'ull esquerre amb el pols dret i l'anular; (15) *Om adhoksajaya namah*: tocar l'orella dreta amb el pols dret i l'índex; (16) *Om nrsimhaya namah*: tocar l'orella esquerra amb el pols dret i l'índex; (17) *Om acyutaya namah*: tocar el melic amb el pols dret i el dit petit; (18) *Om janardanaya namah*: tocar el cap amb el palmell de la mà dreta; (19) *Om upendraya namah*: tocar el cap amb la punta del dit de la mà dreta; (20) *Om haraye namah*: tocar la part superior del braç dret amb la punta dels dits de la mà esquerra; (21) *Om krsnaya namah*: tocar la part superior del braç esquerre amb la punta dels dits de la mà dreta. Tanmateix, cal cantar el següent mantra del *Rig-Veda* mentre es fa el *pranama-mudra* (palmells junts davant del cap): (*om*) *tad visnoh paramam padam, sada pasyanti surayah, diviva caksur-atatam, tad vipraso vipanyavo, jagrvam sah samindhate, visnor yat paramam padam.*

¹⁰² En un tipus d'adoració més elaborada, el *pujari* pot fer diferents *mudres* en els moments apropiats, que són gestos o signes especials amb les mans per satisfer el Senyor. Hi ha *mudres* de purificació i protecció, *mudres* d'invocació, destinats a la instal·lació de la deïtat al temple, etc. Els diferents tipus de *mudres* explicats i il·lustrats amb detall apareixen a *GBC Deity Worship Research Group (ISKCON), 1994. Suplement al volum I.*

¹⁰³ Segons ens han explicat els nostres informants, en la "cultura vèdica" la *chamara* es considerava un distintiu de l'ordre reial i servia per venerar a grans personalitats.

¹⁰⁴ Segons l'antiga tradició hindú, la mà dreta s'utilitza prioritàriament per a activitats devocionals, mentre que l'esquerra es fa servir per a la higiene personal i té una connotació més contaminant.

deïtat i es presenta amb set voltes per damunt del seu cap; el mocador serveix per eixugar-la i, igual que la llàntia de foc, es fa girar quatre vegades al voltant dels peus, dues de la cintura, tres pel cap i set per tot el cos. Finalment, la flor s'ofereix en senyal de submissió i es mou circularment quatre vegades en direcció als peus; normalment, es recomana seleccionar flors de bona olor, que no hagin caigut a terra i de colors clars, sempre tenint en compte les preferències de Krisna tal com són descrites a les escriptures.

El nombre de voltes de cada ofrena independent ve estipulat a les escriptures i en l'adoració de cada deïtat i cada article cal recitar uns mantres específics. Aquest és el sistema d'adoració simple, la importància del qual, lògicament, radica en el sentiment, en la mentalitat i en la consciència de l'adorador en el moment d'efectuar el ritus més que no pas en la forma externa d'execució. D'acord amb això, requisits imprescindibles per a l'ofici són l'estricta higiene corporal del *pujari* i la màxima concentració i meditació religiosa mentre realitza les ofrenes. En aquest sentit, es diu que l'absorció mental en l'adoració i en el seu significat transcendental afavoreixen l'estat de consciència adequat i, el que és més important, la percepció de la forma personal de Déu. Un cop efectuada l'ofrena a l'altar es considera que els diferents articles o elements estan purificats i produeixen un gran benefici espiritual a la persona que els accepta en senyal de respecte. Per això, es presenten o s'acosten a tots els assistents a la cerimònia, els quals, acceptant-los com la misericòrdia de Krisna, en reben el sentit purificador i d'auspici.

En l'adoració de la deïtat i en qualsevol activitat o pràctica religiosa la puresa i la neteja són aspectes permanents i essencials. Doctrinalment es descriuen sis tipus de puresa fonamentals i imprescindibles: puresa del lloc on es du a terme l'adoració (*sthana-suddhi*), dels articles usats en les ofrenes (*dravya-suddhi*), del cos físic de l'adorador (*atma-suddhi*), puresa mental del *pujari* (*citta-suddhi*), dels mantres donats pel guru al seu deixeble a fi que els utilitzi en l'adoració de la deïtat (*mantra-suddhi*), i puresa de la deïtat (*murti-suddhi*), que ha de ser netejada per l'adorador amb aigua perfumada, un drap fi i el mantra corresponent abans de començar a efectuar les ofrenes. Per no estendre'ns excessivament, ací esmentarem només els tipus de puresa que fan referència a l'individu, és a dir, el relatiu a l'aspecte físic o d'higiene corporal (*atma-suddhi*) i el relatiu a la purificació de la consciència (*citta-sudhi*).

El *pujari* ha d'evitar al màxim el contacte amb elements impurs, tals com les cavitats corporals, el cabell, la part inferior del cos, la roba que cobreix aquesta part, els peus, o qualsevol

substància impura. En realitat, segons els principis vaisnaves, tot devot ha de purificar-se a si mateix netejant-se amb terra (o sabó) i aigua després d'entrar en contacte amb diverses substàncies impures despreses pel cos, com ara la greix, el semen, la sang, etc. També es consideren impures les mucositats del nas, la flegma, les llàgrimes, la transpiració, la cera de les oïdes i el regalim dels ulls. Altres agents considerats contaminants són: l'alcohol, animals com els porcs, rucs, gossos i corbs; l'estatus social inferior, el cabell, les ungles, els osos, els cadàvers (humans o animals), l'orina, el fum d'una pira funerària, una dona en període menstrual, menjar, dormir, practicar el sexe, les activitats pecaminoses, les restes d'aliments i el naixement o la mort de parents pròxims. Les malalties contagioses també són contaminants i una persona afectada no ha d'entrar mai a la cuina o participar en l'adoració de la deïtat.

Així doncs, a fi de desfer-se de la pròpia impuresa corporal, després de llevar-se, un devot ha de netejar pulcrament el seu cos i els seus orificis corporals, i banyar-se. Igualment, han de netejar-se les parts inferiors i superiors del cos que puguin estar eventualment contaminades. D'acord amb la disciplina vaisnava tradicional, una persona ha de banyar-se per purificar-se després de l'acte sexual, d'un mal somni, d'haver-se afaitat, del vòmit, d'una *puja*, o després de tocar un cos mort, una dona en el seu cicle menstrual, una persona de classe baixa o el seu greix o osos. Altrament, una persona no necessita purificació després d'entrar en contacte amb els ítems següents, considerats purs: ítem per venda al mercat, béns rebuts per almoïna, la boca d'una cabra o cavall, la mangosta, les vaques (excepte la seva boca), elefants, cavalls, abelles, un vedell prenent llet, els orins d'una vaca, llet, iogurt, mantega clarificada (*ghee*), fems, menjar fregit o rostit (diferent a carn, peix i ous), les mans d'un artesà, els rajos del sol o la lluna, foc, aigua corrent, vent, la rosada, l'ombra d'un arbre, fruits, essències, mel o qualsevol cosa certificada com a pura per una persona autoritzada. De forma similar, com el *prasada* de la deïtat és pur, l'obligació d'un vaisnava serà procurar menjar només *prasada*.

Així mateix, molt interrelacionada amb la purificació física, la purificació de la consciència es requereix primerament per rebre la iniciació vaisnava i, per tant, els mantres adients per adorar el Senyor. Després cal que es purifiqui per realitzar el *sadhana* i practicar el comportament vaisnava idoni. En aquest sentit, un dels nostres informants ens deia:

[...] todas estas actividades de purificar y muchas otras son simplemente para hacerte recordar que eres un sirviente, que eres más pequeño (que Krisna), que estás en un estado que no es el tuyo. Al tener un cuerpo material, tu cuerpo está siempre contaminado. Finalmente, por más que trates de purificar

tu cuerpo, siempre va a estar contaminado. Imagínate, tú lo abres, aquí en el estómago, y ¿qué encuentras?, los intestinos, todo excremento... ¿Cómo puedes purificar este cuerpo? Es simplemente para tu conciencia al menos ¿no?, convencerte de que estás haciendo las cosas correctamente (Gopala, 29-IV-95).

En definitiva, un devot ha de realitzar *acamana* per assolir puresa física i mental abans de fer activitats espirituals tals com aplicar *tilaka*, cantar el mantra *gayatri*¹⁰⁵ i el *japa*, realitzar l'adoració, menjar *prasada*, recitar o llegir les escriptures o mantres i meditar, etc. També després de llevar-se, banyar-se, vestir-se, menjar, anar a un lloc impur, tocar quelcom impur, tornar d'un viatge, dir paraules impròpies, etc. El lloc on un devot efectua l'*acamana* cal que sigui pur, lliure d'elements contaminants. Semblantment, qui l'executi ha d'estar perfectament purificat i net internament i externament¹⁰⁶.

Finalment, en un àmbit ètic i moral més general, es considera que l'home es purifica a si mateix del pecat a través de la continència, la caritat, el *japa* i l'austeritat. Un *brahmana* es purifica acceptant *sannyasa* (ordre de renúncia), mentre que un devot es purifica a si mateix d'una ment incontrolada per la decisió de seguir els passos de la veritat. D'aquesta manera es purifica de la consciència corporal a través del coneixement i l'austeritat, i purifica la seva capacitat per decidir rebre educació espiritual.

L'adoració a l'altar amb els corresponents *acamanas* purificadors que fins ací hem descrit es repeteix quant a processos rituals i durada (mitja hora) de dotze a una del migdia (cerimònia *Raja Bhoga arati*) i de set a dos quarts de vuit de la tarda (cerimònia *Sadhya arati*), amb l'única variant de la inclusió en l'ofrena d'una segona llàntia amb cinc boletes de cotó i mantega clarificada. Els altres *aratis* o *artiks* (adoracions) del programa espiritual diari es diferencien dels anteriors perquè duren menys (deu minuts) i perquè en tots s'hi ofereix només l'encens, la flor i la *chamara*. És el cas del *Dhupa arati* (d'un quart i cinc a dos quarts de quatre) i del *Sayana arati* (de les nou a un quart menys cinc de deu).

¹⁰⁵ Mantra que rep el devot durant la segona iniciació. L'ha de recitar tres vegades al dia en complet silenci i absoluta meditació.

¹⁰⁶ Sens dubte, un clàssic de l'antropologia de consulta obligada pel que fa als conceptes de contaminació o impuresa aplicats a l'estudi del comportament religiós és Douglas (1991).

Però anem a pams. De fet, encara no hem deixat el *Mangala arati*, la primera cerimònia d'adoració del matí. Mentre tenen lloc a l'altar els ritus de purificació i d'oblació descrits, els devots assistents entonen diferents cants devocionals amb els instruments tradicionals, és a dir, els *karatales* o címbals de metall i les *mrdangas* o tambors. Aquestes cançons o mantres acostumen a ser successivament l'*Sri Sri Gurv-astaka*, l'*Srila Prabhupada Pranati* i el *mantra Pañca-Tattva*¹⁰⁷.

¹⁰⁷ *Samsara-davala-lidha-loka, tranaya karunya-ghanaghanatvam, praptasya kalyana-gunarnavasya, vande guroh sri-caranavindam" / mahaprabhuh kirtana-nrtya-gita, vadira-madyan-manaso rasena, romañca-kampasru-taranga-bhajo, vande guroh sri-caranavindam / sri-vigraharadhana-nitya-nana, srngara-tan-mandira-marjanadau, yuktasya bhaktams ca niyuñjato'pi, vande guroh sri-caranavindam / catur-vidha-sri-bhagavat-prasada, svadu-anna-trptan hari-bhaktasanghan, krtvaiva trptim bhajatha sadaiva vande guroh sri-caranavindam / sri-radhika-madhavayor apara, madhurya-lilaguna-rupa-namnay, prati-ksanasvadana-lolupasya, vande guroh sri-caranaravindam / nikuñja-yuno rati-keli-siddhyai, ya yalibhir yuktir apeksaniya, tatrati-daksyad ati-vallabhasya, vande guroh sri-caranaravindam / saksad-dharitvena samastasastrair, uktas tatah bhavyata eva sadbhiih, kintu prabho yah priya eva tasya, vande guroh sri-caranaravindam / yasya prasada bhagavat-prasado, yasyaprasadan na gatih kuto'pi, dhyayan stuvams tasya yasas tri-sandhyam vande guroh sri-caranaravindam: El maestro espiritual está recibiendo la bendición del Océano de la misericordia. Justamente como una nube deposita agua sobre el fuego de un bosque para extinguirlo, así mismo el Maestro Espiritual libera al mundo afligido materialmente al extinguir el flameante fuego de la existencia material. Ofrezco mis respetuosas reverencias ante los pies de loto de mi maestro espiritual, quien es un Océano de cualidades auspiciosas / Cantando el Santo Nombre, danzando en éxtasis, sonando instrumentos y cantando melodiosamente, el Maestro Espiritual está siempre complacido por el movimiento de Sankirtana del Señor Caitanya Mahaprabhu. Porque él está realizando las melodiosidades de la devoción pura en el interior de su mente, en ocasiones sus cabellos se ponen en punta, siente estremecimiento en su cuerpo y lágrimas fluyen de sus ojos como si fueran olas. Ofrezco mis respetuosas reverencias ante los pies de loto de Tal Maestro Espiritual / El maestro espiritual está siempre ocupado en el templo en la adoración de Sri Sri Radha y Krisna. Y también ocupa a sus discípulos en tal adoración. Ellos visten a las deidades con hermosos vestidos y ornamentos, limpian Su templo y realizan otras adoraciones similares del Señor. Ofrezco mis respetuosas reverencias a los pies de loto de tal Maestro Espiritual / El maestro espiritual siempre ofrece a Krsna cuatro clases de alimentos deliciosos. El Maestro Espiritual está satisfecho cuando ve a los devotos tomar Bhagavad-prasada. Ofrezco mis respetuosas reverencias ante los pies de loto de tal maestro espiritual / El Maestro Espiritual está siempre ansioso de oír y de cantar los pasatiempos conyugales ilimitados entre Radhika y Madhava, y sus cualidades, nombres y formas. El Maestro Espiritual aspira a realizar ésto en cualquier momento. Ofrezco mis respetuosas reverencias ante los pies de loto de tal Maestro Espiritual / El Maestro Espiritual es muy querido porque él es muy experto en asistir a las gopis, en diferentes tiempos, el hace diferentes arreglos gustosos para la perfección de las relaciones conyugales amorosas entre Radha y Krsna en los bosques de Vrndavana. Ofrezco mis más humildes reverencias ante los pies de Loto de Tal Maestro Espiritual / Se debe honrar al Maestro Espiritual tanto como al Señor Supremo, pues él es el sirviente más confidencial del Señor. Esto se reconoce en todas las escrituras reveladas y lo siguen todas las autoridades. Por eso, ofrezco mis respetuosas reverencias ante los pies de loto de tal Maestro Espiritual, quien es un representante fidedigno de Sri Hari (Krsna) / Por la misericordia del Maestro Espiritual uno recibe la bendición de Krsna. Sin la Gracia del Maestro Espiritual, uno no puede hacer ningún avance. Por lo tanto, siempre debo recordar y rogar al Maestro Espiritual. Al menos tres veces al día debo ofrecer mis respetuosas reverencias ante los pies de loto de mi Maestro Espiritual.*

Namah om visnu-padaya krsna-presthaya bhu-tale, srimate bhaktivedanta-swamin iti namine / namaste saravas te deve gaura-vani-pracarine, nirvesa-sunyavadi-pascatyadesa-tarine: Ofrezco mis respetuosas reverencias a Su Divina Gracia A.C. Bhaktivedanta Swami Prabhupada, quien es muy querido por Sri Krisna, habiéndose refugiado a Sus pies de loto / Nuestras respetuosas reverencias a ti, ¡oh, maestro espiritual, sirviente de Sarasvati Goswami! Bondadosamente estás predicando el mensaje de Sri Caitanya, liberando los países occidentales, que están llenos de impersonalismo y nihilismo.

(Jaya) sri-krsna-caitanya prabhu nithyananda, jaya advaita gadadhara srivasadi-gaura-bhakta-vrnda. És el mantra que ja havíem esmentat utilitzat, en aquest cas, per reverenciar a Caitanya Mahaprabhu, "l'encarnació més magnànima de Krisna".

El final de la cerimònia ve anunciat, com també ho ha estat l'inici, a través de diversos tocs de corn darrere de l'altar en direcció al pati exterior. Dins el temple, es fan encara les darreres pregàries de glorificació al mestre fundador, a la línia discipular, a les deïtats, al *maha-mantra* Hare Krisna, al moviment de *sankirtana* i als mateixos devots. Mentrestant, l'adorador acaba d'endreçar i perfumar l'altar amb encens i amb una flor que després s'entregarà als assistents. Els càntics amb instruments continuaran fins que l'altar es tanqui i comenci la cerimònia següent. En aquest cas, l'oració entonada es diu *Sri Nrsimha Pranama* i es dedica a Nrsimhadeva, la deïtat meitat home meitat lleó considerada protectora dels devots¹⁰⁸.

A les cinc en punt del matí es tanquen les cortines de l'altar i es fa una darrera reverència col·lectiva seguida ocasionalment d'algun anunci o comentari breu del president de la comunitat. Els deu minuts següents s'ocupen en l'adoració de la planta de *tulasi*; és l'anomenat *Tulasi puja*. Aquesta planta té una elevada significació espiritual i simbòlica en les escriptures vèdiques i el culte consisteix a venerar-la amb càntics col·lectius i en regar ritualment la seva arrel. Els significats transcendents associats a *tulasi-devi* provenen dels *Puranes* i de la literatura *Pañcaratra*. L'*Skanda Purana*, per exemple, la glorifica amb els termes següents:

Permítaseme ofrecer mis respetuosas reverencias al árbol de *tulasi*, que instantáneamente puede acabar con grandes cantidades de actividades pecaminosas. Tan sólo con ver y tocar este árbol, uno puede liberarse de todas las aflicciones y enfermedades. Por el simple hecho de ofrecer reverencias al árbol de *tulasi* y regarlo, uno puede liberarse del temor a ser enviado a la corte de Yamaraja (el rey de la muerte, que castiga a los pecadores). Si alguien siembra un árbol de *tulasi* en alguna parte, con seguridad llegará a ser un devoto del Señor Krisna. Y cuando se ofrecen hojas de *tulasi* con devoción a los pies de loto de Krisna, se desarrolla plenamente el amor a Dios (Cf. Bhaktivedanta Swami, 1985: 108).

I en un altre passatge afegeix:

¹⁰⁸ *Namas te narasimhaya prahladahlada-dayine / hiranyakasipor vaksah-sila-tanka-nakalaye / ito nrsimhah parato nrsimho / yato yato yami tato nrsimhah / bahir nrsimha hrdaye nrsimho / nrsimham adim saranam prapadye / tava karakamala vare nakham adbhuta-srngam / dalita-hiranyakasipu-tanu-bhrngam / kesava dhrtanarahari-rupa jaya jagadisa hare*: Ofrezco mis reverencias a Sri Nrsimhadeva, quien colma de júbilo a Prahlada Maharaja y cuyas uñas son como cinceles sobre el pecho de piedra del demonio Hiranyakasipu / Sri Nrsimhadeva está en todas partes. Donde quiera que vayamos, Él está ahí presente. Está tanto dentro como fuera del corazón. Yo me rindo a Sri Nrsimhadeva, quien es el refugio supremo y el origen de todo / ¡Oh Kesava!, ¡Oh amo y señor del universo! ¡Oh Sri Hari, que has asumido la forma de mitad hombre mitad león! ¡Todas las glorias sean para Ti! De la misma manera que uno con suma facilidad puede partir en dos el cuerpo de una avispa con sus uñas, así mismo el cuerpo avispado del demonio Hiranyakasipu ha sido rasgado en dos por las maravillosas y puntiagudas uñas de Tus manos, las cuales son tan bellas como las flores de loto.

El árbol de *tulasi* es auspicioso en todos los aspectos. Con tan sólo verlo, con tan sólo tocarlo, con tan sólo recordarlo, con tan sólo rezarle, con tan sólo postrarse ante él, o con tan sólo sembrar este árbol, siempre habrá buenos auspicios. Cualquiera que se ponga en contacto con el árbol de *tulasi* de cualquiera de las formas mencionadas, vivirá eternamente en el mundo de Vaikuntha (*ibid.*, 108).

Segons aquests textos, *tulasi* és una creació de Visnu per garantir l'aliment espiritual de les ànimes en el món material. A més, es diu que pel fet d'oferir fulles de *tulasi*, un devot és alliberat dels pecats acumulats en deu milions de vides. Semblantment, quan un devot ofereix *tulasi* al cap del Senyor, tots els pecats inesmentables i inidentificables són destruïts. I ruixant la casa del Senyor amb aigua fent servir una fulla de *tulasi*, hom queda redimit de tots els grans pecats. Així mateix, una persona que en el moment de morir dugui fulles de *tulasi* a la boca, o al cap o al cos, es veu eximida de qualsevol patiment a l'infern. Sobre el valor especial d'aquesta planta pels vaisnaves, un dels devots experts en adoració ens explicava:

El principio básico es que *Tulasi* es la esposa de Visnu, entonces siempre tienen que estar juntos. Por eso siempre se ponen hojas de *Tulasi* a los pies de la deidad, o se ofrecen hojas de *Tulasi* en las ofrendas. Es la planta preferida de Visnu y Él no acepta ningún alimento sin que antes no tenga una hojita de *Tulasi*. Tiene mucho poder espiritual el tener una planta de *Tulasi*, porque es una planta espiritual. Y también a nivel material tiene muchas propiedades, puede curar como diez mil enfermedades. En la India se usa como medicina. Solo crece en lugares donde hay devoción a Krisna, no en cualquier lugar (Pusta Krisna: 10-XI-92).

L'adoració de *Tulasi* la fan homes i dones per separat, ja sigui dins al temple o destinant una altra dependència a l'oblació femenina. Tret d'això, el procés seguit és idèntic en ambdós casos, i consisteix a voltar la planta diverses vegades i després regar-la individualment. En primer lloc, mentre el *pujari* es prepara per efectuar l'adoració personal a *Tulasi*, s'ofereixen reverències cantant de forma successiva l'*Sri Tulasi Pranama* i l'*Sri Tulasi-puja-Kirtana*¹⁰⁹.

¹⁰⁹ *Vrundayai tulasi-devyai, priyayai kesavasya ca, krsna bhakti-prade-devi, satyavatyai namo namah*: Ofrezco mis reverencias ante Vrnda, Srimati Tulasi Devi, quien es muy querida por Sri Kesava (Krsna) y nos bendice confiriéndonos el servicio devocional a Sri Krisna !Oh diosa Satyavati!, poseedora de la Verdad Absoluta, ante ti ofrezco de nuevo mis respetuosas reverencias.

Namo namah tulasi! Krsna-preyasi, radha-krsna-seva pabo ei arhilasi / je tomara sarana loy, tara vancha purna hoy, krpa kori'koro tare vrndavana-vast / mora ei abhilasa, kunje dio vasa, nayane heribo sada yugala-rupa-rasi / ei nivedana dharo, sakhir anugata koro, seva-adhikara diye koro nija dasi / dina-krsna-dase koy, ei yena mora hoy, sri-radha-govinda-preme sada yena bhasi: Oh Tulasi, bienamada de Sri Krsna, me postro ante ti en repetidas ocasiones. Mi deseo es el de obtener el servicio a Sri Sri Radha-Krsna / A quien siempre toma refugio en ti, se le cumplen todos sus deseos. Confiriendo tu misericordia sobre Él le haces un residente de Vrndavana / Mi deseo es que me concedas una residencia en los dichosos bosques de Vrndavana-Dharma. De tal forma que mi visión siempre contemple los bellos pasatiempos de Radha y Krsna / Te ruego hagas de mi un seguidor de las pastorcillas de Vraja. Por favor, dame el privilegio del servicio devocional y hay de mi tu propio sirviente / Este sirviente de Krsna tan caído y bajo te ruega, 'permíteme nadar en el amor de Sri Radha y Govinda'.

En els càntics devocionals sempre hi ha un devot que porta la iniciativa i l'entonació, mentre que la resta van repetint els versos cantats i acompanyant la veu amb els instruments. Finalment, l'*Sri Tulasi Pranama* es recita tres vegades i la glorificació final a *Tulasi* dóna pas al ritu d'adoració pròpiament dit, que, de fet, ja ha començat durant el cant del *Sri Tulasi-puja-Kirtana* i amb les ofrenes del *pujari* amb encens, una llàntia amb foc i una flor. Amb antelació, però, com en l'adoració de les deïtats, l'oficiant ha efectuat el convenient ritu de purificació amb aigua (*acamana*) i després, acte seguit a l'ofrena dels tres articles esmentats, els ha anat presentant primer al mestre fundador i a continuació, a la resta de devots o assistents.

Quan la cançó *Tulasi-puja-Kirtana* ha acabat és freqüent realitzar la lectura col·lectiva d'algun text devocional, com ara l'*Sri Sikvastaka*, cada un dels versos del qual és recitat per un devot diferent¹¹⁰. Prèviament, els devots reunits han hagut de tombar al voltant de *Tulasi-devi*

¹¹⁰ *Ceto-darpana-marjanam bhava-maha-davagni-nirvapanam / sreyah-kairava-candrika-vitrnam vidya-vadhu jivanam / anandambudhi-varadhanam prati-padam purnamrtasvadanam / sarvatma-snapanam param vijayate sri-krsna-sankirtanam*: Gloria al *Sri-Krisna-sankirtana*, que limpia el corazón de todo el polvo acumulado por años y extingue el fuego de la vida condicionada de repetidos nacimientos y muertes. Este movimiento de Sankirtana es la bendición principal para toda la humanidad, pues difunde los rayos de la Luna de la Bendición. Este es la vida de todo conocimiento trascendental. Aumenta el océano de la bienaventuranza trascendental, y nos capacita para saborear plenamente el néctar por el cual estamos siempre ansiosos.

Namnam akari bahudha nija-sarva-saktis / tatrapita niyमितah smarane na kalah / etadrsi tava krpa bhagvan mamapi / durdaivan idrsam ihajani nanuragah: ¡Oh mi Señor!, Sólo Tu Santo Nombre otorga toda bendición a los seres vivientes y es por eso que Tú tienes cientos y millones de Nombres, como Krisna y Govinda. Tú has investido Tus nombres trascendentales con todas Tus energías trascendentales y ni siquiera existen reglas estrictas para cantar esos nombres. ¡Oh mi Señor! Por Tu bondad nos permites acercarnos a Ti fácilmente mediante el cantar de Tus santos Nombres, pero soy tan desdichado que no tengo atracción por ellos.

Trnad api sunicena / taror api sahisnuna / amanina manadena / kirtaniya sada harih: Uno debe cantar el Santo Nombre del Señor en un estado mental humilde, sintiéndose más bajo que la hojarasca de la calle; uno debe ser más tolerante que un árbol, libre de todo sentido de prestigio falso y estar dispuesto a ofrecer todo respeto a los demás. En tal estado mental, uno puede cantar el Santo Nombre del Señor constantemente.

Na dhanam na janam na sundarim / kavitam va jagad-isa kamaye / mama janmani janmanisvare / bhavatat bhaktir ahaituki tvayi: ¡Oh Señor del Universo! No deseo acumular riqueza, ni deseo mujeres bellas, ni quiero ninguna cantidad de seguidores. Lo único que quiero es Tu servicio Devocional sin causa, nacimiento tras nacimiento.

Ayi nanda-tanuja kinkaram / patitam mam visame bhavambudhau / krpaya tava pada-pankaja-sthita-dhuli-sadrsam vicintaya: ¡Oh hijo de Nanda Maharaja! (Krisna) Soy tu siervo eterno y aun así, de una manera u otra, he caído en el océano del nacimiento y la muerte. Por favor, levántame de este océano de muerte y colócame como uno de los átomos de Tus pies de Loto.

Nayanam galad-asru-dharaya / vadanam gadgada-ruddhaya gita / pulakair nicitam vapuh kada / tava nama-grahane bhavisyati: ¡Oh mi Señor! ¿Cuándo se adornaran mis ojos con lágrimas de amor, fluyendo constantemente al cantar Tu Santo Nombre? ¿Cuándo se me ahogará la voz, y cuándo se erizaran los vellos de mi cuerpo al recitar Tu Santo Nombre? *Yugayitam nimesena / caksusa pravrsayitam / sunyayitam jagat sarvam / govinda-virahena me*: ¡Oh Govinda! Al sentir Tu separación, considero que un momento es como doce años o más. Las lágrimas fluyen de mis ojos como torrentes de lluvia y en Tu ausencia me siento completamente solo ante el mundo.

Aslisyā va pada-ratam pinastu mam / adarsanam marma-hatam karotu va / yatha tatha va vidadhatu lampato / mat-prana-nathas tu sa eva nāparah: No conozco a nadie más que a Krisna como mi Señor y Él permanecerá así, aunque me trate duramente con su abrazo, o me parta el corazón al no estar presente ante mí. Él es completamente libre de hacer cualquier y toda cosa, pues Él es mi Señor adorable, sin ninguna condición.

almenys en quatre ocasions i oferir-li aigua deixant-ne caure algunes gotes en la seva arrel¹¹¹. El *pujari* haurà vessat abans unes gotes d'aigua al palmell de la mà dreta de cada adorador individual en un sentit purificador, i és amb aquesta mateixa mà que els devots recullen la cullereta amb aigua del *pañca-patra* per tal de fer l'ofrena. Un cop finalitzada la cerimònia, es fa una última reverència col·lectiva a *Tulasi*, normalment seguida de la pregària *Sri Vaisnava Pranama*¹¹².

Acabat el ritual *Tulasi-puja*, a les cinc del matí comença el cant individual del *japa* dins del temple o en les dependències annexes. Dura gairebé dues hores, és a dir, fins a les set del matí, moment en què torna a obrir-se l'altar i els devots es retroben novament amb Krisna i la resta de deïtats. L'espai físic ocupat per homes i dones durant el cant del *japa* acostuma a ser diferent; així, mentre els homes solen efectuar-lo conjuntament a la sala del temple, les dones ho fan a les seves habitacions, pels passadisos o en algun compartiment proper al temple. En tot aquest temps, el murmuri provocat pel rés múltiple i constant del rosari genera una atmosfera profundament meditativa i mística, la qual, mitja hora abans de l'obertura de l'altar, inclou una glorificació col·lectiva de la cerimònia *artik* o d'adoració anomenada *Sri Gaura-arati*¹¹³.

Simultàniament al cant del *japa*, i com a part del vessant secret del culte, es netegen, es vesteixen i es guarneixen les deïtats i el mestre fundador. Aquesta cerimònia s'anomena *puja* en el sentit complet del terme. Específica i diferenciada de la resta d'adoracions (*artiks*) i ofrenes d'aliments del dia, es considera l'adoració més important de la deïtat amb independència dels

¹¹¹ Mentre es gira al voltant de *Tulasi* cal cantar: *yani kani ca papani brahma-hatyadikani ca tani tani pranasyanti pradaksinah pade pade*: Cuando una persona circunvala Srimati Tulasi-devi, todos los pecados que él pueda haber cometido son destruidos a cada paso, incluso el pecado de haber matado a un *brahmana*.

¹¹² *Vañcha-kalpatarubhyas ca krpa-sindhubhya eva ca patitanam pavanebhyo vaisnavebhyo namo namah*: Ofrezco mis respetuosas reverencias a todos los devotos vaisnavas del Señor. Son como árboles de deseos que pueden satisfacer los deseos de todos, y están llenos de compasión por las caídas almas condicionadas.

¹¹³ (*Kiba*) *jaya jaya gorocander aratiko sobha, jahnavi-tata-vane jaga-mana-lobha / (kiva) daksine nitaicano, bame gadadhara, nikate advaita, srinivasa chatra-dhara / (kiba) vasiyache gorachano ratna-simhasane, arati korena brahma-adi deva-gane / (kiba) narahari-adi kori'camara dhulaya, sañjaya-mukunda-vasu-ghos-adi-gaya / (kiba) sankha baje, ghanta baje, bhaje karatala, madhura mrdanga baje parama rasala / (kiba) bahu-koti candra jini'vadana ujjnala, gala-dese-vana-mala kore jhalamala / (kiba) siva-suka-narada preme gada-gada, bhaktivinoda dekhe gorara sampada*: Todas las glorias a la maravillosa ceremonia de artik de Sri Caitanya. Este Gaura-arati está ocurriendo a orillas del Jahnavi (el río Ganges) y atrae las mentes de todas las entidades vivientes del universo.

diferents *artiks*. En aquest sentit, cal dir que l'oficiant ha de ser necessàriament un *brahmana*, és a dir, ha de tenir la segona iniciació, requisit no indispensable, en canvi, per netejar i endreçar la imatge de Prabhupada.

Els devots als quals s'ha assignat aquest servei, doncs, darrere de les cortines de l'altar i de la mampara que oculta la imatge de Prabhupada, s'ocupen de banyar i endreçar amb el màxim detall i la màxima devoció les divines persones allí presents¹¹⁴. L'organització i els significats dels diferents processos rituals relacionats amb aitals operacions s'orienten fonamentalment a desenvolupar la consciència de Krisna a través del tracte personal directe amb la deïtat; un tracte personal que inclou l'atenció amorosa i entregada i els aspectes "externs" bàsics de l'alimentació i el vestit. Els devots següents ens explicaven ben clarament la funció d'aquest estret contacte personalista:

Es como un entrenamiento para que tu mente se entrene en una forma de ver a Dios en su forma personal. Ves de una manera más fácil. Si no hay deidades es muy difícil imaginarte como Dios es una persona. Pero al haber deidades tú puedes ver más fácilmente como Dios realmente es una persona, sino es más difícil de conseguir (Gopala: 29-IV-95).

Es importante el elemento personalista en la adoración, la forma de la deidad...: Es que sin ver la forma de Dios uno no puede desarrollar conciencia de Dios ¿Cómo uno puede aprender a amar a Dios si ni siquiera sabe cómo es? ¿Cómo va a amar a alguien si no lo conoce? En el altar Krisna está ahí presente y se lo trata como a una persona. Uno nunca piensa que es una piedra o una estatua, sino que está Krisna. Todas las actividades espirituales del *sadhana*, del proceso de desarrollo espiritual influyen para espiritualizar la mente, para que uno lo vea de una manera determinada (Pusta Krisna: 10-XI-92).

Per banyar les deïtats (*abiseka*) s'utilitzen unes rèpliques en miniatura d'aquestes situades al mateix altar, que es posen a part per l'ocasió i són rentades, perfumades, vestides i decorades ritualment. Com és lògic, totes les accions rituals desenvolupades i els corresponents significats esotèrics, per mimetisme simbòlic, afecten en la mateixa mesura les respectives parelles de més

¹¹⁴ En aquest respecte, cal puntualitzar que les imatges de les deïtats no són vistes com ídols, ans els devots creuen que Krisna es troba encarnat en la figura que el representa, feta d'acord amb les descripcions autoritzades de les escriptures (*sastres*). Per tant, segons aquestes creences, Déu tindria una forma concreta i espiritual. En un article titulat "Adoración de ídolos y la forma de Dios" signat per Satyaraja Dasa, es diu: "Garantizado: la forma de Dios no es como la nuestra. Es completamente trascendental, más allá de los límites de la percepción. Pero aun así es una forma [...] Por consiguiente, los *Vedas* aconsejan adorar la deidad de Krisna. Puede que no seamos capaces de ver el espíritu, pero si podemos ver la deidad en el templo. El verla nos ayuda a centrar nuestras mentes en Dios, en Su forma original. Y, de nuevo otra vez, como el Señor es absoluto, Él no es distinto de la forma de la deidad en el templo. En la forma de la deidad purifica a los espectadores con Su forma trascendental [...] La forma de Krisna: con Su tez azulada, Sus ojos como el loto, Su floreciente juventud y su sonrisa de blancas perlas, no es imaginaria, porque no se trata de una forma imaginaria, inventada. No la crea un artista, un filósofo o algún poeta mundano después de contemplar el maravilloso paisaje del mundo material" (*Back to Godhead*, vol. 28, 3; maig/juny 1994: 20-21).

volum, a les quals, a diari, només se'ls canvia el vestit i se les ornamenta amb guirnaldes de flors o fulles.

L'esquema bàsic d'aquesta cerimònia d'adoració a la deïtat segueix quatre passos preliminars: *padya*, *arghya*, *acamana* i *madhuparka*. El *padya* consisteix en aigua de roses i aigua i pètals de flor, i serveix per rentar els peus de la deïtat; l'ofrena *arghya* és un signe de benvinguda i respecte a les grans personalitats i consisteix en iogurt, aigua i algunes fècules (civada, arròs...); l'*acamana*, com s'ha dit, es fa per "esbaldir la boca del Senyor" i conté aigua, nou mòlta i clau. S'ofereix a la deïtat tres vegades amb una cullereta especial anomenada *kusi* i es llança després en un recipient a part, i, finalment, el *madhuparka* és una mescla d'aigua, llet, iogurt, mantega clarificada i mel, ingredients relacionats amb la vaca i, per tant, considerats purs. Després del *madhuparka*, que simbolitza l'àpat de la deïtat, es torna a oferir *acamana*; és el que s'anomena *punar-acamana*¹¹⁵. Un cop ofert a les deïtats i santificat, el *madhuparka* s'anomenarà *charamrta* (el nèctar dels peus de lotus de la deïtat) i podrà ser begut posteriorment pels devots. Les deïtats són perfumades també amb aigua, llimona, til·la, etc., i les imatges grans s'untent amb oli de coco una vegada al mes aproximadament.

El més habitual és que cada *brahmana* o sacerdot s'encarregui d'un grup de deïtats i per això serà necessari el servei de quatre devots: un per a Sri Nityananda i Sri Caitanya, un altre per a Sri Krisna i Srimati Radharani, un tercer per a les rèpliques en petit de Sri Nityananda i Sri Caitanya i per a Sri Laxminarasimhadeva, i un darrer per a les reproduccions en miniatura de Sri Krisna i Srimati Radharani més la resta de deïtats de l'altar, o sia, Govardan Sila, Duarka Sila i Salagram Sila. D'altra banda, la higiene de Prabhupada, l'efectua un altre devot i es fa de 5.15 a 7.00 del matí seguint un procés ritual menys elaborat que inclou la neteja corporal i el canvi de roba.

Fins ací hem parlat només de la higiene de les deïtats posterior a la primera cerimònia del matí o *Mangala arati* com a part del vessant secret del culte. No obstant això, altres rituals secrets són també els que es fan en el moment del *despertar* de les deïtats, a les 4 de la matinada aproximadament, els d'ofrena d'aliments després dels *aratis* o adoracions a l'altar, els relacionats

¹¹⁵ Per tenir més detall de la seqüència completa de bany, vestit i decoració de les deïtats, excessivament minuciosa com per ser resumida ací amb algun èxit, vegeu també els dos volums de GBC Deity Worship Research Group (1994).

amb posar el vestit de nit a les deïtats, entre les 7 i les 8 del vespre, i aquells que tenen a veure amb ficar-les al llit (les rèpliques en miniatura) al final de la jornada. Tots tenen com a trets comuns el tracte altament personalista i acurat a la deïtat, així com les ofrenes i el cant de mantres purificadors.

Destaquen en importància les sis ofrenes diàries d'aliments que es fan a les deïtats. En aquest servei no es permeten els retards; el marge de falta de puntualitat ha de ser inferior a un minut. Les hores exactes de les ofrenes són: les 4.10 minuts del matí, abans del *Mangala arati*, les 7.40, les 12 del migdia, les 4 de la tarda, les 18.40 del capvespre i les 8.40 del vespre¹¹⁶. Les preparacions són cuinades per un *brahmana* amb els estàndards de neteja i purificació adients i elaborades seguint les receptes que donen els mestres espirituals segons els gustos específics de Krisna.

Com resultaria francament inacabable especificar ací tots els processos rituals i simbòlics associats a aquestes cerimònies, hom ha optat per resumir les activitats cerimonials (algunes ja esmentades) en què es basen tots els processos cùltics secrets, i entre ells de manera especial els associats a la *puja* que acabem de mencionar relativa a la higiene, vestit i ornamentació de les deïtats. A tall esquemàtic i d'acord amb la seqüència ritual prescrita, aquestes activitats serien els següents:

¹¹⁶ L'ofrena d'aliments pot realitzar-se de les maneres següents: a) Situam l'ofrena a l'altar tot pregant a Krisna que l'accepti i cantant el mantra Hare Krisna. b) Recitant els mantres (*pranams*) dedicats a Prabhupada tres vegades: *Nama om visnu-padaya krisna-presthaya bhu-tale / srimate bhaktivedanta-svamin iti namine*: Ofrezco mis respetuosas reverencias a Su Divina Gracia A.C. Bhaktivedanta Swami Prabhupada, quien es muy querido por Sri Krisna, habiéndose refugiado a Sus pies de Loto; *namas te saravaste deve gaura-vani-pracarine / nirvisesa-sunyavadi-pascatya-desa-tarine*: Nuestras respetuosas reverencias a ti, ¡oh, maestro espiritual, sirviente de Sarasvati Gosvami! Bondadosamente estás predicando el mensaje de Sri Caitanya, liberando los países occidentales, que están llenos de impersonalismo y nihilismo; *om ajñana-timirandhasya jñanañjana-salakaya / caksur unmilitam yena tasmai sri-gurave namah*: Ofrezco mis respetuosas reverencias a mi maestro espiritual, que abrió mis ojos, cegados por la oscuridad de la ignorancia, con la antorcha del conocimiento; el *Pañca-tattva maha-mantra* tres vegades: (*Jaya*) *sri-krisna-caitanya / prabhu nityananda / sri-(jaya) advaita gadahara / srivasadi-gaura-bhakta-vrnda*: Para obtener completo beneficio del canto del *maha-mantra* primero tenemos que refugiarnos en Sri Caitanya Mahaprabhu, aprender el mantra del Pañca-tattva y, entonces, cantar el *maha-mantra* Hare Krisna; i el *maha-mantra* Hare Krisna, tres vegades. c) Recitant els mantres (*pranams*) dedicats a Prabhupada tres vegades i les dues oracions per a la glorificació de Sri Caitanya i Sri Krisna també tres vegades cada una: *Namo maha-vadanyaya / Krsna-prema-pradaya te / Krsnaya Krisna-caitanya / namne gaura-tvise namah*: ¡Oh Tú, la encarnación más magnánima! Eres Krisna mismo, apareciendo como Sri Krisna Caitanya Mahaprabhu. Has adoptado el color dorado de Srimati Radharani, y estás distribuyendo amor puro por Krisna. Te ofrecemos nuestras respetuosas reverencias; *namo brahmanya-devaya / go-brahmana-hitaya ca / jagad-dhitaya krsnaya / govinda namo namah*: Ofrezco repetidas reverencias a Sri Krisna, que es adorado por brahmanas cualificados, para quienes es muy querido. Krisna siempre está ocupado en proteger a las vacas, los brahmanas y el universo entero. Él da placer a las vacas, la tierra y los sentidos.

1. **Purvanga karma:** activitats purificadores que anticipen la cerimònia de purificació per començar-la.

a) **Acamana:** el procés purificatiu ja esmentat amb aigua i acompanyat de mantres.

b) **Mangala-santi:** mantres destinats a crear una atmòsfera auspiciosa, de bon auguri.

c) **Visnu-smaranam:** mantres per recordar Krisna i així aconseguir la purificació de la ment.

d) **Sankalpa:** vot de determinació i compromís abans de dur a terme qualsevol cerimònia.

e) **Samanya-arghya:** purificació d'aigua; un procés espiritual per aconseguir l'aigua beneïda que s'utilitza durant el ritual.

2. **Sthana-suddhi:** indica la disposició a entrar a l'altar o a l'àrea de sacrifici i ofrena, així com les activitats a realitzar per purificar aquest espai.

a) **Duarka-puja:** adorar els porters i els seus associats situats als quatre llindars simbòlics que donen accés a l'altar, considerat una part del cel espiritual, un planeta Vaikuntha.

b) **Pravesa:** entrar a l'espai de les deïtats un cop demanat el permís dels porters a través del cant de mantres.

c) **Asana-sthapada:** instal·lar l'*asana* (seient santificat) del *pujari* o adorador. Normalment s'adora el planeta Terra perquè santifiqui el lloc on assentar-se i s'hi utilitza una herba especial que segons els ioguis de l'Índia té la qualitat específica d'allunyar els insectes i repel·lir les serps.

d) **Bhuta-sthapana:** col·locar ordenadament tots els objectes que s'han de fer servir en el ritual, el procés d'instal·lació dels quals variarà segons sigui la complexitat de la cerimònia.

e) **Bhuta-nirvanaram:** apartar les influències negatives que poden influir en l'ofici correcte i en el desenvolupament del culte.

3. **Citta-suddhi:** purificació de la consciència de l'adorador. Inclou el *Guru-namaskara*, que significa rebre benediccions del propi guru. L'única adoració possible a Krisna és a través del mestre espiritual i, per tant, cal la seva benedicció per dur-la a terme.

4. **Dravya-suddhi:** activitats que fan referència fonamentalment a la purificació dels articles que s'utilitzaran en les ofrenes.

a) **Kara-suddhi:** purificació de les mans amb aigua, pasta de sàndal, pètals i després amb mantres per a cada deïtat. Aquesta higiene inclou tant la part física o externa com la subtil o mental, així com la purificació ritual dels objectes utilitzats en la cerimònia.

b) *Puspa-suddhi*: purificació de les flors que es fan servir en l'adoració i simbolitzen l'ofrena a través de l'aigua i els mantres.

c) *Dravya-suddhi*: purificació de cada un dels objectes de culte també amb aigua i amb mantres especials.

5. *Atma-suddhi*: processos dirigits a aconseguir la puresa del cos físic de l'adorador.

a) *Dig-bandanam*: protecció subtil del sacerdot respecte a les possibles influències negatives sobre ell mateix. Els mantres protectors tanquen les entrades simbòliques a l'altar o espai de sacrifici en totes les direccions.

b) *Bhuta-suddhi*: transformació del cos material a través d'una meditació simple o elaborada, en la qual l'oficiant entra en un procés purificador de desidentificació amb l'ego i el cos físic i d'identificació progressiva amb l'esperit.

c) *Nyasa*: una forma de manifestar els sentits espirituals. Consisteix a tocar parts del cos de diferents maneres i aplicar a cada una una síl·laba específica de mantra. Els *nyasa* s'expressen, doncs, mitjançant els símbols representats amb les diverses posicions de la mà.

6. *Manasa-puja*: vol dir que l'adoració mental és un requisit previ imprescindible per dur a terme l'adoració física o més "externa". En el *manasa-puja* es medita que per arribar a Krisna el devot sempre va a través del guru i de Caitanya Mahaprabhu. Per tant, el sacerdot, abans de fer l'adoració, haurà d'adorar el mestre espiritual i tot seguit Gauranga (Caitanya), que és qui atorga la misericòrdia perquè una persona no suficientment qualificada pugui ocupar-se en aquest servei. Això pot fer-ho per meditació o amb l'ofrena d'algun encens, flor, etc.

a) *Guru-puja*: adoració al guru (Prabhupada).

b) *Gauranga-puja*: adoració a Caitanya Mahaprabhu.

7. *Preliminars puja*

a) *Dhana-arghya* o *sankha-stapana*: l'*arghya* o *dhana-arghya* és l'esmentada ofrena de rebuda i benvinguda a les deïtats consistent en cereals, iogurt, llet, etc. I el *sankha-stapana* és el corn que conté aigua santificada per banyar de les deïtats; s'han d'invocar les tres fonts d'energia: el sol, el foc i la lluna. La recitació de mantres convertirà l'aigua en pura energia.

b) *Pitha-puja*: significa adorar el seient del Senyor. Es tracta d'un ritus preparatori per rebre les deïtats i acomodar-les al món espiritual que simbolitza l'espai sagrat de l'altar.

c) *Upanga-puja* o *bahya-puja*: inici de l'adoració externa de les deïtats.

d) *Dravya-puja*: vol dir adorar la perafernàlia del Senyor, és a dir, els objectes o articles que actuen com a energies, com a servents de Krisna que prenen la forma d'aquests objectes. Tots els objectes utilitzats en el ritual representen personalitats espirituals que accedeixen a efectuar aquest servei i a les quals s'adora perquè es consideren part activa de la cerimònia i no simples instruments materials de culte.

e) *Ghanta-puja*: adoració de la campana.

f) *Shanka-puja*: adoració del corn que conté l'aigua del bany del Senyor.

g) *Snaniyam-kalasa patra*: adoració de tota l'aigua que s'utilitzarà en el bany de la deïtat.

h) *Upakaras*: diferents mantres destinats a convidar formalment i personalment les deïtats a acomodar-se i a banyar-se. Els passos d'aquest procés són *asana* (oferir seient), *svagatam* (fer comfortable l'espai), *padyam* (rentar els peus), *arghyam* (cant de mantres auspiciosos), *acamaniyam* (rentar la boca), *madhuparka* (beguda dolça), *punar acamaniyam* (segon *acamana*), i *suganda tailam* (essències d'oli). Abans de començar el bany, les deïtats s'untent d'oli perfumat (sempre de sàndal) i se'ls fa un massatge.

8. **Murti Suddhi**: és el bany pròpiament dit de la deïtat. Segueix els passos següents: *snaniyam* (aigua i mantres), *sastra* (aixugar el cos i oferir-li roba), *upavita* (posar el cordó sagrat i les marques de *tilaka*), *bhusana* (posar els ornaments), *ghandha* (aplicar pasta de sàndal als peus o al front), *tulasi i puspa* (posar als peus fulles de la planta *tulasi* i flors i garlandes), *dhupa* (oferir encens), *naivedha arpana sidhi* (ofrena d'aliments: fruits, dolços...) i *tambulam* (oferir nous de bètel).

9. **Concloent activitats**

a) *Mantra japa*: cantar el *mula-mantra* i el *gayatri-mantra* de la deïtat, que són mantres d'adoració específics i secrets de la pròpia successió discipular. Es transmeten de mestre a deixeble i es considera que s'han d'utilitzar únicament per a l'adoració; no han de divulgar-se, són íntims de la deïtat.

b) *Upanga-avarana-puja*: adorar els associats i a la perafernàlia del Senyor. Es considera que a l'altar acudeixen diferents associats espirituals de la deïtat un cop aquesta ja està disponible, és a dir, després del bany, el vestit, l'ofrena d'aliments, etc. A aquests associats íntims de la divinitat, procedents del món espiritual, també se'ls fa diferents ofrenes amb flors, sàndal... i s'adora també els diferents articles que en entrar en contacte amb la divinitat s'han espiritualitzat i s'han convertit en grans personalitats servidores de Krisna.

- c) *Bali dan*: oferir els remanents del Senyor als seus associats, al guru i a la línia discipular (*parampara*).
- d) *Stuti*: oferir diferents mantres o oracions de glorificació. El sacerdot els tria al seu gust o segons els cregui més convenients en cada ocasió.
- e) *Samarpanam*: oferir mantres que indiquen la completa rendició al Senyor.
- f) *Atma samarpana*: rendir-se un mateix a Krisna.
- g) *Aparadhana sodhana*: demanar perdó per les ofenses comeses durant la puja a través de mantres.
- h) *Darsan aratrik*: mostrar les deïtats al públic.
- i) *Srngara aratrika*: execució de l'*artik* corresponent un cop obertes les cortines de l'altar.
- j) *Nirmalia grahanam*: acceptar els remanents de l'adoració del Senyor o consumir el líquid amb què s'ha banyat les deïtats (*charamrta*).

Els tres últims passos coincideixen amb el que en el programa espiritual del temple s'anomena *Obertura de les deïtats*, que té una durada aproximada de cinc minuts (de 7.00 a 7.05) abans de donar pas a l'adoració de Prabhupada en la cerimònia *Guru-puja*. Durant aquest interval, els devots fan les reverències oportunes a les deïtats i les contemplen mentre escolten els cants devocionals de l'*Sri Brahma Samhita*¹¹⁷.

Un dels canvis de to musical determinarà l'intercanvi de posicions entre homes i dones dins del temple. Els primers, en la nova situació, oferiran novament *dandavat* (reverències) en

¹¹⁷ *Cintamani-peakara-sadmasu kalpa-vrksa, laksrtesu surabhir abhipalayantam, laksmi-sahasra-sata-sambrahma-sevyamanam, govindam adi-purusam tam aham bhajami / venum kvanantam aravinda-dalayataksam, barhavatam sam asitambuda-sundarangam, kandarpa-koti-kamaniya-visesa-sobham / govindam adi-purusam tam aham bhajami / alola-candraka-lasad-vanamalya-vamsi, ratnangadam pranaya-keli-kala-vilasam, syamam tri hanga-lalitam niyata-prakasam, govindam adi-purusam tam aham bhajami / angani yasya sakalendriya-vrittimanti, pasyanti panti kalayanti ciram jaganti, ananda-cinmaya-sad-ujjala-vigrahasya, govindam adi-purusam tam aham bhajami: Yo adoro a Govinda, el Señor Original, Quien está cuidando a las vacas, concediendo todos los deseos, en moradas hechas de gemas espirituales, rodeadas por millones de árboles de los deseos, siempre servido con gran reverencia y afición por cientos de miles de Laksmis o gopis / Yo adoro a Govinda el Señor Original, Quien es aficionado a tocar su flauta, El de ojos florecientes como pétalos de flor de loto, con la cabeza ornamentada con plumas de pavo real, con la figura bellamente teñida del color de las nubes azules y cuyo inigualable encanto y hermosura atrae y embelesa a millones de cupidos / Yo adoro a Govinda, el Señor Original, alrededor de cuyo cuello se balancea una guirnalda de flores embellecida con medallón lunar, cuyos dos brazos están adornados con flauta y enjoyados ornamentos, Quien siempre se revela en pasatiempos de amor, cuya agraciada forma de tres curvas, forma de Syamasundara es eternamente manifestada / Yo adoro a Govinda, el Señor Original, cuya forma trascendental está plena de bienaventuranza, verdad, substancialidad, y plena del más deslumbrante esplendor. Cualquiera de los miembros que posee su figura espiritual, puede realizar en sí mismo las plenamente dichas funciones de todos sus órganos, y eternamente ve, mantiene y regula los infinitos universos, ambos espiritual y mundano.*

un sentit paral·lel a l'altar; les devotes, pel contrari, romandran dretes al costat contrari al que ocupen els homes sense fer cap mena de postració. Mentrestant, dos *pujaris* mouen espontàniament la *chamara* en direcció a les deïtats a banda i banda de l'altar. A continuació, devots i devotes prenen el *charamrta*, que es posa individualment al palmell de la mà dreta a tal efecte. I al final de la cerimònia, es fa una glorificació col·lectiva de les deïtats.

Des de les set del matí fins a dos quarts de vuit es desenvolupa el ritual d'adoració a Prabhupada, el *Guru-puja*. Introduït a través del cant congregacional de lloança a l'*acarya* fundador d'ISKCON, la cerimònia té el seu *pujari* corresponent, que es col·loca a un costat del sumptuós tron on es hi ha instal·lada la imatge, i s'efectua amb els mateixos articles utilitzats en l'adoració de les deïtats a l'altar. D'altra banda, la participació dels assistents consisteix en l'ofrena individual de pètals o fulles i de *dandavat* (només en el cas masculí) recitant els corresponents mantres de l'*Srila Prabhupada Pranati* mentre es canta l'*Sri Guru-Vandana* acompanyat-se del ball i la música amb els instruments habituals¹¹⁸.

Després que el *pujari* hagi anunciat l'inici de l'oblació amb el corn i hagi fet l'*acamana* purificatiu, comença l'ofrena dels articles; en aquest cas i per aquest ordre: encens, foc (llàntia), aigua (corn), flor i *chamara*. Els tombs fets amb cada objecte a la imatge de Prabhupada s'orienten a la cintura, als peus i al voltant del cos i són els mateixos que els fets a una deïtat. També com en el cas de l'adoració a l'altar, totes les ofrenes es presenten finalment als devots assistents seguint la jerarquia espiritual descendent. Aquests no han parat ni un moment d'efectuar càntics devocionals que lloen la personalitat de Prabhupada, els quals, d'altra banda,

¹¹⁸ *Sri-guru-carana-padma, kevala-bhakati-sadma, vando mui savadhana mate, jahara prasade bhair, e bhava toriya jai, krsna-prapti hoy jaha ha'te / guru-mukha-padma-vakya, cittete koriya aikya, ar na koriho mane asa, sri-guru-carane rati, ei se uttama-gati, je prasade pure sarva asa / caksudana dilo jei, janme janme prabhu sei, divya-jñan hrede prokasito, prema bhakti jaha hoite, avidya vinasa jate, vede gay jahara carito / sri-guru karuna sindhu, adhama janara bandhu, lokanath lokera jivana, ha ha prabhu koro doya, deho more pada-chaya, ebe jasa ghusuk tribhuvana: Ofrezco mis respetuosas reverencias ante los pies de loto del Maestro Espiritual, pues son el único sendero hacia la devoción pura. ¡Mi querido hermano (mi querida mente)! Es gracias a la misericordia del Maestro Espiritual que uno puede cruzar la existencia material y obtener así a Krsna / Unifiquemos pues el deseo de la mente a las palabras que emanan de la boca de Loto del Maestro Espiritual, así que nuestra conciencia se vea purificada. Todos los deseos serán satisfechos al hacer del apego a los pies de Loto del Maestro Espiritual, la meta última de la vida / La visión de nuestro corazón se expande inmediatamente y el Maestro espiritual se convierte en nuestro Señor, nacimiento tras nacimiento. El servicio devocional llevado a cabo con un sentimiento de amor puro destruye la ignorancia con el conocimiento divino. Las escrituras védicas cantan acerca de la personalidad de Tal Maestro Espiritual / ¡Oh Maestro Espiritual, Océano de Misericordia y preceptor de todos los hombres! ¡Tú eres el Maestro Universal de todas las almas condicionadas! ¡Oh Maestro, concédeme la gracia de situarme a la sombra de tus pies de Loto! Ahora, Tu nombre se ha expandido por los tres mundos.*

solen anar pujant de to i d'intensitat fins a arribar a un *kirtana* d'allò més emotiu i expressiu. Per últim, la tornada a la pau mística inclou una reverència conjunta acompanyada d'una breu pregària com a mostra de respecte i absoluta rendició al mestre¹¹⁹.

Finalitzada la cerimònia *guru-puja*, durant els quinze minuts següents (de 7.15 a 7.30) comença un nou *kirtana* amb dansa col·lectiva i cançons diverses en direcció a l'altar. La més habitual és l'anomenada *Sri Nama Kirtana* o cant dels sants noms¹²⁰. Altres cançons i mantres posteriors acostumen a ser els ja esmentats *Srila Prabhupada Pranati* i *Pañca-tattva maha-mantra* en commemoració de Prabhupada i Caitanya Mahaprabhu respectivament i el mateix *maha-mantra* Hare Krisna. El *kirtana* acaba amb glorificacions a les deïtats i al mestre fundador i, ocasionalment, amb la lectura d'algun text devocional com ara l'*Sri Damorastaka*, que relata les entremaliadures del Krisna nen a Vrindavan¹²¹.

¹¹⁹ Ofrezco mis respetuosas reverencias ante los pies de loto del Maestro Espiritual, pues son el único método seguro hacia la devoción pura. Es gracias su misericordia que uno puede cruzar esta existencia y obtener así a Krisna. Ajustemos nuestros deseos a las palabras que emanan de la boca de loto del Maestro, a fin de purificar nuestra conciencia. Todos los deseos se ven satisfechos si hacemos que el apego a los pies de loto del Maestro sea la meta última de nuestra vida. La visión se expande en nuestro corazón y el Maestro se convierte en nuestro Señor nacimiento tras nacimiento. El servicio realizado con amor destruye la ignorancia. Las escrituras cantan las glorias de tal maestro espiritual. ¡Oh océano de misericordia, tú eres el Maestro de todas las almas condicionadas! ¡Oh Maestro concédeme la gracia de situarme a la sombra de tus pies de loto. Ahora tu nombre se ha expandido por los tres mundos.

¹²⁰ *Yasomati-nandana, baja-baro-nagara, gokula-rañjana kana / gopi-parana-dhana, madana-mandara, kaliya-damana-vidhana / amala harinam amiya-vilasa / vipina-purandara, navina nagara-bora, bamsi.Badana suvasa / sraja-jana-palana, asura-kula-nasana, nanda-godhana-rakhad-yala / govinda madhava, navanita-taskara, sundara nanda gopala / jamuna-tata-cara, gopi-basana-hara, rasa-rasika, krpamoya / sri-radha-vallabha, brndabana-nathabara, bhaktivindo-asraya*: El Señor Krisna es el hijo querido de madre Yasoda; el amante trascendental de la tierra de Vraja; la delicia de Gokula; kana [un altre nom de Krisna]; la riqueza de las vidas de las gopis. Él cautiva incluso la mente de Cupido y a la serpiente kaliya / Estos puros y santos nombres del Señor Hari están llenos de pasatiempos dulces y nectáreos. Krisna es el Señor de los doce bosques del Vraja; es eternamente joven y es el mejor de los amantes. Siempre toca la flauta, y viste de manera excelente / Krisna es el protector de los habitantes de Vraja; el destructor de varias dinastías demoníacas; el que guarda y saca a pastar las vacas de Nanda Maharaja; el que da placer a las vacas, la tierra y los sentidos espirituales; el esposo de la diosa de la fortuna; el ladrón de mantequilla; y el hermoso vaquerito de Nanda Maharaja / Krisna merodea por las orillas del río Yamuna. Él les robó los vestidos a las jovencitas de Vraja que allí se bañaban. Él se deleita con las melodías de la danza rasa; Él es muy misericordioso; es el amante y el amado de Srimati Radharani; el gran bailarín de Vrindavana; y el único refugio de Takura Bhaktivinoda.

¹²¹ Al Señor Supremo, cuya forma corporal es la personificación de la existencia eterna, el conocimiento y la bienaventuranza. Quien bellamente resplandece en el divino reino de Gokula. Él robaba la mantequilla de las gopis y apresuradamente se alejaba del mortero de madera en el que la bebían, temeroso de madre Yasoda, quien corría velozmente tras Él hasta atraparlo. Ofrezco mis humildes reverencias al Señor Supremo Sri Damodar / Viendo el palo de batir en manos de Su Madre, lloraba y frotaba sus ojos una y otra vez con sus manos de loto. Sus ojos se hallaban sobrecogidos por el temor, y el collar de perlas alrededor de su cuello temblaba, debido a la agitada respiración producida por su llanto. Al Señor Supremo, Sri Damodar, cuya cintura no es atada por cuerdas sino con el amor puro de madre Yasoda, ofrezco mis humildes reverencias / Por tales actividades, en Su niñez sumergía a los habitantes de Gokula en balsas de éxtasis; revelando a aquellos devotos que están absortos en el conocimiento de Su majestuosidad y opulencia

A dos quarts de vuit del matí el president del temple o algun devot antic qualificat imparteixen una classe de filosofia d'una hora de durada aproximadament. El text utilitzat diàriament en aquesta sessió és l'*Srimad Bhagavatam*, llevat del cap de setmana, en què es llegeix i es comenta l'*Sri Caitanya Caritamrta* i la biografia de Prabhupada de Satsvarupa Dasa Goswami (1986). Alguns càntics introductoris de l'orador que són repetits pels assistents inicien la sessió.

El vers específic a comentar de l'*Srimad Bhagavatam* és recitat primerament en sànscrit per alguns dels presents, després se li donarà l'entonació adequada per cantar-lo i es traduirà paraula per paraula i tot sencer. Durant la classe, l'orador llegeix el significat donat per Prabhupada al vers en qüestió i a continuació el comenta ajustant-se fidelment al dogma. Mentre escolten les seves paraules, normalment els devots assistents aprofiten per començar a preparar alguns aliments que se serviran en acabar la sessió o bé, en el cas de les devotes, per fer garlandes, feines de costura, etc. Un torn final de preguntes i comentaris dóna per finalitzada la sessió.

Aquesta primera classe de filosofia del dia coincideix amb un *artik* (de 8.00 a 8.30) en el qual les deïtats són adorades amb encens, flor i *chamara*. En aquest cas, representa que l'altar no s'obre per als devots, ans es tracta d'una adoració privada de les deïtats. És per això que els assistents a la classe d'*Srimad Bhagavatam* no dirigeixen les mirades a l'altar mentre es du a terme la cerimònia i només fan reverència en el moment d'obertura i tancament. Mentrestant, doncs, estaran pendents de les explicacions del professor, asseguts sempre de cara a ell i mai donant l'esquena a l'altar.

supremas, que Él es conquistado únicamente por los devotos que libres de toda concepción de temor, estan motivados por el amor puro. Ofrezco cientos y cientos de veces mis humildes reverencias al Señor Supremo, Sri Damodar / ¡Oh Señor! aún cuando tú eres capaz de otorgar toda clase de bendiciones, no te pido el don de la liberación impersonal, ni la vida eterna en Vaikuntha, ni cualquier otro beneficio. Simplemente deseo que esta forma de Bala Gopal en Vrindavan se manifieste siempre en mi corazón. Pues ¿cuál es el beneficio de cualquier otro don? / ¡Oh Señor! tu cara de loto rodeada por mechones y bucles de tus negros cabellos es besada una y otra vez por Madre Yasoda. Tus labios están enrojecidos como el fruto bimba. Haz que esta maravillosa visión de tu rostro de loto se manifieste siempre en mi corazón ¿para qué otros cientos de bendiciones? / ¡Oh Suprema Personalidad de Dios! yo ofrezco mis reverencias ante Ti ¡Oh Damodar! ¡On Ananta! ¡Oh Visnu! ¡Oh Maestro! ¡Oh mi Señor, complácete conmigo! Posando tu misericordiosa mirada sobre mi, libera a este pobre tonto ignorante inmerso en un oceano mundano de lamentaciones, y hazte visible ante mis ojos / ¡Oh Sri Damodar!, así como los hijos de Kuvera, Manigriva y Nolakuvava, fueron liberados de la maldición de Narada, y los hicistes grandes devotos, en tu forma de niño con la cuerda del mortero de madera atada a tu cintura, del mismo modo concédeme Prema Bhakti (amor puro por Dios) ya que no deseo ningún tipo de liberación.

El programa del matí fins ací descrit és l'interval de concentració i pràctica religiosa més important del dia. El fet de llevar-se a les quatre, rebre les deïtats al temple i adorar-les-hi, cantar *japa* i assistir a la classe de filosofia, assegura, segons els devots, estar ben preparat per encetar la jornada i oferir a partir d'aquest moment totes les activitats que hom pugui realitzar a Krisna. En efecte, l'ofici nocturn atorga un valor únic i distintiu al procés espiritual de la Consciència de Krisna i, des de la perspectiva dels qui el segueixen, garanteix el benefici del seu poder purificador quan és viscut amb la sinceritat, intensitat i disciplina requerides.

Però continuem amb la pauta horària. Des de dos quarts de nou fins a dos quarts de deu del matí es fa el primer àpat de dia. És força abundant i acostuma a fer-se dins el temple, homes i dones ocupant espais separats. Seguint el model cultural hindú, devots i devotes mengen generalment amb les mans i asseguts a terra en posició de lotus. Predominen la fruita, la fruita seca i l'arròs, dieta que normalment s'acompanya de *chapatis* (una mena de tortells de pa), productes làctics i del *maha-prasada* resultant de l'ofrena d'aliments a les deïtats. Abans de començar s'espera que les cortines de l'altar estiguin tancades, perquè fer el contrari es considera una greu falta de respecte. A més, els devots han de recitar individualment un mantra que emfasitza el poder purificador i continent del *prasada*¹²².

Després de menjar el *prasada*, cadascú es dirigeix al servei que té assignat en la comunitat fins a l'hora del segon àpat; o els devots casats, a les respectives obligacions laborals o familiars. D'altra banda, pel que fa a la seqüència cerimonial al temple, aquesta continua amb el *Raja Bhoga arati* del migdia (de 12.30 a 13.00) i posteriorment al dinar (en aquest cas, fora del temple), de dos quarts de tres a dos quarts de quatre, amb el *Dhupa arati* (de 16.20 a 16.30), el *Sandhya arati* (de 19.00 a 19.30), i, per últim, el *Sayanna arati* (de 21.00 a 21.10) i l'anomenat *Descans de les deïtats* (de 21.10 a 21.30).

¹²² *Sarira avidya-jal jodendriya tahe kal, jive pele visaya-sagore / Tar madhye jihva ati lobha-moy sudurmati, ta'ke jeta kothina somsare / Krsna boda boyamoy kori bare jihva joy, svaprasad anna dila bhai / Sei annamrta khao Radha-guna-gao, preme dako Caitanya-Nitay: ¡Oh Señor!, este cuerpo material es un lugar de ignorancia y los sentidos son una red de senderos que nos llevan a la muerte. De un modo u otro, hemos caído en este océano de goce material de los sentidos. De entre todos los sentidos la lengua es el más voraz e incontrolable; es muy difícil controlar la lengua en este mundo. Pero Tú, querido Krisna, eres muy misericordioso con nosotros y nos has dado este maravilloso prasada para controlar la lengua. Ahora respetemos este nectáreo prasada y cantemos las glorias de Sus Señorías Sri Sri Radha y Krisna y amorosamente invoquemos la ayuda del Señor Caitanya y Nithyananda Prabhu.*

Com dèiem més amunt, la diferència entre els rituals precitats radica fonamentalment en la durada i en les ofrenes. És a dir, en els *aratis* llargs (de mitja hora), l'*acamana* purificador amb aigua i mantres es combina amb l'ofrena dels articles habituals (encens, foc, aigua, mocador, flor i *chamara*), mentre que en els *aratis* curts (de deu minuts) les ofrenes es limiten a l'encens, el foc i la *chamara*. En tots, però, es comú el menor nombre d'assistents en relació amb les cerimònies del matí prèvies al primer *prasada*, com s'ha dit, considerades essencials en el *sadhana*. En aquest sentit, l'ocupació en els serveis comunitaris o en la pràctica religiosa privada justificarien una major flexibilitat participativa tant en les cerimònies esmentades com en la classe de *Bhagavad-Gita* que s'efectua de dos quarts de vuit a dos quarts de nou del vespre. Una flexibilitat, en canvi, molt menys tolerada i acusada en el cas dels novicis.

De tota manera, cal dir que la tarda acostuma a ser bastant més relaxada pel que fa a serveis i treballs comunitaris, complementàriament als quals sol dedicar-se també a la meditació, a l'estudi, o bé a acabar les rondes de *japa* que han quedat pendents del matí. Pels voltants de dos quarts de nou, just després de la classe, els devots que ho desitgen poden menjar alguns dolços del *maha-prasada*, llet o infusió com a últims aliments del dia abans d'anar-se'n a descansar. Poc després, en la darrera cerimònia del dia, el *Sayanna arati*, les deïtats ja apareixen a l'altar endreçades amb els seus vestits de nit corresponents i poden contemplar-se fins a dos quarts de deu del vespre, moment en què es tancarà definitivament l'altar i acabarà la jornada a la comunitat.

Fins ací el programa ritual que marca la rutina i la disciplina religiosa diària dels devots de Krisna a Nueva Vrajamandala. A continuació ens acostarem breument a l'altra cara fonamental de la pràctica religiosa en la Consciència de Krisna: l'activitat de prèdica o el moviment de *sankirtana*.

En efecte, la missió de prèdica pública i de divulgació del sant nom de Krisna és un aspecte central en el sistema de creences Hare Krisna. El moviment de *sankirtana*, de fet, a banda de la seva finalitat més immediata, el reclutament de nous membres, té un objectiu missioner global explícitament transformador a través de la propagació implantació de la Consciència de Krisna arreu del món. En aquest sentit, l'activitat de prèdica es conceptualitza sovint com una necessitat urgent per a la societat i com un servei: "La gente está sumida en el materialismo y eso le está causando mucho mal. Entonces necesita que se le transmita una

información. Es urgente. Se canaliza la energía de la comunidad hacia la predicación" (Brahmananda: 22-X-92). Lògicament, per arribar a la gent a través de la prèdica el context urbà és més favorable que no pas el monàstic. Per això, els temples de les ciutats tenen una funció eminentment pública i esdevenen fonamentals com a centres de recepció i informació d'interessats i com a nuclis d'organització i sortida dels equips de distribució de literatura d'abast local o comarcal.

Predicar es recomana també a un nivell d'aprenentatge i benefici personal, ja que es creu que ajuda a consolidar el coneixement doctrinal i el compromís a través de l'intercanvi d'idees amb altres persones no vinculades a l'associació. D'ací que sigui molt important la iniciació dels novicis en les tasques missioneres (durant un o dos anys) al costat de devots més antics i experimentats. Es considera que això afavorirà una formació espiritual millor i farà madurar el neòfit quant a actitud i estratègies d'interacció amb el públic.

És evident que la pràctica sostinguda d'aquest servei en ple període de resocialització posa a prova la sinceritat de la persona i el seu esperit vinculatiu, especialment pel que fa a "resistir" diàriament a les "temptacions" del món o de la pròpia experiència passada sense tornar-hi a sucumbir. Així doncs, un cop conegui els conceptes doctrinals bàsics del moviment i hagi demostrat constància en les pràctiques religioses, es procurarà que el neòfit s'integri en un equip de *sankirtana*, segueixi les instruccions del seu líder i aprengui a efectuar amb eficàcia aquest servei en companyia d'altres devots. Durant la celebració de la marató de Nadal del 93, dos novicis es referien a la seva experiència de la manera següent:

[...] lo más importante para mí ha sido lo bien que me lo he pasado con el grupo de devotos que íbamos. Cada día era un volver a empezar muy importante ¿no? Hacíamos un poco de broma antes de empezar ¿no?, nos repartíamos las poblaciones, tú por aquí, tú por allí, y llenábamos las bolsas de libros ¿no? Y bueno, en mi caso pues yo hacía lo que podía. Recordaba las palabras, los mantras, de D., que tuve la fortuna de salir un mes antes con él. Recordaba los mantras y la importancia tan profunda de que las personas se quedasen con un libro de Prabhupada, y improvisaba según Krisna me iba indicando ¿no? Y todavía no sé por qué razón la gente tomaba libros ¿no? Y en resumidas cuentas, el mes ha sido esto ¿no? Ha sido algo más de un mes, pero a mí me ha parecido como una mañana... ha sido todo muy rápido (*Bhakta* Ramón: 8-I-93).

Bueno, yo lo que he aprendido ha sido del contacto con las devotas. Porque en las experiencias que he tenido, gracias a ellas pues me han ayudado a llevarlo con buena conciencia y con su experiencia. Entonces, lo que yo he aprendido ha sido de ellas (*bhaktini* Mónica: 8-I-93).

Segons Bhaktivedanta Swami, la divulgació de la filosofia de la Consciència de Krisna suposaria una revolució en la humanitat, en la qual ell anomenà "civilització materialista".

D'acord amb això, quan els gurus del moviment es refereixen al *sankirtana* ho fan emfasitzant el valor de la decisió i l'ímpetu personal en l'acompliment de la missió transcendental iniciada pel fundador, de manera que el devot interioritzi el seu paper com a instrument servil de Krisna i el desig d'efectuar aquest servei no en benefici propi sinó de la divinitat. Les paraules d'un d'aquests mestres espirituals resumeix ben bé el que volem dir:

Nuestro movimiento está enteramente hecho para esto. Está hecho para que nosotros nos volvamos devotos de Krisna, y realizando que somos sirvientes de Krisna, tratar de servirlo a Él haciendo que otras personas también se vuelvan sirvientes de Krisna. Como Krisna le dice a Arjuna: simplemente vuélvete mi instrumento. Y si nosotros meditamos así, Krisna nos dará poder para que nos volvamos atractivos. Porque es esta potencia de atracción la que expande este movimiento de *sankirtana*. Nosotros simplemente tenemos esa posibilidad de desarrollar ese deseo de ser un instrumento de Krisna (Tamala Krisna Swami: 8-I-93).

La determinació estable en plena consciència d'acomplir el deure, l'associació estreta amb altres devots i el seguiment d'un *sadhana* regular, són els factors essencials en el *sankirtana*, ja que el contacte amb el públic i els "condicionaments materials" poden perturbar el devot i apartar-lo (a través de *maya*, l'energia il·lusòria) del servei devocional o de la mentalitat requerida per efectuar-lo de forma correcta. És per aquest motiu que un dels devots més antics en el servei de *sankirtana* deia:

Entonces, cada día tenemos que cantar las rondas, tenemos que tener relaciones francas, abiertas y amistosas con los devotos, tenemos que adorar al maestro espiritual, tenemos que empujarnos, tenemos que arrastrar nuestra mente hacia el servicio devocional, tenemos que tratar de subyugar nuestras resistencias a rendirnos a Krisna. Y eso nos permite seguir (Dhruvanatha Dasa: 8-I-93).

En la mateixa línia, un altre devot especialista, afegia:

De igual manera, mantenerse en el *sankirtana* es ver el esfuerzo que hacen los demás, ver el esfuerzo que están haciendo los demás y nunca ver que yo estoy haciendo mucho. Ver que si yo fuera más sincero y más entregado podría distribuir más libros, pero como soy un sinvergüenza pues sólo puedo distribuir estos libros. Con esa mentalidad uno se puede mantener en el *sankirtana* [...] Y que esto es para toda la vida. Hacer un voto de que este servicio que estoy haciendo es para toda la vida, no es una cosa a tiempo parcial. La distribución de libros, si uno puede estar haciéndola toda la vida, es lo mejor. No hay vuelta de hoja. Pero para eso se necesita una bendición muy grande de todos los devotos. Por eso el *sankirtanero* siempre está ansioso de recibir las bendiciones de los devotos. Sin las bendiciones de los devotos uno no puede ir a ningún lugar (Sri Rama Dasa: 8-I-93).

Un altre aspecte important en l'activitat pública de prèdica és l'actitud personal en el contacte amb la gent. Així, algun devot reconeix que un aire de servei al pròxim i humilitat pot afavorir força l'aproximació i l'èxit missioner:

No que uno va a los *karmis* pensando 'tú eres uno de tantos que va a permitir que yo distribuya libros y sea famoso' o 'tú eres uno de tantos que va a permitir que pague mis facturas, y simplemente tú eres

un instrumento para mi disfrute', sino al contrario: 'yo soy un instrumento, un sirviente tuyo, y simplemente estoy aquí prácticamente por casualidad, porque no me lo merezco; y estoy aquí para cumplir las órdenes del Señor Caitanya; y estoy aquí porque no sé hacer otra cosa, y ésto es para ti. De esa manera, con esa actitud, las personas simplemente se entregan, y cuanto más esa actitud está ahí, interna, externamente más las personas se entregan. Y que la persona se entregue [...] es realmente y primeramente que la persona note algo especial: 'ese chico no es... esa persona no es como las demás, es una persona distinta; déjame leer este libro porque a lo mejor por leer este libro yo puedo ser como él. Ese es el verdadero éxito (Bhavananda: 8-I-93).

Entre els significats del *sankirtana* destaquen, sens dubte, el del predicador com a instrument de Krisna i al servei de Krisna, i el del predicador com aquell que no fa més que acomplir humilment el seu deure: crear interès en el públic i beneficiar la humanitat a través de la filosofia del moviment i la transmissió dels valors transcendents de la Consciència de Krisna. Semblantment, el fet d'explicar a la gent de forma tant assistencial com didàctica el perquè dels desenganys o problemes quan travessa moments difícils es considera una immillorable oportunitat de prèdica i un desafiament per al mateix predicador:

Haya crisis o no haya crisis, nosotros tenemos que cumplir con nuestro deber, tenemos que seguir cumpliendo con nuestro servicio y intentar ayudar y explicar a la gente de que todas esas cosas están pasando por culpa de ellos. Y es una prédica muy fuerte, es un gran desafío. Cuando hay crisis y esas cosas, para el devoto es una alternativa muy buena. Cuando hay esas cosas, las personas bajan más, empiezan a preguntar qué pasa aquí. Va el devoto y les predica: es culpa de vosotros. Y si haces prédicas fuertes a las personas las haces despertar (Sri Rama Dasa: 8-I-93).

Val a dir que aquest plantejament parteix d'una base ben precisa: l'indiscutible i invariable patiment de les persones en el món material. Un patiment que està estretament relacionat amb la ignorància. És a dir, es considera que la manca de coneixement de les persones sobre l'existència i sobre la pròpia identitat "real" fa que no tinguin la més remota idea del que necessiten. És aleshores quan emergeix la voluntat d'ajuda al pròxim del devot, aquell que disposa del "coneixement" per superar el sofriment i convertir-lo en felicitat:

La estrategia de prédica significa que todo el mundo está sufriendo. No es que todo el mundo es feliz, eso es una tontería. No veas lo que te encuentras. A lo mejor todo el mundo piensa: no, yo soy feliz; yo me lo paso pipa, estoy perfectamente. Pero todo el mundo está sufriendo. No saben lo que les espera, no saben... no tienen ni idea de dónde están. Este mundo es bastante miserable [...] Y la idea es que yo muchos problemas que tiene la gente no los tengo, y sé cómo superarlos. Sé cómo puede hacer la gente para no tenerlos, muchas, cantidad de cosas. Y les dejo ahí pues mi dirección y mi nombre y eso, para que en cualquier momento pues la palabras de Srila Prabhupada les puedan ayudar (Hayagriva: 14-II-93).

Finalment, cal dir que a banda del *sankirtana*, altres formes de prèdica poden ser les visites a domicili a partir de contactes fets durant el *sankirtana* o, més recentment, els grups d'estudi *nama-hatta*, que formats a partir de xarxes socials poden suposar un pas previ a la

formació d'un temple local o el nodriment d'un ja existent a través de la incorporació de nous membres.

5.3.5. Iniciació i resocialització: convertir-se en devot de Krisna

A la persona que arriba a la comunitat, sigui perquè està interessada a conèixer la filosofia i creences del moviment, per simple curiositat després d'haver estat convidada per algun membre, o per qualsevol altre motiu (de repòs, retir espiritual, terapèutic, etc.) i vol instal·lar-s'hi temporalment, en principi, no se li posa cap tipus d'inconvenient. De fet, l'hospitalitat és un valor més que destacable entre els Hare Krisna. Ara bé, no obstant això, aquesta actitud respon també a una necessitat ben lògica i concreta: el reclutament o la incorporació de nous membres. Així, en el cas que aquesta persona no es pagui el sojorn, haurà de participar de forma activa en les cerimònies al temple, a més d'efectuar algun tipus de servei comunitari; això sí, sempre i que, sota l'oportuna ponderació del president de Nueva Vrajamandala, demostrï tenir un seguit de "valors humans mínims" i sentit de la responsabilitat en els seus actes. Aquesta participació inclou l'adaptació progressiva a la rutina quotidiana i a l'estil de vida de la comunitat, tant en l'àmbit bio-psico-social com d'ocupacions concretes i pràctica espiritual. Altrament, si es percep que la persona no demostra cap interès per adaptar-se i seguir els principis de vida del temple, normalment no se l'hi deixa quedar per més temps:

Si se ve que a la persona le cuesta levantarse y se está adaptando, pues se le... se le deja un margen. Si se ve que luego ya no se levanta porque pasa de todo y no demuestra interés, entonces se le dirá: 'oye, que si quieres estar aquí tienes que mostrar interés; o muestras interés o no te puedes quedar'. A no ser que haya habido un previo acuerdo ¿no?, que la persona pues dice, 'bueno, es que yo quiero estar quince días para un retiro y yo pues voy a hacer una aportación económica y... lo que sea'. Se ha hecho un acuerdo aceptado y entonces pues ya se sabe en qué condiciones está esa persona. O sea, que depende de cada caso (Brahmananda: 28-I-93).

Aquests criteris no varien excessivament quan es tracta de l'acceptació de persones amb problemes de drogodependència o d'altres tipus d'addiccions, algunes de les quals han arribat a convertir-se en membres formals gràcies a la funció terapèutica de la disciplina reguladora i religiosa i de l'estil de vida comunitari en general.

Se valora la actitud sobre todo y el interés que ponga la persona, que eso normalmente lo ves. Si una persona quiere venir, pues si está en la ciudad le decimos que visite el centro de la ciudad para conocerlo primero. Si quiere venir aquí a la granja puede venir como invitado dos o tres días, y según le veamos le dejamos quedar más o no. Eso depende del caso. Y si una persona por ejemplo ha sido

drogadicto, eso no necesariamente le incalifica para estar en la comunidad. O cualquier cosa, siempre y cuando se le conozca a la persona. Lógicamente que si ha sido un delincuente y ha matado a alguien pues... tienes que mirar bien la situación, hay que conocer bien a la persona, las circunstancias de su vida y todo. **Sí, lo que pasa es que veo que en muchos casos vuestro ritmo de vida le funciona bastante a gente que ha tenido ciertos problemas con la droga...:** Bueno, hay personas que han tenido problemas de drogas. Generalmente la gente se mete en las drogas porque busca algo, busca nuevas fronteras de placer por un lado, o porque por otro lado pues... que va también unido con esto, no está satisfecha con lo que le da esta vida, y entonces pues como vía de escape o como búsqueda de algo más se mete en las drogas. Entonces claro, cuando encuentra algo espiritual que le llena más que la droga, entonces lo abandona, abandona la droga. Claro, nosotros siempre antes de aceptar a alguien que tiene problemas de drogas pues vemos muy bien la situación y generalmente pedimos... como no tenemos medios físicos para que pueda pasar el síndrome, pedimos que mejor que venga con el síndrome físico pasado, generalmente. Ha habido personas que han pasado el síndrome en nuestras comunidades, e incluso algunos son devotos, o sea que... eso está ahí (Brahmananda: 22-X-92).

De forma similar, no es dubta a acceptar com una possibilitat efectiva i vàlida el fet de motivar la reforma psíquica o el canvi de personalitat a través de la disciplina espiritual del procés *sadhana-bhakti* (devoció sota regles i regulacions). En realitat, es considera tot un privilegi accedir a la seva pràctica. I sobretot aconseguir experimentar en un mateix els resultats d'aquesta pràctica en cas que es dugui a terme amb constància i serietat, és a dir, una transformació completa de la consciència i de la identitat personal. La metàfora mèdica del remei a la malaltia serveix sovint per expressar la millora global que suposa aquest canvi.

Quizá el problema está más en relación con la gente que llega así con ciertos problemas de droga y está un tanto descentrada por decirlo de alguna manera, en el sentido de ser más o menos capaz de entender la filosofía y lo que está haciendo con la lógica y el razonamiento... no sé si me explico: Sí bueno, hoy en día se mira bastante si es... vaya, es un criterio un tanto subjetivo, en el sentido de que depende bastante de la persona que esté encargada... ¿Dónde marcas la línea de que tiene el coco demasiado quemado para admitirlo? O piensas que bueno, que ahora está así pero que con un par de meses aquí con una vida sana... que la persona cambia ¿no? Eso se da. Hay devotos aquí que tú los ves ahora y son majísimos. R.D. cuando llegó era heroinómano de siete u ocho años y es una persona majísima, o sea que... Entonces claro, llegó así hecho polvo pero que esa posibilidad de... la experiencia nos dice que existen cambios en las personas. Entonces claro, es un tanto subjetivo, que a veces una persona diga: no, no pues tú no te puedes quedar y... También a lo mejor depende del momento y de cómo vea el ambiente... de repente ya tiene a uno y no quiere tener a... con uno ya tiene bastante para irlo trabajando y para ver si puede digamos enderezarlo y ponerlo bien ¿no? **Te lo comentaba por aquello de que a estas personas sabes que en principio les va bien seguir el programa por lo que implica de cambio de hábitos... vamos, que cambia totalmente el ritmo de la persona y favorece una mejora de la salud con el seguimiento de los principios... Pero que justamente es aquello que se suele imputar como un dudoso mecanismo de darle la vuelta a la mente del individuo...:** Claro, pero es un cambio para mejor. También si una persona está muy mal va al médico y el médico le va a recetar una dieta y una disciplina, una gimnasia o una serie de cosas para curarlo ¿no? Entonces es normal que si una persona quiere mejorar espiritualmente y mentalmente pues que siga una disciplina, porque si no no... Y es que si no sigue no se le deja quedar mucho tiempo como invitado. Puede estar como invitado pero participando de los programas, o sea, con servicios mínimos. **Es decir, la participación en el programa se le exige:** Sí, eso se le exige. Puede que si falla un día y tal, pues al principio seas un poco flexible ¿no?, según cómo veas que viene la persona. Pero hablando en términos generales, tiene que seguir el programa, de lo contrario no se le deja quedar. Porque si no sigue al principio ya... luego nada. **O sea, que los únicos que no es necesario que sigan el programa, que no es obligatorio que lo sigan, son aquellos que pagan su estancia:** Eso es, que sí, que aportan un donativo mínimo y ya está. Tipo hostelería. **Vamos, que están en plan retiro espiritual o como le quieras llamar...:** Eso es. En ese caso sí se admite. *Pero ya son gente que no*

son normalmente los que vienen con la idea de quedarse. Puede que alguno lo pida, pero es raro eso. Normalmente esta gente pues viene un poco en plan de desconectarse con el mundo exterior y aquí es un sitio muy tranquilo y se relajan... con los devotos pues hay una convivencia más o menos agradable y eso les gusta, la comida vegetariana, o lo que sea (Brahmananda: 8-VI-95).

Tal com reflecteix l'expressió subratllada de l'informant, en general, el potencial futur novici o membre és aquell que té una certa predisposició o voluntat d'intentar adaptar-se a l'estil de vida de la comunitat i sospesar, encara que sigui mínimament, si aquest satisfà o no les seves expectatives. I com hem pogut comprovar durant el treball etnogràfic, les decisions finals no són sempre, ni de bon tros, la continuïtat i l'adhesió. Semblantment, en molts casos, el seguiment dels principis reguladors i de les pràctiques religioses quotidianes, estructurades al voltant d'un programa espiritual que té com a element central l'ofici nocturn (començant per la cerimònia *Mangala arati* a dos quarts de cinc de la matinada), esdevenen una via per abandonar l'addicció a les drogues o d'altres dependències. De fet, ja a principis dels anys setanta, J. Stillson Judah, referint-se a la major part dels reclutats pel moviment Hare Krisna procedents dels ambients contraculturals, afirmava: "The autobiographical and statistical information later introduced confirms that chanting and following the regulative rules have given release from drugs in many cases" (1974: 83-84).

Aquesta dinàmica participativa i d'experiència, que es considera una mena de "fase d'entrenament" necessària per començar a aprehendre els significats religiosos i ideològics de la Consciència de Krisna, inclou l'assistència al curs introductori al *bhakti-ioga* i la filosofia vèdica. Aquest curs té una durada total de tres mesos i consisteix en un seguit de classes teòriques en què es tracten els punts claus del sistema de creences Hare Krisna, així com l'aplicació en la pràctica espiritual quotidiana. Un cop finalitzat aquest programa formatiu, es potencia un aprenentatge més individualitzat a través de l'estudi dels textos sagrats fonamentals i del reforç en les classes diàries de filosofia al temple.

Durant tot aquest temps, en definitiva, la persona ha rebut una informació específica i ha experimentat els efectes d'un programa espiritual amb un fort contingut simbòlic i ritual, motivacional i emocional; a partir d'aquí, se suposa que està en condicions d'analitzar la situació viscuda i decidir si vol continuar el procés a fi d'integrar-se plenament al grup o abandonar-lo. El nostre informant clau deia sobre això:

Una vez esa persona ha recibido una información, a lo mejor eso le lleva a plantearse cosas o a darse cuenta de cosas que no se había planteado, o se las había planteado en un pasado muy lejano y de una manera... sin mucha profundidad, y eso ya le puede hacer pues que esa persona... que digamos su corazón se abra a la vida espiritual. **Eso, en principio, parece no tener nada que ver con lo que se llama 'lavado de cerebro' ¿no?:** Claro. Recibe una información y él analiza y decide. Y la verdad es que, en el porcentaje, la mayoría no permanecen viviendo en los templos. Yo pienso que a la mayoría que tiene una experiencia en un periodo de tiempo, le queda eso para tiempo. Esa experiencia es una vivencia que les queda igual para el resto de su vida, aunque no lo practiquen porque les cuesta seguir esos principios, porque... pues yo que sé, les da pereza levantarse por la mañana o por lo que sea, que tengan algún apego material que en esos momentos sea más fuerte que ellos. Yo estoy seguro que en la mayoría de los casos les marca y se quedan con una impresión positiva, la mayoría. Pero la mayoría no se quedan, lo cual demuestra que de lavado de cerebro no, que es una elección propia del individuo simplemente (Brahmananda: 22-X-92).

A aquell que decideix seguir i preparar-se per a la iniciació se'l denomina *bhakta* (devot novici) si és home, o *bhaktini* si és dona. Durant aquest període s'exigeix al neòfit el seguiment estricte del programa espiritual i la satisfacció d'un nombre fix de serveis a la comunitat. El responsable del temple i la resta de devots, a través de la convivència diària, poden observar els trets de personalitat i l'actitud de l'aspirant, i si no és que aquest exhibeixi algun tipus de problemàtica personal o de relació, no es posarà cap impediment perquè s'hi integri plenament. Des d'aquest moment, haurà de demostrar constància i estabilitat en la pràctica religiosa, acomplir el servei que li ha estat assignat i interessar-se per l'estudi i la comprensió de la filosofia del moviment.

Sol passar com a mínim un any de preparació abans que el *bhakta* o la *bhaktini* rebin la primera iniciació. Al llarg d'aquest any, el novici ha d'haver cantat setze rondes diàries de *japa*, ha d'haver seguit amb fermesa els quatre principis reguladors i ha d'haver demostrat una dedicació estable. Després haurà de triar el seu mestre espiritual i esperar que aquest l'accepti com a futur deixeble. Ja hem dit que la figura del mestre és molt important en el moviment Hare Krisna perquè es considera el representant de Krisna a la Terra i, per tant, la persona adequada per ensenyar al deixeble el camí que el pot portar a l'autorealització. A més a més, la serietat del contracte que implica la iniciació espiritual fa que es recomani al deixeble estudiar molt bé qui vol que sigui el seu mestre abans d'acceptar-lo i rendir-li vots d'obediència.

Habitualment, el guru demanarà la recomanació del president de temple on resideix el novici en qüestió abans de dur a terme la iniciació. També caldrà que l'aspirant demostrï un mínim de coneixement filosòfic o doctrinal bàsic superant amb antelació una prova escrita. També com a passos previs "més externs" a la iniciació formal s'inclouen la rapada de cabell en

els membres masculins deixant la cueta (*sikha*) a la part posterior de cap i el canvi d'indumentària tant en el cas dels novicis com de les novícies. Durant la cerimònia d'iniciació, l'aspirant farà els vots de compromís d'una manera formal i rebrà un nom sànscrit del qui d'ara en endavant serà el seu guia espiritual. És la iniciació en el *harinama*, en el cant del *maha-mantra* Hare Krisna. El deixeble fa els vots de cantar els sants noms un mínim de 1728 vegades al dia (setze rondes al rosari de cent-vuit granets) i de seguir els quatre principis reguladors.

El ritu d'iniciació és una cerimònia de foc inspirada en les oblacions sacrificials vèdiques *Agni-hotra*¹²³. Es tracta d'un acte públic que es desenvolupa generalment dins el temple, on es delimita un espai concret destinat a aquest fi. S'hi fan les oportunes invocacions als semidéus i a Visnu (Krisna) perquè hi siguin presents. Es descriu com una àrea de molta energia o de poder, que ha de ser prèviament purificada per un *brahmana* o sacerdot a través del cant de diferents mantres i amb aigua. Al centre d'aquest espai s'aixeca un petit altar on s'encendrà i s'alimentarà el foc de sacrifici i al voltant del qual es disposen diversos tipus de fruita (pomes, peres, taronges, plàtans, coco, pinya, etc.), que tenen un sentit d'auspici i representen un convit als semidéus i a Krisna mateix. L'altar de sacrifici té tres graons i està fet de totxo recobert de fang i excrement de vaca, un element considerat especialment pur. En un extrem d'aquesta àrea santificada s'asseu el sacerdot i mestre espiritual oficiant i a la seva dreta, la persona o persones que s'han d'iniciar, amb el cap perfectament rapat d'acord amb la pulcritud física requerida i vestit/s de forma impecable amb les peces tradicionals (*dhoti* i *kurta* els homes, *sari* les dones) i amb una manteleta (*chadar*) de color safrà o groc (els colors dels cèlibes) a la part superior del cos.

Abans de començar la cerimònia es fan els anomenats *bhajans*, que consisteixen a cantar mantres i cançons de devoció amb l'acompanyament de l'harmònim. L'atmosfera és festiva i el ritus en qüestió, motiu de satisfacció col·lectiva. El mestre, abans de començar el sacrifici en forma d'ofrena al foc, fa una adoració a Visnu utilitzant l'encens, el foc i la flor i recitant els

¹²³ Els altres *samskares* o sacraments (ritus de transició) que segueixen l'esquema de sacrifici al foc són els següents: *garthadhana* (impregnacional), *pumsavana* (engendrar un nen varó), *simantoyanam* (dividir el cabell), *sosyanti noma* (entregar la vida), *jata-karma* (naixement), *niskramana* (primera sortida), *nama karana* (donar un nom), *pausti karma* (alimentar-se), *anna prasanam* (donar cereals al nen), *karna vedna* (foradar les orelles), *cuda karanam* (tallar el cabell), *vidyarambha* (entrar a escola), *upanayanam* (iniciació *gayatri*), *samavartana* (graduació), *vivaha* (matrimoni), i *antyeshti* (funeral). L'elevada qualificació espiritual requerida per efectuar tots aquests rituals vèdics fa que molts no es facin ni siguin obligatoris en el moviment Hare Krisna, exceptuant els d'iniciació i matrimoni, el valor dels quals s'emfasitza de manera especial.

mantres adients. Aquesta adoració inclou la invocació a diverses personalitats (fonamentalment, Visnu, Krisna o les expansions de Visnu) representades en pots de coure o argila (*kumbas*) al voltant de l'altar de sacrifici. A continuació l'aspirant efectuarà un *acamana* o procés de purificació amb aigua. Qualsevol tipus d'adoració exigeix una purificació preliminar dels estris i de la mà a utilitzar, sempre la dreta. Després el sacerdot (mestre) torna a recitar alguns mantres també purificadors i fa un sermó doctrinal espontani en què sol remarcar la importància del compromís i de la subordinació a l'autoritat instituïda¹²⁴. Seguidament, es col·loquen encensos i algunes flors al voltant de l'altar central amb l'objectiu de crear un ambient agradable a les deïtats convidades a l'acte. El cant privat de mantres per part d'alguns assistents acaba de completar aquesta atmòsfera d'auspici amb la qual es vol donar la benvinguda als semidéus i a Krisna. Posteriorment, el guru entrega al que ja considera el seu deixeble un collaret (*kunti*) que li dóna tres voltes al coll i simbolitza la iniciació. El *kunti* anterior de novici, d'un sol tomb, se substitueix definitivament.

Un cop validat aquest acte pel mestre, el nou iniciat es postra davant d'ell i fa els vots de cantar diàriament un mínim de setze rondes diàries de *japa* i de seguir els quatre principis reguladors: no menjar carn, peix ni ous, no consumir productes tòxics ni excitants, no practicar sexe il·lícit i no participar en jocs d'atzar. A continuació, el mestre imposa un nou nom al seu deixeble i li dóna un rosari personal amb les granets bastant més grossos que els habituals. El nou iniciat fa una reverència final al guru i la consumació del ritu se celebra amb joia i aplaudiments dels assistents.

¹²⁴ A tall d'exemple, serveixin els següents fragments inicial i final: "Habiendo pasado por diferentes formas de vida, aquel que recuerda los ojos de loto de la suprema personalidad de Dios se purifica tanto interna como externamente. Este canto de Hare Krisna es el método que se recomienda en esta era para purificarse. El objetivo de la vida es purificarse y mejorar nuestra conciencia espiritual. El amor por Krisna ya está en el corazón. No es algo que se pueda obtener a través de medios artificiales. Cualquier amor que sintamos es síntoma natural de nuestra naturaleza. Porque todo es una expansión de las energías de Krisna. Así pues, como nos ponemos en contacto de una forma natural, de una forma natural amamos a Krisna. Y por eso se debe escuchar acerca de Krisna, y escuchar acerca de Krisna comienza con el canto de su santo nombre. De esta forma, nosotros podemos practicar el canto. A través del canto, podemos entrar de una forma natural en las actividades, la forma, cualidades, pasatiempos, etc. No solamente debemos cantar el santo nombre, sino que también debemos tratar de evitar las ofensas al cantar el santo nombre [...] Uno tiene que permanecer en asociación con los devotos. Prabhupada dijo que para poder cantar Hare Krisna, adorar la deidad y predicar de forma efectiva a todo el mundo se requiere de una cooperación por parte de los devotos puros de Krisna, los *acaryas* previos. Así que nosotros debemos saber las instrucciones de los *acaryas* previos, y por eso se creó el GBC. Así que nosotros no tenemos que especular excesivamente. Por consiguiente cuando los devotos aceptan iniciación, ellos aceptan el voto de seguir las instrucciones del maestro espiritual, específicamente cantar por lo menos dieciseis rondas al día y seguir los cuatro principios regulativos. Pero también deben hacer el voto de servir la misión de los *acaryas* previos, y los *acaryas* han depositado la autoridad final de este movimiento al GBC. Para asuntos prácticos ellos tienen este poder. Nosotros debemos seguir sus instrucciones, no de una forma ciega, sino que debemos comprenderlos. Pero, en cualquier caso, uno debe tratar de seguir las instrucciones" (Tamala Krisna Swami: 10-I-93).

La darrera part de la cerimònia gira al voltant del foc de sacrifici encès a l'altar. Primerament, s'invoca Agni, el déu del foc; se'l convida que participi en la cerimònia i en les ofrenes que se li fan, consistents en *ghee* (mantega clarificada), la del sacerdot en particular, i en cereals, la de l'iniciat o iniciats després de cada un dels mantres pronunciats per aquell. Al final del sacrifici, la darrera ofrena de l'iniciat consisteix en una banana, que també es llença ritualment al foc. Una reverència (*dandavat*) d'aquest davant el foc de sacrifici i al seu mestre espiritual dóna per acabada la cerimònia. A la veu de '*Kirtana!*' per part del mestre, tothom començarà a cantar i ballar el mantra Hare Krisna en direcció a l'altar principal. Aquell que ho desitgi pot consumir la fruita utilitzada en el ritual, ja que un cop oferta als semidéus i a Visnu ja és *prasada*, aliment santificat.

Després d'un altre període de temps variable, normalment de dos o tres anys, el devot farà la segona iniciació. Aquesta ja no implica canvi de nom, sinó valida i segella el compromís adquirit a la primera i confereix l'estatus de *brahmana* o sacerdot, el qual permet accedir a l'adoració de les deïtats. A partir d'aquest moment, el devot té la responsabilitat de desenvolupar les qualitats brahmíniques, que són la serenitat, l'austeritat, la neteja, la misericòrdia, la veracitat, l'honestedat, la saviesa, el coneixement i la religiositat. En el procés ritual, el mestre lliura al deixeble el cordó brahmínic que simbolitza el nou estatus i li atorga un mantra específic (el mantra *gayatri*) que haurà de recitar en silenci i absoluta concentració tres vegades al dia: abans que surti el sol, al migdia i a la nit.

Per últim, hi ha encara una possible tercera iniciació, que és la de swami o renunciant, només feta per alguns. El guru iniciador assigna al deixeble un altre mantra *gayatri* personal i li fa entrega de la vara distintiva d'aquest estat de completa renúncia, la vara de *sannyasi*. Tant aquesta com les anteriors iniciacions descrites poden ser individuals, col·lectives i mixtes, alhora que també poden combinar-se en una mateixa cerimònia primera, segona i tercera iniciació.

Fins ací hem tractat de descriure de forma resumida l'itinerari intern que condueix a la iniciació formal, així com la posterior carrera iniciàtica possible un cop mantinguda la conformitat amb les pautes ideològiques i religioses del moviment. Però ara ens cal dir també que a la base de tot aquest itinerari es desenvolupa un procés d'adoctrinament i de pràctica religiosa regulada, la importància del qual radica especialment en la transmissió i interiorització de *significats alternats* que segellen i legitimen un "canvi de món" i una *transformació de la*

realitat subjectiva en l'individu a qui es destinen (Berger i Luckmann, *op. cit.*). En aquest procés se centraran les pàgines que segueixen.

Les nostres interpretacions empíriques ens portarien a suggerir que en el cas de Hare Krisna, aquesta transformació de la realitat subjectiva individual partiria, en essència, d'una transformació de la consciència com a resultat directe de l'experiència misticoreligiosa. En aquest sentit, una primera identificació eminentment emocional es va consolidant a mesura que la pràctica religiosa regulada i regular va instal·lant-se en la vida del subjecte que l'experimenta i, en termes *emic*, va "despertant-hi" l'amor i la devoció a Krisna. Els elements motivacionals del *sadhana-bhakti*, articulats al voltant de la disciplina espiritual i normativa i vinculats a l'expressió emotiva, al ritual sistematitzat i minucios, a la comunió amb altres membres i, en general, a l'experiència religiosa personal directa (amb un considerable simbolisme corporal sensorial sensual), afavoririen l'emergència de nous significats subjectius basats en la vivència i la comprensió espiritual i, en últim terme, possibilitarien una identificació creixent amb l'esperit i la divinitat (Krisna) i alhora una progressiva desidentificació amb la pròpia personalitat (ego) o personalitat prèvia. Dit d'una manera encara més precisa: el component corporal sensorial sensual de l'experiència religiosa (viscuda de forma directa i emotiva) invertiria-subvertiria simbòlicament i subjectivament el component corporal sensorial sensual de l'experiència secular anterior (també viscuda de forma directa i emotiva). A més, tot això es veuria reforçat per un programa d'adoctrinament que explicaria aquest segon component en termes d'immoralitat i ignorància, "substituint-lo" en les representacions individuals i col·lectives pel valor superior i transcendent de la pràctica i l'experiència espiritual.

Durant el procés "més extern" de resocialització, els neòfits han d'interioritzar els principis bàsics del moviment, que poden sintetitzar-se en les expressions "hom no és el cos sinó una ànima espiritual que ha de servir al mestre espiritual i a Krisna" i "el moviment per a la Consciència de Krisna representa l'antítesi i l'antídot a la degradada i decadent societat 'materialista'". D'altra banda, els quatre principis reguladors ordenen la vida física, psíquica i social dels adherents en els camps de l'alimentació, la salut, la sexualitat i la sociabilitat i tendeixen a proporcionar una estabilitat general que contrasta amb la situació prèvia a la iniciació. I en aquest marc, les bases conceptuals i simbòliques que proporciona el nou univers de significació potencien la fixació d'aquest quadre regulador, l'impregnen de les representacions

adequades i el legitimen per oposició a l'experiència passada. En realitat, com diuen Berger i Luckmann:

Des del punt de vista conceptual, la condició més important exigida per l'alternació consisteix a poder disposar d'un sistema de legitimació per a tota la seqüència de la transformació. No n'hi ha prou de legitimar la nova realitat, sinó que s'han de legitimar tanmateix les diverses etapes a través de les quals és interioritzada i preservada, així com l'abandó o l'objuració de tota altra realitat. Aquest darrer aspecte anul·lador del mecanisme conceptual és especialment important, en vista del problema de desestructuració que cal resoldre. L'antiga realitat, així com les col·lectivitats i els altres significats que l'havien vehiculada, ha d'ésser reinterpretada *en el marc* del sistema de legitimació de la nova realitat (*op. cit.*, 220-221).

En el cas que ens ocupa, la legitimació de les etapes iniciàtiques a superar ve donada doctrinalment pels diferents estadis de progrés devocional del *bhakta* o devot en consciència de Krisna i serveix per comprendre i assumir tant la situació en què hom es troba com el llarg camí que encara li queda per recórrer. Un camí, d'altra banda, en què no faltaran els obstacles i les dificultats, i en el que, el guiatge del mestre i el suport de la comunitat esdevindran fonamentals a l'hora d'evitar qualsevol passada enrere o desviació.

Així mateix, l'elevació d'estatus que significa convertir-se en "devot de Krisna" incrementa la "gravetat" de la caiguda. D'ací que la nova estructura de plausibilitat s'encarregui de preveure mesures "terapèutiques" destinades a evitar que "s'abaixi la guàrdia" i a enfortir la conformitat i el compromís. Una mesura eficaç en aquest sentit, com diuen els autors més amunt citats, pot ser l'aplicació ocasional de mecanismes conceptuals que tendeixin a desvetllar en l'individu sentiments de culpabilitat, de manera que acabi acceptant subjectivament el perquè de la seva situació tal com la conceptualitzen els "terapeutes" i, si més no, pugui "repensar-se-la". Això es faria palès, per exemple, en les conjuntures eventuais d'autoritat que demostrin una tolerància menor a les expectatives individuals de canvi d'estat vital des del celibat i la immersió plena al matrimoni i la consegüent relaxació religiosa i participativa.

Segons les creences Hare Krisna, l'experiència familiar, per definició, es fonamenta en la relació sexual i, per tant, és susceptible de desencadenar "tota mena de misèries materials" si en el marc del servei devocional no se segueixen els principis normatius que han de guiar-la. De fet, es diu que la persona entregada sense control i de forma incorrecta a la vida sexual accepta obertament patir totes les desgràcies inherents al món material. Així mateix, es considera que l'alliberament de l'existència material implica dissoldre la mútua afeció que senten home i dona, tot i que, malauradament, la majoria de les persones es veuen lligades pels usos de la relació

conjugal, "s'enreden" en el món de la il·lusió i obliden la relació eterna amb la divinitat. En aquest respecte, un dels versos de l'*Srimad Bhagavatam* (5.5.8) diu el següent:

La atracción entre macho y hembra es el principio básico de la existencia material. A partir de ese concepto erróneo, que liga estrechamente los corazones del hombre y la mujer, se originan la atracción por el cuerpo, el hogar, las propiedades, los hijos, los parientes y las riquezas. De esta forma aumentan las ilusiones de la vida, y se ven las cosas desde el punto de vista de 'yo y mío' (Bhaktivedanta Swami, 1991b: 135).

La insistència al llarg del procés resocialitzador en la genuïnitat del celibat, segons com sigui formulada, pot fer associar al devot la transició envers el matrimoni com un pas enrere en el camí d'avenç espiritual, l'estabilitat del qual, en principi, correrà més perill en el context del nou estat en cas que aquest no s'afronti amb la correcció i responsabilitat necessàries. La decisió de convertir-se en *grhastha* podria interpretar-se, en suma, com un símptoma de "debilitat personal" que pot ser l'antesala d'altres "debilitats" molt més greus i perilloses tant pel compromís individual com per la configuració social i l'estructura del moviment en general.

De tota manera, el cas és que finalment el devot pot optar entre romandre en celibat o casar-se i iniciar una vida en família. Aquesta última opció, però, dependrà directament de la vivència interna del celibat, un període especialment crític pel que fa al "desplaçament" més o menys exitós dels aspectes sexuals i afectius "mundans". Així, quan el "desplaçament" no és possible de forma plena i del tot assumida, el més freqüent és que la persona es vegi envaïda per una certa inestabilitat emocional que no afavoreix en res la vida espiritual i, consegüentment, requereix una imminent "solució" legitimada: el matrimoni dins del propi grup. Referint-se a l'estat tensional que en la majoria dels casos condueix a l'alternativa matrimonial, un informant aleshores cèlibe i actualment casat, ens deia:

Normalmente uno llega a cierta etapa en que tiene que plantearse ¿no?, tomar un *ashrama* u otro. Porque claro, para mantenerse en la orden de *brahmacarya* uno tiene que ser muy fijo ¿no?, tiene que ocupar mucho la mente en un servicio, tiene que estar muy dedicado ¿no?, a la filosofía, etcétera. Porque los sentidos son muy difíciles de controlar ¿no? Entonces si uno quiere ser genuino tiene que pasar por ahí. Tienes que sacrificar ciertas cosas o si no no tienes más remedio que pasar por la orden de *grhastha*. Decía Srila Prabhupada que la mayoría de los devotos tienen que pasar por la orden de *grhastha*, porque la vida sexual es muy difícil de controlar o de canalizar. Entonces, si no se consigue, uno se agita mucho, la mente se agita mucho, discute con cualquiera... esos son los síntomas de que uno no está bien espiritualmente. Cuando uno no está bien o comete ofensa con los devotos, critica, etcétera, la conciencia espiritual se cubre como las nubes cubren el sol. Entonces los deseos materiales florecen (Harikesa: 22-XI-92).

Així doncs, el devot ha d'intentar mantenir el celibat en tant que condició més autèntica i idònia per a la vida espiritual; i ha de ser també conscient des del moment en què fa la iniciació del sacrifici i de les dificultats que aquesta condició implica. Però quan es detecten símptomes d'autoengany o resistència forçada, l'opció del casament es considera totalment legítima, sempre que les relacions conjugals (sobretot pel que fa referència a conducta sexual) s'ajustin a la normativa establerta.

En resum, el que volem subratllar quant al procés de resocialització i a tot el procés de significació i pràctica religiosa de la Consciència de Krisna en general, és l'existència de tres dimensions d'anàlisi imbricades i interrelacionades: l'aprenentatge del rol de devot, la pràctica religiosa, l'experiència devocional diària (el *sadhana-bhakti*) i l'adoctrinament o formació ideològica.

La primera dimensió inclouria fonamentalment els aspectes relatius al servei comunitari, a l'assumpció de responsabilitats, a la sociabilitat i a la interacció amb altres membres, i al compromís d'un mateix inicialment amb la norma (el deure) i més endavant amb els vots religiosos efectuats per iniciació. La segona es referiria a aquell "entrenament" necessari i preliminar al "despertar l'amor latent per Krisna", a fer emergir la consciència espiritual. Es referiria, més concretament, a la suma de processos psicològics i estats anímics i motivacionals estimulats per la pràctica religiosa, els quals, com diria Geertz (1989), poden arribar a investir-se d'una qualitat de realisme únic i últim:

La religión altera, a veces radicalmente, todo el paisaje que se le presenta al sentido común, y lo altera de maneras tales que los estados anímicos y motivacionales suscitados por las prácticas religiosas parecen supremamente prácticos y los únicos que es sensato adoptar atendiendo a como son "realmente" las cosas.

Habiendo 'saltado' ritualmente (la imagen tal vez resulte demasiado atlética para describir los hechos y el verbo 'deslizarse' podría ser más exacto) a la esfera de significaciones que definen las concepciones religiosas y una vez terminado el ritual, de nuevo en el mundo del sentido común, un hombre ha quedado cambiado, si es que, como a veces ocurre, no ha fallado la experiencia ritual. Y si ese hombre cambió, también cambió el mundo del sentido común pues ahora se lo ve tan sólo como una forma parcial de una realidad más amplia que lo corrige y lo completa (Geertz, 1989: 115).

No obstant això, l'alteració d'aquests estats anímics i motivacionals, en el grau en què sembla que es produeix entre els Hare Krisna, tindria bastant a veure amb la immersió en una atmosfera d'alta suggestió que implica un deixar-se contagiar emocionalment pels nous estímuls

que arriben als sentits (Rodríguez i González, 1989)¹²⁵. És més, algun dels nostres informants s'ha referit fins i tot al *sadhana-bhakti* com l'equivalent *voluntari* de la "robotització" (forçada) anàloga al "rentat de cervell"; o com un procés en què, de forma activa i desitjada, hom "es va trobant, situant i purificant (de la mà de Krisna)" i "desenvolupa naturalment atracció per Krisna" sent sincer, deixant-se portar, donant via lliure a les pròpies emocions i sentiments i entrant en sintonia amb el simbolisme i amb el ritual religiós. Un dels informants novicis ens deia significativament, que en d'altres grups religiosos pels quals havia passat (no tots considerats "sectes destructives") "el punxaven a fer", mentre que a Hare Krisna "és ell mateix qui es punxa a fer".

La culminació d'aquest procés significaria l'encesa de la "llum interior" de l'experiència mística que en aquest cas impulsa la rendició i la devoció incondicional a Déu (Krisna). Des del nostre punt de vista, tota la dinàmica d'alteració anímica i motivacional descrita, lluny dels paradigmes més deterministes i irreversibles, requereix la consideració d'una etiologia profunda de la conversió, que inclouria el desig (implícit o explícit) de "canvi de vida" o "canvi de món" i de localitzar un sistema de fe satisfactori quant a significats existencials i pràctica religiosa (en aquest cas, personal-directa-emotiva i compromesa), així com també un ànim efectiu de progressar en aquesta nova situació no exempt, tot i l'elevat grau de plausibilitat i absorció individual, de possibles dubtes, autocrítiques, relaxacions participatives i àdhuc reincidències o abandonaments. Però de tots aquests aspectes ens en ocuparem en el capítol següent dedicat íntegrament a l'anàlisi dels processos de conversió i compromís al moviment Hare Krisna, que inclou la seqüència evolutiva per etapes i passos que condueix a l'adhesió i vinculació formal a la Consciència de Krisna.

Finalment, la tercera i última dimensió comprendria el treball ideològic i socialitzador dels líders o representants jeràrquics del moviment a través del qual els devots interioritzen l'estructura de racionalitzacions i legitimacions del grup i l'apliquen a la seva vida diària. Un cop assimilada aquesta estructura, tot fet passat tendirà a ser vist gradualment com a subproducte

¹²⁵ Els autors esmentats sembla que circumscriuen aquest tipus d'atmosfera a l'àmbit de les anomenades "sectes destructives", plantejament que no podem compartir ni en la vessant genèrica ni en la concreta. D'una banda, no creiem que la submersió en aital atmosfera es pugui considerar un procés necessàriament involuntari o coercitiu i molt menys que sigui *exclusivament* localitzable dins de l'"armari" de les "sectes destructives" junt a d'altres factors del model del "rentat de cervell". D'una altra, en el cas que tractem, l'anàlisi interpretativa ens porta a vincular-la a la pròpia naturalesa de les pràctiques religioses del *bhakti-iogalsadhana-bhakti*, les quals no s'entenen sense aquell "contagi emocional" inherent a l'experiència misticodevocional de relació íntima amb la divinitat.

directe de l'existència il·lusòria, ignorant i condicionada de la que hom ha tingut el privilegi d'escapar refugiant-se als peus del mestre i de Krisna. Partint del desig de canvi, la materialització del canvi no podrà menys que significar una reorganització de l'esquema de supòsits personals i, en general, una reinterpretació de la "realitat" en un context present totalment comprensiu i abastador.

En tot aquest procés, la resocialització reconverteix l'experiència més objectiva anterior a la conversió fent-la sinònima de "no realitat" (il·lusió: *maya*) i la més subjectiva en "consciència falsa" o "ego fals". Conseqüentment, insta a construir l'experiència present i futura en la nova realitat "real" i en la consciència correcta, la que associa l'ego a l'esperit i a una part integral de Krisna. Pel que fa a l'imaginari privat i col·lectiu, els significats alternats passat-present determinen, per extensió lògica, un contrast comparatiu *dins-fora* o *interior-exterior* que decanta invariablement la balança en favor de l'opció espiritual actual: l'*abans* era artificial, aparent i difús; l'*ara* és autèntic, real i nítid. El passat i la vida material "ja es coneixen", "no han satisfet" i tenen una connotació finita i buida d'últims significats; el present i la vida espiritual, pel contrari, "es redescobreixen a cada instant", "satisfan plenament" i van lligats a l'eternitat, a l'autorealització i a la comprensió de l'absolut.

D'altra banda, durant l'itinerari iniciàtic, les situacions difícils tendeixen a ser percebudes com a proves posades per Krisna a fi d'avaluar la fidelitat o la capacitat de servei dels seus devots. De fet, el servei devocional s'interpreta com una seqüència de proves i dificultats constants a superar i representa el "camí llarg i sacrificat" de la vida espiritual, aquell que, com diria Geertz, "fa sofrible el sofriment" fins a arribar a l'autorealització. I per això mateix s'esdevé un al·licient, un repte, una prova per a si mateix i de cara als parells. En realitat, la mera consciència que existeix un camí (el camí més vàlid) i que hi ha unes pautes específiques per avançar-hi amb rectitud, sense desviacions, són arguments suficients en la determinació del convertit, que veu en la nova direcció presa la culminació dels seus anhels i l'obtenció final de la recompensa promesa.

En efecte, el privilegiat sacrifici de la vida espiritual, des d'una perspectiva interna, es tradueix en plaer a través del servei devocional i pretén esdevenir plaer suprem en arribar a un estat plenament espiritual, de felicitat eterna. Dit d'una altra manera, el lliure arbitri mogut pel

sacrifici, l'austeritat i l'amor a Déu es veurà finalment premiat amb el millor regal: el retorn a Krisna i el no retorn a aquest món de sofriment.

Aquesta "comprensió" fa més "suportable" qualsevol mirada enrere, de manera que, al marge de possibles reincidències, les aproximacions als vincles anteriors a la conversió es reconfiguren i es positivitzen partint d'una nova perspectiva més àmplia i explicativa de la realitat. A més, es poden fins i tot fer relectures positives de les insatisfaccions o desil·lusions passades, racionalitzant-les com a "proves posades" o "errors permesos" per Krisna a fi que hom s'adoni del vertader camí a seguir en la vida. També des de l'òptica Hare Krisna, en definitiva, hi ha molts devots del Senyor, però pocs escollits per refusar l'existència material i "despertar" la consciència de Krisna.

***VI. PROCESSOS DE CONVERSIÓ I COMPROMÍS
AL MOVIMENT HARE KRISNA***

VI. PROCESSOS DE CONVERSIÓ I COMPROMÍS AL MOVIMENT HARE KRISNA

Siddharta tenía un fin, una meta única: deseaba quedarse vacío, sin sed, sin deseos, sin sueños, sin alegría ni penas. Deseaba morir para alejarse de si mismo, para no ser él, para encontrar la tranquilidad en el corazón vacío, para permanecer abierto al milagro a través del pensamiento puro; ese era su objetivo. Cuando su yo se encontrase vencido y muerto, cuando se callasen todos los vicios y todos los impulsos, entonces tendría que despertar lo último, lo más interno del Ser, lo que ya no es el yo, sino el gran secreto. Hermann Hesse, *Siddharta*, 1982: 19-20.

La nostra perspectiva al voltant dels processos de conversió i compromís al moviment Hare Krisna a Espanya se situa en el marc del model de *conversió voluntària, activa i processual* establert per Lofland i Stark (1965) i resistemitzat a Lofland (1977). Aquest enfocament, lligat a l'àmbit sociològic, veu l'individu com un personatge actiu en la recerca del vertader motiu de la seva conversió i és el més clàssicament atorgat a la conversió religiosa, no pròpiament coercitiva. Hardin (1983) el descriu com aquell que pressuposa l'actuació personal del subjecte en la formació de la seva identitat, entenent que si bé la construcció de la identitat personal és un procés llarg amb intercanvis continus i modificacions de trets parcials, la identitat i el comportament no són el resultat de mers determinismes.

Contrari a aquest model, l'enfocament de la conversió coercitiva inclou bàsicament dues variants: una de caràcter *biològic* segons la qual, si s'oposen al cervell proves emocionals intolerables, es produeix una "inhibició protectora" que desorganitza els reflexos adquirits i causa en el subjecte l'abandó de les seves creences, alhora que el fa vulnerable i el predispesa a creure tot el que se li digui; i una segona de caràcter més pròpiament *psicològica*, que gira al voltant de la persuasió coercitiva i parteix d'una concepció de la conversió en la qual s'atribueix força importància a la influència de l'ambient, així com a la separació del medi social habitual i la posterior integració en un nou context. Es tracta de la perspectiva habitualment utilitzada en l'anàlisi de les anomenades "sectes coercitives o destructives" que operen a través del rentat de cervell i determinen la conversió seguint cinc fases principals: trencament total amb el medi normal, sentiment de culpa, abdicació, canvi de perspectiva i reeducació, totes directament relacionades amb l'aplicació de tècniques específiques de persuasió coercitiva (Cf. Rodríguez, 1992). Aquest model *passiu*, segons Hardin, posa l'accent en el joc de mecanismes externs

(control mental, manipulació, explotació...) atribuint una mínima intervenció de la persona pel que fa a afavorir la conversió. L'anomenat "model mèdic" n'és una de les versions (González-Anleo, 1990).

Així doncs, hom podria distingir dues grans modalitats de conversions religioses: les conversions *sobrades*, caracteritzades per una major passivitat o sotmetiment davant les expectatives de fe, i les conversions *graduals*, resultants d'un procés cognitiu de recerca de propòsit i sentit i associades a una actitud voluntària activa de valoració de les perspectives espirituals. Aquest seria, per exemple, el plantejament de Wilson (1990) respecte a l'afiliació sectària:

Becoming a sectarian is a voluntary choice: it implies exposure to sect ideology and practice; some sort of conscious decision or set of decisions; and a subsequent process of socialization that leads the individual to express his needs, and to meet his needs, in ways different from those of the majority of men (*op. cit.*, 196).

Dins d'aquesta segona variant, el model de Lofland destaca dos tipus de condicions o factors per explicar el procés d'apropament anterior a la conversió: les *condicions predisposants*, que comprenen els atributs de la persona abans del contacte amb el culte, i les *contingències situacionals*, és a dir, aquelles condicions que es desenvolupen a través de la confrontació i interacció directa entre el potencial convers i els membres del grup, i que poden afavorir l'èxit en el reclutament. Dins d'aquests dos tipus de condicions, la conversió s'assoleix en un procés en el qual intervenen set factors determinants: (1) El subjecte experimenta *tensions fortes i persistents* que responen a un sentiment de discrepància entre algun estat ideal de les coses i les circumstàncies reals viscudes. La diferència entre el potencial convers i l'ampli sector de població que pot patir aquesta situació de tensió és bàsicament quantitativa¹²⁶; això és, els preconvertos se senten frustrats en les seves aspiracions i experimenten la tensió d'una forma més aguda i durant períodes més llargs que la majoria. (2) *La solució a aquestes tensions és analitzada des d'una perspectiva religiosa*, una de les opcions disponibles a la societat moderna per fer front als problemes personals. (3) *Aquesta perspectiva porta al subjecte a definir-se com a un "buscador religiós"*. Quan la religió convencional no proporciona les solucions adequades o

¹²⁶ En realitat, com afirmen Gordon i Moore (1982), malgrat que sovint existeix un sentiment de frustració, anòmia i alienació en els moments previs de moltes incorporacions als cultes, qualitativament parlant, aquests factors descriuen un ampli segment de generació jove com un conjunt, quan només uns pocs d'aquests joves opten per adherir-se a una religió alternativa; d'altra banda, l'observació exhaustiva ha confirmat que els membres de les noves religions no tenen un nivell més alt de problemes de crisi i alienació que els que no s'uneixen a cap nou moviment religiós.

desitjades, els potencials conversos comencen a percebre's a si mateixos buscadors d'algun sistema d'últim significat satisfactori per interpretar i resoldre el seu descontentament. (4) *L'individu troba el grup o el moviment en qüestió en un punt crucial de la seva vida.* Segons l'anàlisi empírica de Lofland, aquest moment clau pot derivar d'una emigració, d'una pèrdua o abandó del treball o institució educacional, etc., i normalment va lligat a plans de futur vagues i insatisfactoris. Això produeix un increment de la consciència i del desig de fer front als problemes a través d'una acció determinada combinats amb una oportunitat concreta per fer-ho. (5) *El subjecte estableix vincles afectius amb un o més membres del grup,* de manera que la presència o desenvolupament d'alguna resposta positiva, emocional o interpersonal sembla necessària per actuar de pont entre la primera exposició del potencial reclutable al missatge del grup i la seva orientació a acceptar-lo de forma definitiva. (6) *Els dèbils o nuls lligams amb l'exterior* fan que sovint la reacció de l'entorn sociofamiliar al procés de conversió, de donar-se, no tingui massa transcendència com a condicionament emotiu negatiu en l'opció del nou reclutat. És més, en molts casos, les afeccions positives externes poden estar dipositades en altres buscadors ideològics o religiosos que més que fer d'oposició animen a fer el pas de conversió. (7) *El subjecte és exposat a una interacció intensiva dins el grup.* És aleshores quan ja la conversió no és només *verbal* sinó *total*. La majoria dels conversos verbals posen finalment la seva vida a disposició del culte en la forma d'un compromís absolut. En aquest nivell, la interacció intensiva, producte d'una associació estreta, diària i perllongada, ofereix l'oportunitat de reafirmar-se en la nova fe experimentant en la vida quotidiana l'assentiment concedit a la visió del món i a la perspectiva del grup. Els *convertits totals*, doncs, a diferència dels *convertits verbals*, adopten un rol actiu dins el grup i demostren els seus compromisos a través de paraules i actes. Segons Lofland, aquest segon grau, identificat amb el compromís en sentit estricte, és conseqüència directa de l'últim estadi de la seqüència de conversió.

No es pot dubtar que la interacció comunitària estreta i regular esdevé fonamental en la implantació d'un compromís religiós ferm i estable. Com també sembla que ho és en la determinació dels individus a assolir uns propòsits ideològics i pràctics comuns al si d'una institució de caràcter particularista. Sobre això, Wilson (*op. cit.*) opina que la resposta a aquesta motivació individual, sovint basada en l'acceptació i en el manteniment de rigorosos estàndards de conducta, s'ha d'analitzar en primer lloc per referència als termes ideològics en els quals el grup sectari cerca legitimació. Aquests arguments legitimadors, segons l'autor, poden ser primàriament intel·lectuals o primàriament experiencials (en el sentit d'experiència emocional)

i poden incloure una menció directa a l'escriptura com a font de coneixement i, en ocasions, com a profecia a l'entorn de la secta en si mateixa. A més, Wilson precisa les dues formes del compromís religiós: els motius conduents al compromís i les experiències subsegüents que el reforcen, tot afirmant que el llenguatge de tal compromís pot variar segons siguin les orientacions prioritàries de cada grup (intel·lectualistes, emocionalistes, terapèutiques...), les seves estratègies de reclutament de nous membres i els mecanismes de socialització emprats.

Des del nostre punt de vista, les experiències que sostenen el compromís a Hare Krisna tenen a veure, essencialment, amb el que ací anomenem una *simbiosi individu-comunitat-associació*, que implica una legitimació primerament d'experiència segellada després per l'aprehensió intel·lectual del dogma, la interacció estreta i continuada amb els parells, la pràctica religiosa feta rutina, el servei comunitari o extracomunitari i l'assumpció del rol i estatus adquirits juntament amb el seu propòsit transcendental. Aquesta simbiosi determina una racionalització de totes les activitats individuals i col·lectives a partir del sistema de creences del moviment; un sistema que es reforça diàriament amb les classes de filosofia i les oportunitats particulars de prèdica, i periòdicament amb més contundència, a través del treball formatiu de gurus i *sannyasis* encarregats d'enfortir l'estructura de plausibilitat en el si de les comunitats. Edificada sobre dos pilars d'autoritat centrals, l'escriptura sagrada i una successió discipular genuïna, la solidesa de la simbiosi assegura la constància en el manteniment dels principis reguladors, de les pautes de comportament i, en suma, el compromís i la fusió personal amb tots els valors i fites de la institució. La nova identitat que proposa el grup va parella a l'adquisició d'unes bases de coneixement adaptades a la demanda individual, les quals, rememorades a la quotidianitat, cimenten els processos d'identificació i aprenentatge de rol i duen a la consolidació cognitiva i d'estatus en què es fonamenta el compromís.

A través del cos doctrinal de la institució el devot aprèn el perquè dels propis actes i el perquè de l'experiència viscuda prèviament. I ho fa en un sentit que el tranquil·litza, d'una banda, perquè obté l'explicació raonada d'aïtal experiència (insatisfactòria) en termes d'un resultat no casual provocat per la realització d'actes pecaminosos (Ilei del *karma*) i d'una altra, perquè interioritza l'antídot del patiment o la infelicitat mitjançant l'acceptació dels principis espirituals de la Consciència de Krisna i dels vots de compromís. Aquest compromís significarà aparcar d'una vegada els problemes personals (reinterpretats com subproducte d'una manca d'autocontrol, responsabilitat, norma i propòsit directament relacionada amb *maya* o il·lusió,

portadora d'una satisfacció efímera i no vertadera) i comprendre, des de la situació present, que satisfent tots els desitjos de la ment el que hom feia abans no sols no tenia cap sentit sinó que acabava sent la causa de la pròpia infelicitat o frustració. D'ací que l'única forma de sortir de l'espiral de confusió, alienació i angoixa sigui la fe i la voluntat personal d'acatar i seguir els principis que la regeixen. La importància de l'adquisició de sentit de propòsit i esforç per aconseguir-ho queda ben palesa en les paraules d'aquesta novícia:

[...] te haces consciente de que para conseguir lo que tú quieres te cuesta. Y lo que yo había estado haciendo antes es que lo que tú quieres no te cuesta nada. Y realmente no consigues lo que tú quieres ¿no? [...] Y aquí es al contrario, lo que quieres te va a costar, pero eso te da más fuerza y poco a poco va haciendo que tu fe se acreciente más (*Bhaktini* Mónica: 1-II-93).

D'altra banda, el compromís, tot i la transcendència de l'"associació amb devots" per mantenir-lo, finalment se significa en un to individualista que està d'acord amb la filosofia personalista del moviment i que, en última instància, s'orienta a la reforma de la personalitat individual a través del control mental dels desitjos considerats improcedents tal com dicta la pràctica rigorosa del *bhakti-ioga*. De fet, el concepte fonamental del moviment (*hom no és el cos*) i el model simbòlic que representa gira al voltant de l'individu i de la transformació personal abans que orientar-se envers la col·lectivitat. Com ens deia poc després la mateixa informant:

Además, al ser una filosofía personalista el carácter de cada uno se tiene, es la individualidad de cada uno ¿no? Lo que pasa es que tu carácter se va moldeando y se van quitando las malas cualidades. Pero es controlar tus sentidos en el sentido de... bueno, primero los cuatro principios ¿no?, y luego pues... no sé, controlar los sentidos es que no puedes estar todo el día durmiendo ¿no?, por ejemplo. Eso es lo que le gustaría a la mente ¿no? A mi mente siempre le gustaría estar durmiendo. Cosas así. Yo te digo lo básico, porque llevo seis meses ¿no? Que para los devotos más avanzados pues controlar los sentidos será mucho más elevado (*Bhaktini* Mónica: 1-II-93).

Però tornem a la teoria evolutiva de la conversió i el compromís. Si les trajectòries de conversió de la majoria de membres actuals de Hare Krisna concorden amb els factors acumulatius assenyalats per Lofland, podem dir el mateix respecte a la seva extrema similitud amb la seqüència de Downton (1980) per al cas de la Misión de la Luz Divina. L'autor esglaona deu etapes amb els corresponents subpassos: (1) desil·lusió general amb els valors convencionals, l'organització social i les solucions als problemes; (2) confiança que la sortida als problemes particulars implica l'aprofundiment en algun tipus de fe o pràctica espiritual un cop fracassats altres assajos amb les religions convencionals, les activitats socials, les drogues, etc.; (3) la determinació creixent per prendre una direcció espiritual es reflecteix en el desenvolupament d'un nou ego ideal espiritual i d'una nova autoimatge: és el moment en què el *hippy*, l'ateu o el

radical es converteix en cercador espiritual; (4) el descobriment de la incapacitat personal per assolir aquestes noves fites i l'acceptació d'aital ineficàcia afavoreixen l'atracció per projectes comunitaris i per líders espirituals no convencionals que fan grans promeses de canvi; (5) contacte i increment d'afinitat amb un moviment religiós no convencional com a resultat d'interaccions positives amb els seus membres i de la compatibilitat ideològica amb les seves creences; (6) acceptació de la perspectiva *solving problem* del moviment i construcció del desig de pertinença fins a arribar a la decisió d'incorporar-s'hi; (7) iniciació i conversió: es produeix un procés de transformació de la consciència producte d'un canvi en la identitat personal i d'una orientació envers l'experiència espiritual i de l'absolut; (8) el subjecte es rendeix completament a l'esperit (Déu) i al líder espiritual i comença a interioritzar nous valors, creences i actituds a través d'un procés específic de socialització; (9) intensificació del compromís: forta inversió de temps i de recursos, sacrificis i mortificació de l'ego, i augment de la comunió social amb els membres alhora que es redueixen els vincles socials amb l'exterior; (10) es produeix un autèntic canvi de personalitat, es transformen profundament la identitat, el món de les creences i el comportament, i s'assegura la perseverança del nou membre i la seva acumulació d'experiències considerades essencials pel moviment a fi d'aconseguir un canvi complet de caràcter i perspectiva.

Així mateix, Gordon i Moore (1982) esmentaven cinc elements principals que activen l'atractiu envers els cultes: (1) una oferta de contacte immediat amb una realitat transpersonal en què s'emfasitza l'experiència personal directa i intensa de tipus espiritual; (2) una interacció estreta d'afirmació i suport entre els diferents membres que satisfà les necessitats de contacte íntim amb altra gent i de relacions de grup primari; (3) una remitologització de vida pels seus convertits, que cerquen una sortida sòlida i viable a les seves incerteses de futur personal i una perspectiva d'últim significat que aclareixi el sentit de la seva existència; (4) la seva dimensió terapèutica, inclosa en l'intent del moviment d'atendre les necessitats pastorals i de desenvolupament dels seus membres. En aquest sentit, el suport, guia i disciplina del grup proporciona el context (sovint en la forma d'un alleujament temporal de tensions passades) en el qual l'individu pot reorientar la seva vida i prendre noves direccions; (5) el seu rol embrionari de l'afirmació de la identitat adulta i independent del subjecte, que podrà trobar en el culte un marc d'expressió i comprensió més d'acord amb les pròpies motivacions o interessos.

Es tracta, en fi, de cinc ofertes de caire psicosocial i espiritual que tendeixen a ajustar-se i a satisfer de forma adequada demandes individuals no sempre detectades o reconegudes socialment. En aquest sentit, l'anàlisi de la conversió a Hare Krisna a Espanya ens fa coincidir també amb les interpretacions generals i no explícitament psicoanalítiques de Poling i Kenney (1986), segons els quals, d'una banda, la situació prèvia a l'adhesió al moviment es caracteritza majoritàriament per una tendència a cercar la pròpia identitat en relació amb algun principi sagrat, transcendent i últim i, d'altra, un factor clau en la conversió a ISKCON és l'estreta congruència entre el sentiment i orientació individual i el propi sentit institucional expressat en termes de mitologia, ritual i estil de vida:

[...] the process of conversion and commitment to ISKCON is reciprocal. Because of his sensate orientation, the preconvert is attracted to a sensate institution (ISKCON). In turn, the institution maintains a sensate orientation through its sensate membership.

This is not to claim that conversion to ISKCON is explained solely on the basis of the preconvert's sensate orientation, individuals are unlikely to join ISKCON and, once members, are unlikely to persevere (*op. cit.*, 2-3).

També concorda amb d'altres estudis sobre el moviment Hare Krisna (Judah, 1974; Daner, 1976; Rochford, 1985...) el desencant que senten els preconvertos per la societat en general i pels valors i objectius dominants, així com per aquelles expectatives o esperances tradicionalment centrades en la carrera educacional, ocupacional i domèstica. O el desig de provocar un canvi profund en les seves vides i de localitzar un medi social i cultural alternatiu als models convencionals occidentals. D'acord amb aquests sentiments i orientacions, l'estructura ideològica i organitzativa d'ISKCON proporciona un marc de referència i pertinença en què es localitzen les imatges d'identitat desitjades, un sistema ben articulat d'últim significat i, en definitiva, un conjunt de directrius orientadores satisfactòries i de respostes clares als dilemes existencials.

Així doncs, tot i que les primeres afiliacions al moviment Hare Krisna a Espanya, en la majoria dels casos, no provenien directament de l'àmbit contracultural, es posa de manifest una identificació o afinitat global amb el seu ideari. O, com a mínim, hom pot parlar d'un comú *background* contracultural relatiu a la insatisfacció existencial i a la recerca d'alternatives socials i culturals. Les conversions posteriors sembla que han mantingut aquesta línia temperamental o d'experiència, fet que d'alguna manera revela l'existència de factors recurrents de fons que les determinen amb una certa constància al llarg dels processos de canvi social, cultural i històric. Aquests factors, com hem vist, giren al voltant d'una recerca activa i sincera de nous valors i estils de vida a fi de resoldre sentiments personals d'alienació i es concreten, en conflictes

socioemocionals de distinta mena que predisposaran quantitativament a un canvi radical quan s'encaren la comunitat i el moviment com a opció disponible. En definitiva, la persona acaba localitzant un context adequat a les seves demandes o necessitats, que li proporcionen una base de seguretat, coneixement i prestigi, un entorn solidari i uns principis de vida saludables i que resol les eventualitats de la pròpia experiència en totes les seves dimensions (biopsicosocials): la resposta teista existencialista proporciona l'estructura intel·lectual racional a partir de la qual el comportament individual adquireix un sentit inequívoc i una legitimació sòlida, sense fissures. Així mateix, el suport de la interacció continuada amb altres membres (en termes *emic*, l'associació amb devots), permet rememorar i reiterar constantment els significats del compromís individual i de la causa conjunta.

A partir d'ací, doncs, les irregularitats emocionals i la necessitat de certes i veritats absolutes, estan plenament satisfetes: les primeres, a través d'una pràctica espiritual en què l'emotivitat, la devoció i la comunió d'acció s'esdevenen elements essencials; les segones, per la integració dels codis teològics i morals del moviment i la participació en la rutina normativa i ritual. Un cop interioritzats els principis, el compromís amb el moviment significarà, en la majoria dels casos, una oportunitat de desplaçar els records desagradables del passat associats a la societat i legitimar i racionalitzar l'actual implicació ideològica en l'intent de transformar el món sota un paradigma genuïnament espiritual de forma simultània a la subversió de les pròpies imatges negatives i experiències problemàtiques anteriors.

Ara bé, per fer una anàlisi exhaustiva i crítica dels relats de conversió a la Consciència de Krisna, cal remarcar una qüestió tan important com delicada: ens referim al grau de fiabilitat empírica de les històries de vida i conversió tal com són contades pels propis membres actuals. En relació amb això, seguint la línia interpretativa de Beckford (1978) en l'estudi de la conversió en el cas dels testimonis de Jehovà, Bryan Wilson defensa la idea segons la qual cada grup "sectari" té la seva pròpia concepció de la conversió i la motivació religiosa i, per tant, precisa els termes en què l'experiència individual ha de ser compresa i explicada. D'aquesta manera, suggereix que els actors aprenen subjectivament els propis motius de conversió o, almenys, com articular-los en una direcció satisfactòria tant per a si mateixos com per als seus correligionaris. I més concretament:

They bring their reasons for conversion into conformity with group expectations, gradually eliminating idiosyncratic elements and reiterating in-group justifications. There may be, for many, predisposing

events -bereavements, illness, intellectual or emotional confusion- but the sect has to find those who are thus afflicted, and finding them, to convince them of its offer to make all things new by the transformation of values that it proposes [...] It offers a context of concern and fellowship for people who, once experiencing life in the sect, become conscious that formerly there was something missing in their lives. Just as recounting conversion experience involves learning a language, so undergoing conversion is itself a process of learning (and unlearning). Individuals are socialized to conversion, and subsequently they learn how to express, in appropriate language, just what has happened. If this leaves us in some doubt about the motivations that have prompted men to accept a sectarian commitment, that is perhaps because we do not accept entirely at their face value the explanations which sectarians themselves offer us or the language and the concepts in which these explanations are uttered (*op. cit.*, 200).

Des d'aquesta perspectiva, doncs, el discurs al voltant de la conversió religiosa no és simplement un relat objectiu sobre la realitat, ans és primordialment la forma que tenen aquelles persones que l'emeten d'utilitzar els recursos disponibles per construir un punt de vista apropiat de la realitat (Beckford, *op. cit.*). La recerca d'allò "apropiat", és a dir, d'allò que s'ajusta al comportament ideal del membre ideal i competent en situacions determinades, segons aquest autor, emergeix quan la conducta i l'experiència personal són explicades en termes de regles tàcitament enteses, convencions o avantprojectes que responen al sistema ideològic i a la racionalitat organitzativa del grup, alhora que serveixen per posar a prova l'adhesió pertinent de l'individu. Vol dir, per tant, que si s'accepta sense to crític les narracions dels membres al voltant dels factors que han influenciat els seus reclutaments i conversions es desconsideren les formes en les quals els relats autobiogràfics són constantment revisats, redefinits i reconstruïts per aitals membres d'acord amb les experiències presents (Rochford, 1985).

En relació amb aquests processos de reconstrucció biogràfica en el context de les conversions ideològiques o religioses, Peter L. Berger (1986) ens diu el següent:

[...] hi ha alguns casos en què la reinterpretació del passat forma part d'una activitat deliberada, plenament conscient, i intel·lectualment integrada. És el que s'esdevé quan la reinterpretació de la pròpia biografia és una de les dimensions de la conversió a una nova cosmovisió religiosa o ideològica, és a dir, a un sistema universal de significació *dins el qual* hom pot situar aital biografia. Així, aquell qui es converteix a una fe religiosa pot arribar a entendre tota la seva vida anterior com un moviment providencial cap al moment decisiu en què la boira es va esvaïr de davant els seus ulls [...] Tot el període situat abans de l'esdeveniment que ara es considera decisiu és interpretat com una preparació [...] En definitiva, la conversió és un acte pel qual *el passat* queda transformat dramàticament (*op. cit.*, 81-82).

Així, segons Beckford, els Testimonis de Jehovà solen recórrer al seu coneixement de la racionalitat formal organitzativa quan cerquen donar sentit pràctic a les condicions sota les quals tingué lloc l'adhesió definitiva. Aquest coneixement, els servirà parcialment per a construir les seves pròpies experiències com una forma de conversió apropiada:

Accounts of conversion are constructions (or reconstructions) of experiences which draw upon resources available *at the time of construction* to lend them sense. They are no fixed, once-and-for-all descriptions of phenomena as they occurred in the past. Rather, their meaning emerges in the very process of construction, and this takes place at different times in different contexts. In giving accounts of their conversion, Jehovah's Witnesses indirectly rehearse the Watchtower Society's rationale (amongst other things) because it is this which rationally is known to them to be appropriate [...] The Witnesses are able to draw on this rationale and thereby make practical decisions about what to include and what to omit. The result is an intentionally persuasive, but implicit, statement about the allegedly common-sensical feasibility of becoming a Jehovah's Witness. That is, Witnesses explain by implicit reference to the movement's rationale that it makes sense to have experienced certain things in the way that they claim to have done (260).

En el cas de Hare Krisna, la reconstrucció biogràfica preparatòria tendeix a explicar-se per referència directa a la llei del *karma* i a predisposicions fruit de vides passades: "res no succeeix per casualitat" i "Krisna ha fet els arranjaments" són dues expressions constantment repetides per la majoria dels devots en referir-se a la seva conversió i evolució dins del moviment. Aquests dos comentaris serveixen de mostra:

Mi convencimiento es que hay un *karma* ahí que me ha llevado aquí ¿no? O sea, que pienso que no es por casualidad que yo tuve una madre vegetariana y un padre que me duchaba con agua fría... Todas estas cosas son coincidencias que yo he visto claro que fueron como una preparación para que luego yo, para que la conciencia de Krisna fuera algo fácil de adoptar ¿no? O sea, pienso, estoy superconvencido de que... porque además de la forma que conocí a los devotos y en el momento que fue... todo fue como muy... no fue una casualidad para nada. Estoy convencido de que no fue una casualidad, que todo estaba ahí con un plan ¿no? En mis vidas pasadas pues algún contacto tuve que tener con este tipo de práctica que me llevó a tomar la conciencia de Krisna. **Sí, esto lo comentáis mucho, Krisna hizo los arreglos para...: Sí sí, arreglos. Sí, pienso que nada es por casualidad. Por supuesto hay un libre albedrío ahí, pero en fin, yo creo que hay una serie de situaciones que se van sucediendo que para mí es claro que no fueron casuales (Haridasa: 1-II-93).**

[...] era lo que yo necesitaba, porque en ese año que estuve trabajando fuera vi muchas cosas en mi interior. Digamos muchas tonterías artificiales que yo tenía en la cabeza, vi como me fue bien noirme al templo inmediatamente, hubiera sido demasiado brusco y no tan bueno para mí. Supongo que si Krisna lo planeó así era porque era lo que necesitaba. Fue una experiencia que me hizo fuerte. Es como un doctor. Un doctor a cada paciente le dará un tratamiento diferente, entonces, en mi caso, Krisna como doctor pues me dio ese tratamiento. Igual a otro le daría otra cosa. Otros van a vivir al templo muy pronto. Es que depende, son mil situaciones diferentes. Y yo creo que nada ocurre por casualidad, y eso hay que entenderlo (Brahmananda: 2-VII-92).

Tot i amb això, convenim amb Lofland i Skonovd que en els relats biogràfics dels convertits les percepcions subjectives i les "experiències motiu" *hi són presents, són reals, i són objectivables* empíricament malgrat que aitals percepcions i experiències siguin emmotllades o pautades pel paradigma i expectatives de conversió que proporciona l'organització. Així, per aquests autors, és necessari apuntalar l'experiència subjectiva en termes objectius, ja que és ben probable que reflecteixi "la crua realitat" tot i variar en el nivell individual segons siguin les "experiències motiu". Des d'aquest punt de vista, doncs, l'emmotllament del relat de conversió a partir del model proporcionat per un grup determinat no seria un problema insuperable per a

l'anàlisi sempre i que es faci amb la cautela i el rigor empíric necessari. En aquest sentit, l'extracció dels significats implícits (particulars i recurrents) que delineen una tendència personal subjectiva i una expressió pràctica envers una determinada conversió religiosa que és un bon mètode per a l'anàlisi rigorosa i objectivació posterior.

A continuació, doncs, destacarem tres capítols cabdals que donen forma al model de conversió i compromís al moviment Hare Krisna. Amb ells volem fer referència principalment a la tendència dels convertits a remarcar o amplificar les experiències o comprensions personals preparatòries a la conversió, així com a raonar o reinterpretar aquestes experiències o comprensions *a posteriori* d'acord amb les directrius doctrinals proporcionades pel moviment. Recurrentment il·lustrat en els diferents relats autobiogràfics dels Hare Krisna, aquest procés implica una reconstrucció relativa de la "crua realitat" de les seves experiències subjectives segons les explicacions donades per l'aparell ideològic i racionalitzador legitimador del moviment.

1. Prematures i inquietuds o inclinacions espirituals singulars naturals acosten a la filosofia oriental hindú, i en el seu marc, tot allò relacionat amb Hare Krisna atraurà d'una manera immediata i especial (d'acord amb la naturalesa essencial de la persona com a ànima espiritual i al principi de causalitat producte de vides passades). Coincideixen també amb la desafecció o desil·lusió general respecte a la societat i els seus patrons de comportament tradicionals, fet que, junt a d'altres factors de tipus emocional, predisposarà el "disconforme" o "rebel" a la conversió religiosa alternativa (d'acord amb el principi de l'"enredador" món material il·lusori, font de l'autogratificació egoista i la insatisfacció o el patiment final, per contrast a la idoneïtat de l'ocupació permanent en el servei de Krisna lluny de les afeccions mundanes). Semblantment, els relats biogràfics personals acostumen a subratllar els nivells de participació en experiències que al present són prescrites regulativament, com és el cas de l'accés a intoxicants o estimulants diversos i de l'alimentació vegetariana de manera especial; tot plegat, per fer palès el sentit positiu de la seva conformitat actual amb la norma (per exemple, seguir la dieta lactovegetariana estricta i evitar així el sacrifici d'animals) i, pel contrari, el sentit negatiu del comportament previ disconforme amb aquesta (per exemple, el consum de drogues, alcohol, tabac...).

2. En ple període de formació de la identitat personal i d'incertesa sobre el futur personal, la carrera formativa, ocupacional i domèstica convencional no es presenta com la més satisfactòria

(d'acord amb el principi de la insignificància o pèrdua de temps que representa qualsevol pla de vida situat al marge de la consciència de Krisna). Així, tots els passos previs a la incorporació al moviment tendeixen a associar-se a expectatives alienes de les quals hom cerca alliberar-se, a un conjunt de provatures desplaents, o a un irremeiable i tediós compàs d'espera fins al moment desitjat i/o intuït de canvi radical. És a dir, es contrasten amb l'atracció personal forta envers l'opció Hare Krisna, que en un curt lapse de temps (i gràcies a la superesmentada "potència transformadora" del procés espiritual) es transforma en l'única font d'identificació possible, indiscutible i plena de propòsit. Així mateix, aquest desig intern de trobar una alternativa de significat existencial (d'acord amb el principi de l'atracció natural latent de les ànimes per Krisna, tot i la "diminuta independència" que les porta a gaudir erròniament dels sentits) fins que es materialitzi en la direcció correcta (la del servei de devoció permanent a Krisna, el Suprem controlador) pot haver de "patir" experiències diverses, les quals, al seu torn, explicades a partir de l'ineludible destí i de la llei *kàrmica* causa-efecte, consciencien la persona del motiu i resultats (negatius) del seu comportament passat per contrast a l'orientació present.

3. Sobre les dues bases anteriors, i a banda de coincidències liminals significatives en l'experiència emocional intensa amb el cant del *maha-mantra* Hare Krisna i en l'atracció per algunes lectures doctrinals específiques, la convicció de conversió i compromís posterior s'explica fonamentalment per comparació a l'estereotip "materialista" ofert pel moviment (mirall en què sovint s'identifiquen imatges i vivències individuals anteriors a l'adhesió), el qual acaba de construir i arrodonir el "flotant" sentiment de saturació del referent exterior o la indiferència generalitzada envers aquest. Fins i tot, les demandes particularistes personalistes d'adhesió i experiència religiosa poden fer-se concordar al present amb una suposada vocació preliminar de pertinença o entrega total a allò que proporcioni un repertori satisfactori de respostes universals i absolutes. D'altra banda, seguint els principis bàsics de servei devocional, associació prioritària amb devots i de desvinculació del món material de *maya* o il·lusió, acostuma a considerar-se que un compromís a temps parcial, marginal o inestable va en detriment de la perspectiva actual i espiritual; i, consegüentment, que la perseverança en aital perspectiva significa "autoassegurar-se" el comportament ideal, això és, el compromís en sentit estricte, de la mateixa manera que no mantenir aquest compromís és un clar indicador d'estancament o retrocés personal espiritual en el si de la comunitat o el moviment en general.

Si aquests tres capítols ens poden donar una idea general dels principals eixos de racionalització *emic* sobre el procés de conversió i compromís al moviment Hare Krisna, tot seguit, a partir de la captura de les "experiències motiu" individuals en el context del model de conversió proporcionat pel grup, intentarem ser més precisos i seqüenciar aquest procés seguint un esquema evolutiu per etapes similar al proposat per Downton. En aquest cas, alguns fragments de les històries de vida dels nostres informants ens serviran per il·lustrar el contingut dels diferents estadis.

I. Alienació

1. Tendència a l'automarginació, la introversió i la introspecció des d'un sentiment de no integració, de "ser diferent dels altres" i una persona "inquisitiva cercadora" en un entorn que és percebut com essencialment buit i insatisfactori. Predomina l'educació privada religiosa (catòlica) sense que hi hagi una influència adoctrinadora especial dels pares en una fe determinada. Durant l'adolescència i primera joventut emergeixen sentiments d'inseguretat, confusió i inconstància que alternen amb la recerca de significats profunds, de models a seguir, etc., i destaca una sensibilitat especial cap als valors d'autonomia, honestat i autenticitat. Es fa palesa també una manca de comunicació estreta amb la família i, en particular, la desavinença amb la figura paterna, principalment per discordança amb les seves expectatives o demandes. En realitat, no es detecten lligams massa forts amb el nucli familiar, si bé tampoc es pot parlar d'elements de desestructuració. La superficialitat dels "altres" i la manca de sentit que s'atribueix a les seves accions es combinen amb la imatge hipòcrita i falsa que habitualment es té de la societat en general, derivada del propi sentit de desidentificació.

En general, ¿por qué te hiciste Hare Krisna?: Bueno, simplemente *porque estaba buscando desde hace mucho tiempo*. No es por casualidad. O sea, yo en realidad, el primer síntoma que tuve así de buscar algo diferente fue a los doce años. Mi vida fue así muy... vacía ¿no?, algo así... poca cosa ¿no? como quien dice. *Era diferente a los demás ¿no? desde que iba al colegio, pues tenía... o sea, mis ideas no eran las de los demás ¿no?* Porque a todo el mundo, claro, le gustaba jugar ¿no?, a todos los niños les gusta jugar. *Y yo eso siempre vi que era una pérdida de tiempo, entonces pues claro, como yo no me... siempre estaba a parte de donde los chiquillos ¿no? Ellos se iban a jugar y yo siempre estaba a parte. Siempre estaba pensando ¿no? Esto desde los seis años o así, cuando iba a la escuela ¿no?, no me asociaba mucho con los compañeros sino que yo prefería arrinconarme en un sitio y pasar de todo [...] yo para salir de paseo siempre iba solo porque no tenía así ni amigos ni nada, y muchas veces me iba al cine si me gustaba la película y sino pues me estaba dando vueltas por ahí. Pero en vez de irme donde estaba toda la gente cogía y me iba por las afueras del pueblo ¿no? Cuanta menos gente me sentía mejor* (Srutakirti, 37 anys: 7-XI-92).

Y el tema de amigos, chicas y todo eso ¿cómo estaba?: No, tampoco estaba muy... porque muchos salían así... se preocupaban de ese tema, pero yo en los momentos libres del estudio y eso pues *me atraían otras cosas ¿no? Me atraía leer o iba al retiro del yoga o así ¿no? Participaba así en algunos grupos pero que no me... en esos momentos no me atraía mucho ese tema.* En ese sentido no tenía ningún apego, no tenía ninguna distracción ¿no? [...]. Bueno, vivía en una residencia de estudiantes, estuve tres años allí, y mi familia vivía lejos, o sea, que a lo mejor iba a verlos una vez al año, pero *no tenía mucha relación con ellos tampoco...* Tenía algún amigo y así, pero entre los estudiantes *allí no tenía ninguna relación en común porque yo tenía una inquietud de otro tipo.* Entonces tenía amistades con algunos amigos pero que... que también estaban en relación con el yoga o cosas así (Pusta Krisna, 40 anys: 11-XI-92).

¿Y con los amigos qué tal?: Bueno, hasta los catorce años siempre fui así solitaria... Luego ya en el instituto ya tenía amigas, salíamos un poco y ya *hablábamos de temas espirituales porque ellas eran muy también...* **Y has dicho que sobre los diez años te cambian de colegio y eso te traumatiza bastante...:** Sí. Por una tontería. Yo estaba apegada a un niño y entonces pues ya cuando pensé que ya no lo iba a volver a ver pues... Y me cambié porque nos fuimos a vivir a otro sitio. **Y de los diez a los catorce años ¿qué recuerdas entonces?:** Eso, problemas con los profesores, problemas con las amigas... problemas con todos. Sacaba buenas notas pero pasaba. O sea, estudiar estudiaba pero me daba igual. **¿Y tantos problemas por qué?** No sé. *Me notaba un poco a parte, un poco con una barrera ¿no? Sobre todo con mis amigas. No sé, es que me las veía niñas, que hacían el tonto ¿no? y me daba un poco de coraje. No me integraba para nada [...]* **¿Qué crees que es lo que más te desagradaba de la sociedad en aquel tiempo en que dices que no te integrabas?:** No sé... *la hipocresía* (Sara, 21 anys: 2-II-93).

La motivación que tenía así de pequeño era esa, la de la poesía, me gustaba mucho la poesía. Leía a Machado, a Hernández... **¿Y qué encontrabas en esos libros?:** Bueno, de alguna manera, *encontraba una profundidad ¿no?, analizaba un poco más la vida, la vida de lo que es una vida... (diferente); yo creo que eso fue lo que me hizo desapegarme también de allí del pueblo, el tener unas ideas diferentes. Porque todo el mundo en eso, tu casa, tu trabajo... [...]. Yo a veces me escapaba del colegio o del recreo y me iba a un sitio bastante lejos del colegio y me acuerdo que entonces leía libros de Miguel Hernández. Leía libros, me acuerdo que Miguel Hernández, componía mis propias poesías... [...]. Porque entonces con respecto a amigos, compañeros... ¿te sentías quizá un poco desplazado?:* A veces sí, un poco, sí, porque era muy difícil. Porque las amistades son en base a cosas similares ¿no?, a formas de vida similares, a mentalidades similares... y claro, *me encontraba un poco así solo, buscando algo así... algo más ¿no?, algo más que yo allí no encontraba ¿no?, me acuerdo [...]* **¿Qué es lo que más te ha desagradado de la sociedad?:** Bueno, siempre me desagradó así la mentira, la falsedad. Eso me desagradó siempre mucho. La hipocresía, el guardar las apariencias... (José Luis, 37 anys: 17-I-93).

Siempre me he considerado una persona un poco introvertida... a pesar de que estaba con ellos y de que compartía sus vidas y sus actividades, *era una persona un poco especial y distante. Solían decirme: 'estás como si no estuvieras y vas buscando'.* Entonces digamos que nunca nadie pudo comprenderme, excepto un gran amigo mío, con el cual tenía una relación muy estrecha, que digamos que ha sido una persona en mi vida que me ha sabido comprender. Y que compartíamos los mismos sentimientos, en los Estados Unidos... personas especiales, son buscadores [...]. *Y era una persona que no encontraba ninguna afinidad con los valores materialistas, con las pautas de vida materialistas que están establecidas en la sociedad [...]. Soy una persona que... rehuía, sin querer rehuía de conexiones, artículos, de sociedades... del tipo que sea, cultural, económica o familiar. No me gusta esta sociedad, me parecía siempre bastante artificial, muy hipócrita. Siempre he rehuído. Nunca he visto en estas sociedades personas honestas, no han sido personas que me hayan inspirado. Siempre he tenido esa rebeldía: ¿por qué tengo que aceptar unos principios cuando no los siento? ¿por qué tengo que seguir unas pautas de comportamiento que no las siento... Pautas de comportamiento no en sí por el hecho de que digamos eran las únicas alternativas que había en ese entonces, sino porque realmente no me inspiraban ni sentía ningún tipo de afinidad* (Giriraja, 37 anys: 11-XI-92).

En un sentido yo siempre he tenido un carácter, una naturaleza así bastante sobria, bastante grave, en este sentido *no me considero así normal y corriente sino que... era un poco raro. Era introvertido en el sentido de indagador, sí, de buscarle sentido a todo*. Yo desde muy pequeño, siempre que me iba a la cama, siempre me planteaba las mismas preguntas ¿no?, me quedaba un rato sin dormir y siempre pensaba: ¿realmente, qué hago aquí en este mundo? ¿por qué he sido puesto en esta situación? y ¿bueno, qué va a ser de mí? ¿qué va a pasar con todo cuando evolucione y todo esto se transforme y ya no sea un niño? Y también pues eso, ¿cuál es el origen de todo esto?... las mismas preguntas claves, que siempre me hacía. *Era un enigma* (Isana Dasa, 35 anys: 20-XI-92).

Total, que la meva mare va vindre, també bueno, al poc de temps de saber que estava ací. A casa meva jo els vaig explicar, però claro, al principi és un poc fanàtic i tot això no... después la meva mare tampoc s'entera de filosofia ni de res... i només veure l'atuendo pues ja es va asustar un poc. Però bueno, va vindre, va estar parlant amb el president, un xic de Barcelona, i ja pues es va quedar més tranquil·la. *I a mon pare li costava més d'empassar, sempre ha passat de tot. No sóc la seva... no he sigut el... claro, perquè les relacions generacionals han sigut molt fortes de la seva generació a la meva, perquè naltros hem trencat molt més que ara*. Ara la gent no hi ha massa diferència de generació en generació, però en aquella època sí que n'hi havia, molta. Tu imagina't, el meu pare, tota la vida matant-se per donar-me una carrera i jo passant de la carrera, pues això no m'ho perdonarà mai [...]. *M'he sentit molt lluny de la meva família sempre*. Sempre he desitjat algo que no he tingut. *Diguem que no hi ha hagut comunicació. Hi ha hagut això, per exemple, comunicació de mare a fill o de pare a fill però que no... no en profunditat* (Vaisvanara, 42 anys: 30-I-93).

En el aspecto educativo sí que parece que tus padres hacían más hincapié ¿no?: Sí, en el aspecto educativo fue realmente donde ellos fueron muy estrictos, muy duros. *Querer preparar al genio de la familia, querer crear un genio... Ha habido grandes conflictos, y bueno, pues no hay esa conexión... [...]*. Y esto fue bastante traumático para ellos. Una persona de veintisiete años recién cumplidos, que toda una vida mis padres habían estado esforzándose para que tuviese una carrera, que tanto mi hermana como yo fuésemos algo importante, personas de provecho... entonces decir: 'que me he hecho monje'. '¡Monje!, ¿cómo que monje? ¿qué tipo de monje?' [...]. Desafortunadamente ellos por educación pues son personas que son bastante intolerantes con las ideas de los demás, y entonces siempre hubo esa polémica entre mis padres; mi madre digamos que se resignó y mi padre pues no. Se ha muerto hace ya unos años y ha sido una persona que siempre se preocupó por mí, me dio todo materialmente, la mejor educación, las mejores cosas, primera calidad, pero *no supimos... conectarnos. No había una afinidad entre nosotros* (Giriraja, 37 anys: 11-XI-92).

En general tenía problemas de comunicación con el entorno. Bueno, con mi madre me comunicaba muy bien, no tenía problemas. *Con mi padre tenía más problemas porque mi padre era más... o sea, más pesao, que te echaba la bronca por nada*. Que en realidad también era problema de él. No era así una bronca para corregirte sino una bronca porque se disgustaban. Muchas veces decían que para tener un hijo así, medio tonto, mejor no tener nada. *Claro, les hubiera gustado tener... un hijo bien ¿no? [...]* **¿Crees que tus padres esperaban más de ti?:** Yo creo que sí. Lo que esperaban ya más, más que de estudiar y eso, ellos también respetaban que si yo quería estudiar pues que estudiara y eso, pero lo que esperaban era que fuera una persona así más decidida... Igual que mi hermano, que salía y hablaba con este y con el otro y enseguida podía encontrar un trabajo u otro... porque lo que más hacía era la relación ¿no?, al relacionarte con la gente pues siempre es más fácil encontrar un trabajo ¿no?, te haces amigos, los amigos ya te llevan p'aquí y p'allá ¿no? y siempre te colocas en algún sitio. Mi hermano también tuvo muchos trabajos por temporadas, hasta que encontró algo fijo. Mi hermano y yo somos totalmente opuestos. Mi hermano tiene un cuerpo fuerte, recio y es más decidido... pero nunca le ha gustado estudiar. Mi hermano siempre ha encontrado trabajo, siempre ha tenido algo, siempre ha tenido amigos. Y yo todo lo contrario, un cuerpo débil, muy malas relaciones, casi nunca tenía amigos, muy tímido... (Srutakirti, 37 anys: 7-XI-92).

2. Desil·lusió general amb els valors convencionals i fascinació creixent per solucions i estils de vida no convencionals. Sentiments generals d'alienació sociocultural i sensació de "sense sentit" i "sense propòsit" de la carrera educativa, domèstica i ocupacional convencional, la qual, en principi, es descarta dins de l'incert i confús pla de vida personal. Els estudis no es completen (s'abandonen al batxillerat o mentre es cursen estudis universitaris) i els treballs temporals no satisfan. El desencant amb la societat convencional arrela en la manca de respostes a les preocupacions individuals sobre el significat de la vida i l'existència més enllà de les meres pautes de comportament tradicionals, dels valors dominants i de les institucions establertes. Les inquisicions personals al voltant del sentit de les coses i de la pròpia ubicació existencial comencen a consolidar-se. Així mateix, la manca de directrius orientadores es tradueix en una situació anòmica i d'instabilitat emocional que no fa més que incrementar el distanciament respecte als grups de relació més pròxims (familiars, d'amistat, etc.), així com la sensació d'incomprensió aliena respecte a la pròpia forma de ser i de pensar.

Perquè jo tenia una colla d'amics al meu poble, i amigues i amigues pues arribava un moment que no... vull dir, anaves a la discoteca però vamos que a mi la discoteca pues no em deia res, que aquí està una altra cosa, no? I no sé, ballar a les festes del poble... ho feia també però que no... *no era una cosa que per mi em deia res, no sé no... res em llamava massa l'atenció, la veritat*. Inclús jo puc dir, anècdotes pues, quan eren les festes del poble, que feien balls, tan entusiastes les festes i això, *jo sempre preferix agarrar un llibre i anar-me a llegir a un altre puesto o...* Mira, jo me'n anava amb P. al cine, anàvem al cine i feien pues una pel·lícula de vaqueros o de Pili i Mili, pues bueno, a la primera part ja mos anàvem, ja mos avorríem; feien ball a la plaça, baixàvem el carrer cap avall, pujàvem el carrer cap amunt. Nos sentàvem a la porta de l'església i mirant com passava la gent. *Estàvem completament fora d'eixa cultura*. Però tampoc és que naltros... tampoc feiem res per eixir del tema, no?, i estàvem un poc com que... indefensos o indiferents a lo que passava sense massa garra per fer una altra cosa. Es van intentar algunes coses després... muntar una terra i... Però sí, *la veritat és que no m'he sentit mai ubicat* (Vaisvanara, 42 anys: 30-I-93).

[...] siempre me han gustado las cosas así... los ovnis, la parapsicología, siempre he estado mirando las estrellas... *siempre he estado preguntándome ¿no? de que algo más tiene que haber ¿no?* Siempre me ha inquietao... no sé, así lo desconocido y eso ¿no? Me sentía muy atraído ¿no?, o sea, así a otros planetas, a otra gente de otros planetas... y de hecho oraba a veces ¿no?, que si realmente había alguien ¿no? que me gustaría irme por ahí a otro sitio donde las condiciones de vida fuesen más humanas, más así ¿no? *Porque este mundo era... aunque yo estaba en él pero me notaba que no... o sea, no me identificaba ¿no?, incluso las amistades y eso ¿no?, no sé, tenía la sensación de como si yo no perteneciera a este planeta, porque no... no me gustaba... aunque a veces seguía porque no conocía otra cosa y seguía ¿no?, pero siempre he estado buscando* (Harikesa, 36 anys: 22-XI-92).

[...] luego pues estudié una carrera en la universidad, pero ya tenía problemas también psicológicos. No me gustaba mucho lo que hacía, no me gustaba mucho el mundo material... *no lograba comprender muy bien los sistemas ni políticos ni sociales... me parecía todo como muy ridículo, no respondía nada a mis grandes preguntas ni nada...* Y entonces pues mi padre tampoco podía darme respuestas a nada ni mucho menos. Tampoco las encontraba ni en la Biblia ni en los libros que yo leía. Y entonces dejaba una carrera, empezaba otra... De las cuatro que empecé no llegué a terminar cuatro, terminé una, nada más Filología, Filología francesa [...]. Y yo lo llevaba con malestar, y luego mi vida íntima tampoco era muy equilibrada.

*Tampoco tuve diálogos con mis padres, como se dialoga hoy por ejemplo, y por esa parte creo que estoy un poquito cojo, o estuve vamos, ahora ya me da un poco igual. Y bueno, el diálogo entre amigos era un poco... un poco más cohibido que ahora. Ahora hay mucha libertad... Y bueno, quiero decirte que *no viví plenamente la niñez y la juventud, porque faltaban respuestas a muchas inquietudes, a muchas dudas que tenía...* (Narayana, 49 anys: 15-I-93).*

La meva vida a Barcelona va ser una etapa molt dura, en tots els sentits, psicològicament vaig patir molt. Primer, per això, perquè em vaig sentir decepcionat amb l'escola, *en lo que jo veia que tenia que ser el meu futur i que no m'omplia*. A mi em posaven un deu als treballs de imatge... que jo pensava que estaven horriblement fets i treia deus, i jo pensava, no pot ser... I després la chica esta amb la que vivia l'any anterior, que estava a València, se'n va anar amb un altre. Claro, jo estava al quinto pino... I no sé que més em va passar... i no tenia peles, se m'havien acabat les peles. Vivía amb un altre amic, que ja s'havia instal·lat ahí a Barcelona. Vivíem a la mateixa casa, en una espècie de golfa. I va ser un any un poc pesat, de veritat. Allò que profunditzes però... *jo crec que ha sigut una etapa així com existencialista, de pensar com... que no li veus sentit a les coses... comences a pensar què fas ací* (Vaisvanara, 42 anys: 30-I-93).

Entonces yo en esa época pues ya estaba con todas estas cosas ¿no?, y también con un sentimiento así de... de independencia, de que *uno quiere ser independiente y no le gusta pues la vida de la familia y que... que no ves futuro ¿no?*, no te sientes animao con las perspectivas que la familia te presenta ¿no? Eso de estudiar para después trabajar duro y no disfrutar ¿no? *Yo quería disfrutar, yo quería conocer mundo [...]*. Entonces ya cuando llegué a los dieciocho años, antes de cumplir dieciocho años ya, a los diecisiete y medio ya o por ahí, en el verano, entre los diecisiete y los dieciocho, pues nada, un amigo y yo pues nos queríamos ir a dar una vuelta por ahí por España, por el mundo. Mis padres no querían, no me dieron ni un duro, me fui sin dinero [...]. Entonces yo era un poco así en esa onda y *buscando pues una sociedad un poco mejor ¿no? [...] no estaba satisfecho con esta sociedad ¿sabes?, estaba muy harto, quería algo diferente*. Entonces me fui a esta comunidad de Trévoles, donde estaban viviendo todos estos amigos, uno era poeta, un cantautor, otro que era pintor... *todo gente así que se salía un poco de la sociedad, buscando salirse ¿no? del enredo* (Vasudeva, 31 anys: 30-I-93).

Estuve siempre con esa inquietud de búsqueda. De hecho, yo veía que... sobre todo ¿no? con la existencia y con mi existencia personal, que todo lo que se me estaba presentando era [...] *como si no hubiese más remedio que unirse a la rueda ¿no?: estudiar, trabajar y tener una familia... Sin embargo, viajando conoces otros países, otras culturas, otras formas de ver la vida...* Incluso recuerdo que en esa época escribí mis propias lucubraciones mentales. Pensaba que el ser humano estaba en una naturaleza artificial ¿no? Como que la verdadera naturaleza del ser humano era otra que todo esto tan externo ¿no?, yo veía que había así algo ¿no? Entonces me dediqué unos años a viajar [...]. Mi padre quería que yo estudiase... que me situase en la banca. Pero yo no lo veía claro, yo no veía que eso me fuera a satisfacer ni me fuera a dar seguridad ¿no? Incluso donde yo estaba trabajando, que era una empresa naviera, se podía decir que tenía futuro ¿no? Pero *¿qué futuro? ¿no? El futuro yo lo veía negro ¿no? [...]*. *A mí personalmente no me satisfacía todo eso ¿no?. Veía que tenía que haber algo más en la vida que simplemente ganar dinero o situarte bien socialmente ¿no?* (Paravidha, 42 anys: 20-I-93).

[...] mi padre era del Opus Dei ¿no?, entonces yo pues, aunque *tenía una inquietud así de saber ¿no?, de entender más las cosas de la vida y tal ¿no?*, empecé a pensar que por qué todo tenía que ser tan... explicarse siempre sobre esta perspectiva del catolicismo ¿no?, que *qué pasaba entonces con otras religiones, otras filosofías y otras formas de entender las cosas ¿no?*, por qué sólo a través de Cristo es la única... camino, verdad y vida ¿no?, dicen. Y entonces yo empecé a leer libritos así como de... un poco de Confucio y de... bueno, Lobsang Rampa también me acuerdo que tuvo mucho impacto en mí [...]. Me acuerdo que aquel verano yo ya estaba un poco quemao ¿no? y había decidido... incluso me puse a hacer un trabajo ahí en los campos de los vecinos porque *ya veía que esa vida no tenía mucho sentido ¿no?* Porque ya al verano anterior me había quedao como muy vacío al final ¿no? Me acuerdo que aquel verano

ya dije: bueno, este yo creo que ya es el último verano que paso así; lo tenía decidido, es el último verano que hago el tonto de esta forma. Algo voy a hacer ¿no? Como acabo este año la carrera, me voy a Canadá, pensaba irme a Canadá... había veces que entre los compañeros hablábamos que Canadá era así un sitio especial... a trabajar en los bosques, ahí de... forestal... *buscando una vida así... otra alternativa de lo que conocía*. Entonces recuerdo que también en aquella época, cuando salía con los amigos, pues muchas veces no acababa las juergas ¿no?, o sea, nos íbamos y cogía me iba solo y me venía a mi casa y me ponía ahí... me sentaba con mi abuelo a hablar ahí en la terraza... *Como que ya empezaba a perder un poco el sentido de todo ese tipo de actividades así un poco... vacías y tal ¿no? [...] veía una necesidad de dar a la vida una explicación, algo que realmente me diera un sentido de vivir*, no sé, una... Sentía como una insatisfacción muy grande ¿no? antes de ser devoto [...]. *Yo lo que veía claro es que no quería determinar mi vida tan pronto ¿no?* O sea, el típico mecanismo ¿no? de... bueno, antes con lo militar ¿no?, pero luego también cuando acabé la carrera también ¿no?, digo, ¿ahora qué?, te pones a trabajar, te casas, los hijos... ese mecanismo no quería entrar en él antes de tenerlo claro ¿no? *Quería conocer otras cosas ¿no?* Y entonces pues... bueno pues entonces coincidió esto, digo, acabo el proyecto y ya está, *ya he cumplido con mi familia, ya he cumplido con lo que he estado aguantando durante todo este tiempo, voy a salir un poco y a conocer otras cosas y tal ¿no?*, viajar y ver un poco que otras alternativas hay ¿no? Ya me veía un poco libre ¿no? (Haridasa, 47 anys: 1-II-93).

II. Recerca

3. Participació (o aspiracions de participar) en projectes comunitaris o nuclis de sociabilitat alternatius quant a estil de vida, tendència espiritual o ideologia política (majoritàriament de signe anarquista o revolucionari) en els quals no s'emprenen un compromís i un activisme reals i que en poc temps s'abandonen perquè no ofereixen les respostes esperades o desitjades -sempre relacionades amb la sinceritat, el compromís, l'exemple i els resultats pràctics, etc. Aquesta afiliació alternativa respon bàsicament a factors d'idealisme i recerca utòpica, que inclouen tant l'ànim d'aconseguir un estat de felicitat perfecta com l'atracció temperamental per propostes i fites de transformació global dirigides a edificar un "món millor". Els viatges també formen part d'aquesta etapa de recerca i s'hi expressa la simpatia per estils de vida i valors contraculturals de distinta mena.

Total, que Xaló es va tornar com una espècie de comunitat, com n'hi han moltes cases de camp i ningú les volia, pues les llogaven molt barates, i ens vam juntar pues com trenta persones o aixina a Xaló, pues de Barcelona, alemans, sud-americans, nosatros... no sé. I jo vivia a Barcelona i tenia un altre món, no? Però el últim any em vaig estar aquí a Xaló, i vivia en una caseta en una comunitat. Això ja era més hippy. Però sempre hem sigut uns hippies un poc... no sé, sofisticats; no era el hippy... hippies sofisticats, per dir-ho d'alguna forma, o sigui, que no era eixa ideologia tan entregada... (Vaisvanara, 42 anys: 30-I-93).

Pero entonces fue cuando profundicé mucho en eso del yoga y... entonces practicaba un poco de yoga ¿no? y ya empezó a interesarme mucho más las cosas espirituales ¿no? Entonces en esta revista, de *El mundo desconocido* pues venían anuncios al final, sobre comunidades y cosas así ¿no?, otras religiones y eso, y entonces estaba buscando ya una comunidad donde pudiera vivir (Srutakirti, 37 anys: 7-XI-92).

Yo recuerdo que llegué a poner un anuncio en la revista *Integral* buscando gente que me diera una alternativa para poder vivir en el campo, estar con gente con unas mismas tendencias, estar en contacto con la naturaleza... y fue curioso porque me escribieron varias personas, pero todos los que me escribían tenían algún interés material. Uno era que tenía una granja de conejos y me ofrecía ir allí a trabajar, a cuidar conejos. Otro era una chica que era de Inglaterra y que también estaba buscando lo que yo y que quería quedarse aquí en España para aprender español y vivir así en comunidad. Otros que ofrecían cursillos de meditación, de yoga, de curación... O sea, *como no encontré nada sincero, nada que fuera auténtico, pues me di cuenta digo... todo es mediocridad ¿no?, no hay nada realmente auténtico y sincero* (Isana Dasa, 35 anys: 20-XI-92).

Y entonces *yo siempre estaba buscando algún grupo ¿no? que... o algún grupo o alguien ¿no? con el que poder hablar de cosas esotéricas y cosas así ¿no?*, que siempre me habían llamado mucho la atención. Entonces, cuando empecé teatro, conocí a una chica que su madre pues estaba muy metida en grupos de parapsicología, de... ella echaba el tarot y... hacía musicología, o sea, cosas de estas muy esotéricas ¿no? Entonces ella me empezó a contar cosas de metafísica cristiana. Es una cosa así que habla de que tú puedes llegar a ser Dios ¿no?, o sea, un poco impersonalista ¿no?, como que el ser crístico puede bajar hasta ti y entonces tú tienes todos los poderes ¿no? Y entonces pues ya empecé a buscar más cosas de estas ¿no? Y... a ver, bueno, me volví a cambiar de casa otra vez, porque la otra no me gustaba lo que era la casa, y como era una casa que estaba en el centro de Malasaña, que es un centro pues un poco bajo, así de bares, hay baretos y... así un poco bajo. *Y yo entonces ya estaba harta de toda esa movida, saturada. Y como ahí tampoco me daban respuesta, a lo que yo decía me daban respuesta pero momentánea ¿no? y ya no podía seguir el ritmo ¿no?* (Mónica, 26 anys: 1-II-93).

Después de la mili pues me apunté a un gimnasio, más pequeñito. *Conocí a gente que también me ayudaron bastante, en el sentido de que era gente así que a parte del esto del deporte también tenían inclinaciones un poco espirituales y así... eran un poco así impersonalistas y eso, pero bueno. Entonces me junté un poquito con ellos. Luego me junté con otro grupo que hacían así excursionismo a la montaña y tal y cual ¿no? Y entonces dejé así de fumar y de beber y eso, pasaba así. Aunque también el grupo este de montañismo pues no me gustó demasiao porque una vez fuimos al Montblanch y fue una experiencia bastante desagradable, porque era muy bonito, cuando llegamos allí arriba era precioso, pero nunca había pasado tanto frío en mi vida. Salimos desde un refugio que hay allí, a las cuatro o las cinco de la mañana, de noche... Pero toda la noche anterior habían estado fumando, bebiendo... hasta las once o las doce de la noche y haciendo todo tipo de guarrerías. Una cosa así, una experiencia así que... es una experiencia así que... digo, vaya naturistas; yo pensaba que era una cosa así un poquito más... ¿no?, y luego eran gente de lo más burdo que te puedes echar a la cara. Y me quedé muy frustrado. Y como pasé tanto frío, pues al final digo: *esto tampoco es lo mío* (Harikesa, 36 anys: 22-XI-92).*

[...] después salió otro grupo, otro grupo que era un grupo más reducido. Era una persona ¿no?, yo la conocía a través de la religión, era una persona muy espiritual, muy espiritual. Y entonces ahí teníamos un grupo, *se formó un grupo de gente muy honesta y totalmente... ¿cómo diríamos?, de gente con buen corazón, un buen fondo ¿no? [...]. Y en ese grupo se hablaba de algo más ¿no? Ahora veo que el 'algo más' tampoco tenía mucha importancia. Pero hasta cierto punto la tuvo, porque ese 'algo más' era lo que a mí me ha hecho también recapacitar en mi vida ¿no?, preguntar sobre cosas más profundas en la vida. Aparentemente parece que no haya tenido ningún valor en mi vida ¿no? el que se hable por ejemplo de obras de teatro, de poesía... aparentemente parece que es una cosa vulgar, ahora, desde mi punto de vista de ahora ¿no?, pero realizando... mirando el punto real, en ese momento me favoreció, incluso para ahora estar aquí* (José Luis, 37 anys: 17-I-93).

Entonces en ese año seguí viajando, me fui a América, estuve nueve meses o así en América. Fue un viaje así un tanto de desapego, lo dejé todo de aquella época, todo lo que eran mis ataduras, la esposa... me llevé un macuto, lo que llevaba en la espalda y nada más. Tenía un coche que dejé destrozado, tenía un perro que regalé... me quedé así ¿no? Y entonces creo que fue un viaje muy bueno... *lo considero como*

un viaje de búsqueda interior. De tratar de conocerme a mí mismo. Fue una gran experiencia porque viajaba solo. Hasta entonces digamos nunca había viajado tanto tiempo solo, lo cual yo considero una experiencia muy importante en cuanto a conocer la riqueza de tu interior, conocerte a ti mismo (Paravidha, 42 anys: 20-I-93).

4. En un moment emocionalment delicat i amb l'objectiu de trobar-li una sortida, s'accedeix a pràctiques espirituals relacionades amb el ioga, el vegetarianisme, i la filosofia i la cultura oriental en general. Així mateix, l'interès creixent per les alternatives a l'oferta convencional acostava cada vegada més a "gent espiritual" o a persones amb inclinacions també diferencials i separa simultàniament i progressivament d'aquells cercles crítics o no afins a aquesta tendència. Dit en altres paraules: les xarxes socials comencen a canviar a mesura que la persona decideix participar en vies alternatives a fi de trobar més equilibri per a si mateixa. El consum de drogues com a opció essencialment evasiva també pot anar vinculat, en alguns casos, a l'experiència religiosa com una manera d'accedir a una realitat transcendent. Amb tot, aquestes també acabaran desil·lusionant la persona conforme millora l'experiència amb les esmentades pràctiques espirituals o pseudoespirituals. Això fa que aquest tipus d'alternativa religiosa comenci a percebre's com a vàlida en potència i augmenti l'interès personal per aprofundir-hi, si bé d'una manera encara fonamentalment privada i poc definida.

Als últims mesos me'n vaig anar a viure sol a una casa de camp, perquè ja no m'agradava estar amb la gent tot el dia, i uns familiars em van deixar una casa i em vaig posar a viure allí. Claro, *jo llegia ja des de feia uns anys pues a Alan Watts, Krisnamurti, feia un poc de ioga...* Jo trobe que ja des de Barcelona. No me'n recordo quan va començar. O inclús antes, a Alacant. Els últims anys que fèiem pre-universitari ja llegíem Alan Watts i esta gent... estos llibres, el Tao... i això va anar al costat de Pasolini i de Bertolucci i... no sé, tot va anar junt. I fer postures de ioga i això, pues quan estava ahí en esta caseta de camp... antes no, no... Me'n recorde que estava en una època un poc estressant, un poc histèrica, una època histèrica. Que quan estava a la caseta sol no veia a ningú i quan venia gent pensava: 'buf, i per què no se'n van'. O sigui, que *no estava conforme amb res, que no em trobava jo bé ni amb mi mateix ni amb la gent* (Vaisvanara, 42 anys: 30-I-93).

Veo que tu ya te preocupabas por leer sobre temas un poco diferentes a lo que resulta habitual. Tenías un afán por buscar respuestas que te resultaran más satisfactorias...: Sí, esa tendencia estaba ahí. **¿Desde pequeño quizá?:** Sí. Desde siempre. Lo que pasa es que *no empecé a profundizar hasta que no encontré... información adecuada ¿no? Pero siempre si oía hablar de la India o temas así pues... me atraía.* **¿Y en casa qué les parecía todo esto, este ritmo indagador que llevabas?:** Cuando estaba... cuando era estudiante así de bachillerato leí un libro de yoga en el cual recomendaba hacerse vegetariano, por diferentes razones. Entonces decidí experimentarlo y probarlo, a ver como funcionaba, dejar de comer carne, huevos y pescado y derivados y así. Y entonces hice una prueba durante una semana. Entonces, cuando llegaba la hora de comer con mi familia pues me decían: '¿cómo qué no comes esto y lo otro...' y les expliqué que... 'no, que estoy haciendo una prueba...'; les expliqué todo. Y me decían: 'pero bueno, tú estás loco, te vas a enfermar y tal y cual'. Entonces decidí seguir con... entonces *me di cuenta de que era mucho más positivo ¿no?, no sólo físicamente sino mentalmente.* También a nivel físico, porque en ese entonces estaba leyendo libros de yoga físico, de *hatha-yoga* y empecé a practicar algo. Y paralelamente pues también recomendaba llevar una alimentación adecuada. También sintonizar con el

plano mental. Así que decidí también probarlo y noté que era positivo, que mejoraba, que lograba una percepción más clara y más sensible para diferentes estímulos ¿no?, físicos y mentales. Y pues a partir de aquel día dejé de tomar carne. **¿Eso recuerdas cuándo fue?:** Eso sería a los dieciséis (Pusta Krisna, 40 anys: 11-XI-92).

Entonces pues tenía miedo... Y como tenía que empezar a responder así a todo esto, pues notaba que necesitaba algún tipo de... de apoyo ¿no? Entonces me acordé de R., aquel que me había enseñado yoga. Y dije, esto del yoga era muy importante. Era sano, porque R. no fumaba, no bebía... Y yo me daba cuenta, no controlo los sentidos, y entonces me ponen un porro delante, no le sé decir que no, pues no tengo tiempo para estudiar ¿no? Me paso el día fumado ¿no?. Entonces empecé a hacer el yoga, empecé con *hatha yoga* y me fue muy bien [...]. Y a medida que iba progresando en el yoga, que iba haciendo más posturas, leyendo más libros, pues me interesaba cada vez más. Entonces hubo un momento en que decidí hacerme vegetariano, que esto también está recomendado a todo aquel que hace yoga. Empecé a cantar mantras y me iba muy bien. Tenía muchas dudas ¿no?, porque también bebía, fumaba todavía... pero yo tenía ese deseo ¿no?, de seguir por ahí, porque *era lo que mejor me había ido en toda mi vida*, el cambio más... cambiaba cada día ¿no?. Incluso me miraba al espejo y la cara me la veía diferente. Al principio lo hacía... era completamente ateo ¿no?, y lo hacía con la idea de volverme Dios. Voy a ser más poderoso que nadie. El yoga pues te da poder. Yo pensaba, aunque no sabía muy bien como hacía las posturas, pensaba: si se me rompe el cuerpo no pierdo nada. *No pierdo nada porque estoy sufriendo. Esta vida no me gusta* [...]. Entonces pues el yoga pues me pareció algo que merecía la pena esforzarse y arriesgar lo que fuese por ello. Y en aquel tiempo estaba sufriendo, y entonces pues me... *me di cuenta de que si de todas formas tienes que sufrir, tienes que trabajar, pues por lo menos trabajar por algo que valga la pena* (Hayagriva, 35 anys: 19-XI-92).

Y entonces pues leía muchas cosas... **Lo hacías por tu cuenta...:** Primero estuve haciendo unos cursos en Madrid; antes de irme a América ya había leído bastantes cosas sobre el budismo, el régimen vegetariano... en el año 76 ó 77 ya era vegetariano, me hice vegetariano en Francia. Pues eso, en estas búsquedas, vas buscando buscando y ves que la alimentación vegetariana es mucho más saludable. Es un poco la experiencia que vas teniendo en la vida. Tenía muchos amigos que eran vegetarianos, analizas, estudias y llegas a la conclusión de que la alimentación vegetariana es mucho más saludable en muchos aspectos. Entonces, conocí cuestiones orientales como el budismo, el yoga... estuve haciendo unos cursos en Madrid en una escuela de yoga y luego ya pues seguí por mi cuenta. *Yo notaba que me llenaba muchísimo y adquiriría un montón de conocimiento. Empezaba a encontrarme más a gusto con las circunstancias, con la mente más tranquila...* Entonces luego ya en estos viajes siempre he estado un poco en función del yoga, ya era vegetariano, ya seguía una disciplina... y pues leyendo mucho sobre temas orientales (Paravidha, 42 anys: 20-I-93).

Antes has dicho que practicabas yoga, hatha yoga, ¿a qué edad empezaste a practicar?: Lo empecé como a los diecisiete años. Ejercicios, claro. **¿Tenías quizá ya alguna tendencia hacia temas orientales?:** Sí, hacia temas orientales tenía mucho. Me acuerdo que tenía una cinta de Ghandi y todas aquellas cosas de la India... leía el *Mahabharata* y me encantaba, *me llamaba mucho la atención el yoga, la meditación... todo aquello me llamaba mucho la atención*. Me acuerdo que yo, a mí me gustaba mucho el cine, no sé si te lo he dicho, y veía cosas de la India, de Oriente, los templos, los monjes, que eran tibetanos... aquello me llamaba mucho la atención. Y los conventos españoles también me gustaban muchísimo, los monasterios, las monjas... me atraía muchísimo. La cosa religiosa siempre me ha llamado mucho la atención. La paz... esto me ha encantado (Narayana, 49 anys: 15-I-93).

Después pasé a otra etapa se puede decir de búsqueda. Entonces, la gente con la que me juntaba, bueno, no es que fueran como yo ¿no?, pero también estaban buscando, y entonces empezamos a tener experiencias con drogas, empezamos a fumar chocolate... y lo que en un principio era pasárselo bien y divertirse y reirse mucho pues *se convirtió en una experiencia a nivel interno*. Entonces eso es algo que también me marcó para que yo ahora esté aquí. Porque *yo empecé a probar y a experimentar con ciertas sustancias alucinógenas con un espíritu de búsqueda. Era una búsqueda a nivel espiritual principalmente*.

Nosotros utilizábamos la droga para tener experiencias psicológicas a nivel espiritual. Entonces recuerdo que... sí, nos dedicábamos a tener debates filosóficos entre nosotros. Entonces bueno, en un principio fue así, tomar droga para divertirse mucho y pasártelo bien, pero después en una segunda etapa era tomar drogas para investigar. En esta época tenía unos diecisiete o dieciocho años (Isana Dasa, 35 anys: 20-XI-92).

Perquè jo sempre estava acostumat a llegir llibres impersonalistes, no?, de filosofia de Confucio i de filosofia així de ioga que no parla sobre Déu de forma personal [...]. Hi havia aquest apego a aquest tipus de filosofia. I amb uns companys i així vam estar llegint llibres així del Castaneda, Burroughs... gent així bastant a la vanguardia, no? *I llavors sempre estaves experimentant, buscant algo, no?* O sigui, no en plan de dir estar així tirats, no?, com els ionquis o gent que està així enganxada, no?, que no tenen així *un desig per experimentar així coses... en sentit espiritual, no?* El desig que tenia jo era l'experimentar i el buscar aquestes coses, no?, a veure si... a veure si et podies convertir en Déu, no? Era això lo que buscava [...]. *I l'experiència dels devots, pues que llegia dels llibres dels companys que em regalaven, pues semblava així com a bastant compatible, no?* [...]. I bueno, pues sembla que allí (al servei militar) potser vaig tindre unes altres realitzacions bastant fortes, no? I internament pensava que quan acabaria la mili tenia que passar de tot i dedicar-me de ple, no? O sigui, deixar de treballar, no? i d'estar per allí al poble amb els amics, i dedica'm de ple en eixes coses, no? *Anar a la búsqueda espiritual, no?, anar al cultiu interior. Anar, o sigui, ja en plan seriós (Vaisesika, 36 anys: 1-II-93).*

Yo antes de hacerme devoto pues tuve mis experiencias con LSD... Y a mi esas drogas siempre me sentaron bien, nunca me sentaron mal, y mi experiencia... o sea, *cada viaje de alucinógeno era... era como un estudio científico*. Es un poco como la moda que existía en los años setenta con el movimiento hippy y los inquisidores como Allen Ginsberg y otros que trataban de estudiar, de desarrollar la conciencia, a través de alucinógenos. Y incluso con estímulos fuertes de alucinógenos fuertes como es el DNA, *con esa droga percibías claramente lo que más tarde llegué a descubrir lo que era el Brahman*. Había unidad con todo, con todos los seres vivos. Vivíamos en un mundo feliz. Y la relación afectiva y amorosa era perfecta, todos los sentimientos, todas las personas unidas en esta situación... había mucha paz ¿no? Tenías una situación de bienestar muy buena. *Pero nunca nada se ha comparado con experiencias que haya tenido mientras he cantado el santo nombre [...]. Es como una evasión y búsqueda a la vez ¿no?: Sí*. Y uno está en este mundo, que está cohibido, que está condicionado... entonces uno quiere salir de esto ¿no? Entonces: estoy *hight*, estoy encima de todo esto, estoy liberado de todo esto. Entonces necesito cosas artificiales. Y no estás realmente ahí porque estás también condicionado por algo que también es material como es la droga. *Y por propio análisis y por propia investigación vi que esto no era una solución, que las drogas eran un engaño (Paravidha, 42 anys: 20-I-93).*

III. Crisi

5. Prèviament o paral·lelament als inicis de la indagació espiritual, molts dels convertits han experimentat trastorns en els patrons vitals, sovint combinats amb períodes de frustració, angoixa, infelicitat o pèrdua de significats que poden portar a autèntiques situacions límit. Els sentiments de fatalitat personal en els convertits deriven, en general, de la forta experiència d'alienació social i confusió sobre els significats i direcció a donar a les seves vides; i com en el cas descrit per Downton, en alguns casos, semblen l'extensió natural d'un idealisme excessiu que s'associa a la incapacitat de la persona per assolir les elevades fites i condicions ideals a què aspira. En aquest marc de patiment i insatisfacció generalitzada, l'autoimatge inconformista i cercadora s'intensifica

cada vegada més i inclou la intuïció que "ha d'haver-hi quelcom més", alguna solució viable i definitiva als problemes personals, ja que, fins al moment, les vies utilitzades per intentar resoldre'ls no han fet més que agreujar els sentiments d'infortuni i el desencís. Aquesta solució té com a base la resposta al dubte existencialista, i, d'acord amb les experiències positives prèvies (tant en l'àmbit físic com mental), la recerca es concentra ja prioritàriament en l'àmbit espiritual. D'altra banda, com a reacció frontal a la situació de crisi personal, el "remei" desitjat és aquell expressat en termes clars, absoluts i ajustats (pràctics) a la pròpia demanda que resolgui d'una vegada les inquietuds i les ansietats individuals.

Y bueno, dos años en Estados Unidos y que continuamos con las drogas. Digamos que el denominador común en los últimos años habían sido las drogas. Pero ya digamos que en Estados Unidos se hizo una cuestión un poco insoportable ¿no? porque a nivel personal y privado fue una desgracia, me fui cada vez más degradando a nivel físico. Cada vez más drogas, cada vez más drogas... **¿Y pasaste ya a drogas más duras?:** No no, probé cocaína y heroína. Pero *empezó a surgir de nuevo, hacía tiempo ya que estaba ahí ese sentimiento de frustración, en la niñez había ya surgido. No me acababa de integrar en esta vida. Y se fue acentuando cada vez más esto*, en esa época en la que estuve en Estados Unidos. Y bueno, allí tuve varios idilios con mujeres casadas... bueno, deprimente. Empecé a meterme en situaciones en que tal vez nunca me debía haber metido ¿no?. Me metí en terrenos que no me competían a mí entonces, buscando una salida a mis problemas, y *me di cuenta de que ni las mujeres ni el sexo ni las drogas estaban siendo una solución a mis problemas. Entonces ya llega a un punto en que piensas, bueno, ya lo he experimentado todo: drogas, he experimentado un poco lo que es la fama, dinero, sexo... ¿qué queda?: suicidio [...]* me vine a España, me di una oportunidad más, no vamos a ser tan derrotistas, tan negativos... y entonces digamos que pospuse la idea del suicidio **¿Qué es lo que te hizo más exactamente darte esa otra oportunidad?:** Porque *me preguntaba sobre el sentido de esta vida: ¿cómo puede preocuparse tanto por el dinero el hombre? Simplemente por poder satisfacer necesidades biológicas... me cuestionaba las preguntas que servían a la reflexión: ¿qué hago yo aquí? ¿qué es todo esto? ¿cuál es el sentido de la vida? ¿porqué tenemos que sufrir?...* Yo todas estas preguntas me las había hecho en aquel entonces. Y fui una persona bastante adicta al estudio de la filosofía; digamos que mis grandes pasiones fueron siempre la música, en especial, la música y la filosofía [...]. Yo estaba buscando finalmente mis propios motivadores toda mi vida, yo estaba buscando las personas con condiciones filosóficas profundas. Y eso ha llevado, en una sucesión de cambios, *a encontrarme lo que yo durante toda mi vida había estado buscando pero no sabía qué ni cómo llegar ¿no?* (Giriraja, 37 anys: 11-XI-92).

Allavòrens vaig tindre aqueixes experiències així a punt de deixar el cos, no? Una vegada pues va ser amb heroïna i una altra amb LSD, no? Pensava que em quedava així penjat, no? És una experiència que te prens una dosi així bastant forta d'LSD i sembla que no et baixa mai, que et quedes amb una onda que penses que no baixaràs més, no? Recordo que una vegada estava allí tancat en... bueno, estava allí en un pub i resulta que me'n vaig prendre mig i no em pujava, no?, i allavòrens em vaig prendre mig més, no?, i allevores va pujar tot de cop va pujar. I estava allí agafat a un poste, estava lligat a una cadira que no sabia el que feia, i em vaig tancar dins el cotxe perquè dic aquí... algo té que passar aquí, no? I bueno, jo sempre escoltava música dels devots, no?, i em vaig ficar dins del cotxe i me'n recordo que vaig agafar les claus del cotxe i les vaig deixar a un company, no? Perquè me'n recordo que no és que estés passat, no? d'al·lucinacions, sinó que era algo així bastant físic, o sigui, que em donava compte de que era molt fort allò per mi i que no ho aguantaria, no? Allavòrens li vaig deixar les claus al company i em vaig tancar dins el cotxe i em vaig ficar una cinta del *maha-mantra*, no? I a poc a poc, a poc a poc, durant aqueix rato vaig anar recordant la filosofia, la filosofia, la filosofia... i, o sigui, me vaig donar compte de que lo que estava fent era algo inútil, no? i de que tenia que..., o sigui, ja que... [canviar]. I allavòrens, a partir d'allavòrens ja em vaig atansar més als devots (Vaisesika, 36 anys: 1-II-93).

Porque los últimos años que estuve en Francia fueron realmente tremendos, tremendos. Y me marché. Nos separamos y me marché a Inglaterra. Y allí pues al cabo de las tres semanas, estaba en el hotel, busqué trabajo, me fui a la embajada española, di unas clasecitas y esto... Pero *no me veía ya ubicado...* y *tampoco me veía con deseos de suicidarme*, cosas que me habían ocurrido... deseos, quiero decirte, de cuando estaba en Francia y cuando era pequeño también a veces **¿Deseos de suicidarte dices?: Deseos de morir**. De suicidarme exactamente no. No hubiera sido capaz. Pero de morir, de no vivir, *estaba harto ya de muchas cosas ¿no?* Y bueno a las tres semanas de estar en Inglaterra me vine al movimiento y a partir de ahí ya fue ver las cosas claras (Narayana, 49 anys: 15-I-93).

Porque el periodo que fue de los doce a los veinte era un periodo que estaba desanimado ¿no?, a pesar de que estaba buscando y leía muchas cosas de aquí y de allá, pero *me sentía muy deprimido* porque sabía ¿no? que estaba haciendo actividades pecaminosas sin querer y sabía que no podía dejar de hacerlas ¿no? porque tenía que depender de una familia y de una sociedad pecaminosa. Y claro, *en varias ocasiones estaba tan deprimido que pensaba en el suicidio. Tres veces ¿no?* Sé que una vez me subí a un cerro ahí, y no sabía si tirarme o no tirarme. Estuve ahí media hora pensativo ¿no? Pero claro, como había leído también de la ley del karma que... que bueno, toda acción tiene su reacción, entonces... y como somos eternos... pues ahí estaba la duda, digo, qué pasaría si me tiro, luego voy a tener que volver a nacer y a sufrir más, o sea, que tampoco era muy inteligente ¿no? Y claro, opté por seguir buscando. Claro, fue cuando decidí pues terminar los estudios, esto de formación profesional que hice y tal, y luego pues... si puedo, seguir estudiando, hacer una carrera o algo, y por otra parte seguir buscando a ver si encuentro una comunidad espiritual **Has hablado de actividades pecaminosas, ¿podrías ser un poco más explícito?:** Bueno es que lo que pasaba era que los amigos me empujaban a eso, a la bebida, al tabaco, todas esas cosas. Y es que claro, me decían que si no era como los demás no iba a tener nunca amigas. Y claro, yo no entendía nada... [...]. Me iba así al monte a despejarme yo solo, me iba tres o cuatro horas, y muchas veces llorando, porque *tenía depresiones muy fuertes ¿no?, veía el futuro muy negro. Y claro, estos libros me consolaban porque me daban una respuesta a esas inquietudes que tenía ¿no?*. Entonces pues ya... con esos libros de yoga pues... aunque no los practicaba mucho ¿no?, me cansaba, estaba... era muy aburrido ¿no? Como la mente es tan turbulenta pues no era posible relajarse ¿no?. Y más como tenía ese estado de depresión tan fuerte era muy difícil ¿no? O sea, yo sabía que para practicar yoga yo lo que tenía que hacer era abandonarlo todo y vivir por mi cuenta lejos de la ciudad, de la familia y de todo ¿no?, para poder estar tranquilo ¿no? Entonces claro, es cuando ya empecé la búsqueda fuerte de vivir en una comunidad ¿no?, que eso ya es a los diecisiete años. Es el periodo cuando ya me fui a Madrid para hacer los estudios para guarda forestal ¿no? y aproveché para buscar en Madrid comunidades de estas ¿no? [...] yo quería buscar un movimiento así estilo de la India ¿no? *Y al final encontré lo que buscaba* (Srutakirti, 37 anys: 7-XI-92).

I això no vol dir res, però clar, no vol dir res però que és un poc jo pense un reflexe d'una vida interna de búsqueda d'algo que no sabia què era. També pot ser pues això, intuïcions de vides anteriors si vols, no sé... això ja... Bueno, ara torne al present. Això és de quan tenia pues vint anys o així. Total que després vaig tornar de Barcelona eixe dia i vaig dir, bueno, *així estic bé, però no, algo falta, tinc que anar més avant perquè això s'ha estancat, eixa impressió d'estancament, de... inconformisme amb una situació pues que encara que estiguis bé pues no et diu res* (Vaisvanara, 42 anys: 30-I-93).

Yo ya pensaba que aquí tiene que haber algo, algo por lo cual tenía que haber una respuesta ¿no?, este mundo tenía que tener una respuesta. Igual que cuando hacemos preguntas... un niño chiquitito hace preguntas y siempre tiene que tener respuesta ¿no?, porque son preguntas lógicas: qué es esto, qué es lo otro... y yo pensaba, este mundo tiene que tener una respuesta, esto tiene que tener una respuesta ¿no? [...]. Hay un momento en que no tienes nada prácticamente ¿no?, ir para acá ir para allá... Pero ya te he dicho, en aquellos momentos recuerdo que tenía la convicción... lo que sientes ¿no?, *por una parte tenía una frustración de la vida que llevaba, de la política y todo esto, era una parte de frustración, pero por otra parte tenía ese pensar ¿no? de que aquí tiene que haber algo, tiene que haber Dios, tiene que existir algo que le dé rumbo, que le dé sentido a mi vida* (José Luis, 37 anys: 17-I-93).

Los seis meses últimos, antes de conocer a los devotos, estaba... es que no salía. *No estaba depresiva de cara, porque yo me seguía riendo... pero estaba cada vez más tirada*, o sea, pues dormía doce o quince horas, todo el día en la cama... en mi cuarto no se podía entrar, o sea para meterte en la cama tenías que pegar un salto ¿no?, porque yo lo que hacía era dejarlo todo por el suelo ¿no? Todo lleno de libros y cualquier cosa... Por aquel entonces empecé a leer. Bueno, siempre me ha gustado mucho leer ¿no?, pero por aquel entonces pues ya leía de todo: desde esoterismo hasta San Francisco de Asís... o sea, todo ¿no? [...]. Yo, o sea, *estaba buscando algo pero tampoco sabía bien lo que quería, sabía que quería conocer a Dios pero no sabía cómo* (Mónica, 26 anys: 11-II-93).

[...] *tenía un presentimiento ¿no? que finalmente iba a venir aquí, y que mi vida iba a cambiar*. Yo tenía un presentimiento de que mi vida iba a cambiar y que iba a cambiar de golpe, algo así. *No sabía ni cómo ni qué, pero yo estaba esperando*, digo bueno, no sé. O sea, era un presentimiento así muy fuerte, porque recuerdo que los compañeros de la mili pues me decían... no sé, a veces comentando y tal... yo les comentaba, digo no sé, yo tengo un... una sensación de que mi vida me va a cambiar, pero radicalmente; no sé por qué pero tenía esa sensación ¿no?. Y después de la mili, después de dos años ya pues... no sé, un notarme vacío... después ya me frustré un poquito de lo que era el Taikondo, porque sí, me daba una paz más o menos, de quedarme muy relajao en un sentido, pero la mente... es muy difícil, no la controlas en ese sentido. *Me encontraba insatisfecho, vacío* (Harikesa, 36 anys: 11-II-93).

6. La determinació en la recerca augmenta. En aquest sentit, incrementa també la receptivitat envers les propostes alternatives precises i decidides (del guru, predicador, text doctrinal, etc.) i la predisposició al canvi dramàtic s'esdevé una realitat: s'hi està completament preparat, es desitja amb força. El primer contacte amb el coneixement espiritual que després s'abraçarà dóna sentit profund a la pràctica del ioga, del vegetarianisme... i explica sense embuts el mètode per aconseguir la felicitat i l'autorealització. Tenint aquest mètode a l'abast, només manca decidir-se a aprofundir-hi d'una forma més rigorosa o compromesa. A més, el sentit de fatalitat personal dels potencials conversos, les poques pressions grupals compensatòries dissuadint la implicació en un nou moviment religiós i els dèbils compromisos socials, són factors que els fan més susceptibles al reclutament.

Yo ya venía con una mentalidad diferente, estaba buscando algo, venía a plantearme la vida en serio. Entonces yo una noche, que debido al insomnio por la ingestión excesiva de rolés no podía dormir, me dediqué a hojear su biblioteca y me encontré con un libro que, cosa muy interesante, nunca había visto en mi vida. Cogí el libro y se titulaba: *El Bhagavad-Gita*. Miré la contraportada y había una foto de un señor, que cuando cuando la ví *me produjo una sensación, una fuerte impresión de que se trataba de una persona mayor... muy dulce. Yo veía en esa persona que había una gran personalidad, me inspiraba un gran respeto. Nunca ninguna foto me había inspirado eso. Nunca fotos de personas carismáticas me han inspirado esa tranquilidad, esa paz*. Entonces leo: A.C. Bhaktivedanta Swami Prabhupada. Muy interesante. Entonces picado por la curiosidad decidí investigar de qué se trataba este libro. Una parte de mis ingresos iban destinados a comprar libros y no siempre drogas. Entonces decidí leerlo. Empecé a leerlo y creo que estuve toda la noche. Y el resultado fue que no entendía nada, absolutamente nada. Pero, *dentro de mi había algo, en lo más profundo de mi ser, la conciencia, que decía: es algo tan valioso lo que hay aquí que ahora mismo tengo que intentar entenderlo, dilucidar esto* (Giriraja, 37 anys: 11-XI-92).

Entonces me fumé el porro y me notaba muy mal, preocupado y deprimido. Y en una de estas, me acuerdo ¿no? que estaba haciendo una postura de yoga en la habitación ¿no?, y en una de estas dije: '¿por qué estoy sufriendo tanto?', dije así ¿no?, '¿por qué estoy sufriendo tanto? ¿qué he hecho yo para merecer esto? ¿qué he hecho yo para merecer esto?'. Yo no he hecho nada, este mundo es así y yo no... no soy nada especial, no soy particularmente malo... '¿qué he hecho yo para merecer esto?'. No sé si existe... dije una cosa así... 'si existe Dios, que me ayude por favor'. 'Yo no sé si existes o no existes, pero si existes... no creo en ti, pero si existes, por favor, ayúdame', dije así ¿no? Me acuerdo que lo dije. Después en el pueblo, cuando se me acabaron los libros, estaba un día haciendo *asanas* en el jardín de mi casa, y entonces vino un vecino y me dijo: '¿qué haces?'. 'Nada, estoy haciendo yoga'. '¿Yoga?, ah, yo tengo un libro de yoga'. '¿Y cómo se llama?'. *El Bhagavad-Gita. ¿Bhagavad-Gita?* Yo había escuchado hablar de él en un libro de Sivananda o así ¿no?, me sonaba mucho, y sabía que era un libro especial. No sabía por qué, pero en un libro que no sé si era de Hermann Hesse o así, había leído que *era un libro directo ¿no?, que expresaba las cosas así... lo que había querido escuchar siempre ¿no? Entonces pues me lo traje. Y yo lo vi y me quedé así cautivado ¿no? Estaba buscando un guru... miro la foto de la parte de atrás y me quedé así... ¡uf!... me daba cuenta de que tenía una potencia ¿no?, que era una persona muy especial ¿no?* (Hayagriva, 35 anys: 19-XI-92).

Porque yo cuando me enteré de este movimiento fue... bueno, precisamente me enteré por una revista, esa revista de *El mundo desconocido* ¿no?, que eso sería en el 79. En ese entonces estaba yo estudiando, creo que me quedaban dos años todavía para terminar. Tenía diecinueve. Y en esta revista de *El mundo desconocido* venía un artículo sobre Srila Prabhupada, se titulaba, *eso no se me olvidará nunca*: "El 'boom' del alma". Un título muy explosivo. *Eso a mí me causó impresión ¿no?*, me impactó. Y tenía la fotografía de Srila Prabhupada con los Beatles y con los hippies cuando estaba en Nueva York. Entonces eso me atrajo bastante, que un guru hindú había traído una filosofía [...]. Pero como el artículo era de América, claro, yo pensé eso, digo pues si hubiera un movimiento de esos aquí en España... y bueno, todo fue un arreglo de Krisna ¿no?, porque *yo lo deseaba tanto...* (Srutakirti, 37 anys: 7-XI-92).

Bueno, conocí a los devotos de Krisna en Barcelona y fui al templo, fui al centro y... entonces asistía a las clases, escuchaba las clases y así pues iba adentrándome un poco con los libros de conocimiento de la India y con los temas que me interesaban ¿no?, que era así sobre la... sobre la mente, de psicología... Pero luego profundizando en el... escuchando y profundizando pues me llegué a dar cuenta de que además de la plataforma física y la plataforma mental pues existía otra plataforma que era la del alma y que era en realidad pues superior a todas las demás ¿no? *Y me convencí de que solucionando los problemas espirituales, automáticamente, los problemas mentales y también, inclusive, los problemas físicos, pues se podían solucionar* (Pusta Krisna, 40 anys: 11-XI-92).

Entonces pues como ya estaba en el humor cogí el libro y 'esto es increíble, esta gente, muy interesante ¿no?'. Yo, sin quererlo, por ejemplo ya estaba... en realidad cantaba Hare Krisna, porque ese mantra... yo hacía meditación sobre todo en *Om*, en el mantra *Om*, y también cantaba otros mantras, como Hare Krisna. Cantaba Hare Krisna sin saber que este movimiento, el movimiento Hare Krisna estaba circulando. No conocía prácticamente nada de Hare Krisna. Pero yo todas las mañanas prácticamente cantaba Hare Krisna y tal. Y cuando veo todo aquello, enfatizando el canto del santo nombre Hare Krisna y esto y aquello, y además en un libro muy ameno, como es este de *La ciencia de la autorealización*, que vienen muchos ensayos, entrevistas... es un libro muy ameno. Y me gustó mucho. Y esto era de finales del 82. Entonces cuando ya estaba por aquí cerca, yo me tuve que ir a ver a los devotos. Tengo que ir a ver a los Hare Krisna, decía ya [...]. Y aquí encontré al devoto que me había dado el libro y estuve hablando con él, y digo bueno, pues voy a estar tres o cuatro días aquí. Y claro, a medida que me iba quedando y iba aprendiendo cosas, Krisna me estaba ahí... cogiendo ¿no? *Y finalmente entendí que la solución a todas mis inquietudes estaba en mi interior. Que no tenía que ir a Australia, a la China, o a la luna o a Marte ¿no?, que la solución estaba en mi interior, que la solución estaba en el espíritu.* Y claro, tenía que ser sincero conmigo mismo ¿no? Y hacía tiempo que había comprendido eso ¿no?, pero claro quedaba ese deseo de ser un renunciante de esa disciplina rígida y de esas situaciones de la vida... pero comprendí

que eso tampoco me iba a llevar a mi desarrollo ¿no? Entonces pues pensé que estaba ahí el método de conseguirlo (Paravidha, 42 anys: 20-I-93).

7. En aquest període de tensió predisponent, el preconvers pot fer encara diferents temptatives espirituals o associatives en general. De fet, molts dels convertits, abans de sentir a parlar de Prabhupada i del moviment Hare Krisna ja han començat a cercar un guru o una comunitat espiritual per unir-s'hi. Però aquestes temptatives no acaben resultant satisfactòries, especialment per la manca de disciplina i compromís o perquè no ofereixen respostes clares i pràctiques a les pròpies necessitats. Malgrat tot, no es desisteix i la recerca continua. Dins del repertori d'opcions disponibles, destaca com a focus d'interès una comunitat harmònica, honesta i desinteressada en què s'estableixin unes fites ben definides de transformació personal i on s'hi pugui obtenir la guia i l'exemple pràctic de models respectables i espiritualment autoritzats. La tradició oriental hindú, brilla amb llum pròpia dins d'aquest repertori atesa la familiaritat amb la seva filosofia de vida i pràctiques religioses. Només falta trobar-hi, doncs, una comunitat vinculativa i integradora que s'ajusti als requisits esmentats i afavoreixi la subversió dels problemes personals, alhora que proporciona una estructura d'oportunitats i recompensa satisfactòria. Quan aquesta es troba, tot canvia.

También estuve haciendo yoga un tiempo... pero era todo un poco así etéreo. En este grupo de yoga la gente estaba como un poco en el aire ¿no? era todo... *Yo lo que quería era que me dijeran cosas más concretas ¿no?*, no todo tan... pues para llegar a la perfección tienes que... *yo quería algo más práctico ¿no?...* **Sí, que te solucionara un poco tu tema particular...:** Claro, porque yo iba a estos sitios, pero cuando llegaba a mi casa pues seguía la misma vida, entonces pues solo tenía ese momento cuando estaba con ellos pero que era... que siempre... no sé, *yo de lo que me he dado cuenta es de que en todos los grupos siempre me he sentido como un poco fuera.* Yo estaba dentro pero de repente era como que me salía del cuerpo y me veía fuera ¿no?. Decía, *¿yo qué hago aquí? Pero todos, te refieres al partido humanista, Opus Dei y yoga, ¿o hubo alguno más todavía?:* Bueno Budismo Zen y Metafísica cristiana. Y bueno, pues por eso ya dije que yo sola. Y no solamente con los grupos espirituales, sino con todos los grupos de gente (Mónica, 26 anys: 11-II-93).

Y antes de hacerme devoto había estao también... había visitao los evangelistas, también para ver como iban las cosas, por curiosidad ¿no? Luego en centros de yoga y estas cosas de meditación. Había tenido así un cierto contacto pero ninguno... no había surgido en mi ningún deseo de seguir en ninguna de esas prácticas ¿no? También estuve una vez apuntao a Gnosis. Pero nada, no me duró nada, creo que fueron tres sesiones o algo así [...]. *En cambio cuando llegué aquí fue una cosa muy natural. Llegar y ponerme a seguir... como que de dentro había un deseo de seguir ¿no? Incluso al venir para acá ya había como algo que me decía que me iba a quedar aquí. Sí sí, tenía un sentimiento de como que venía para quedarme.* Era ese sentimiento. Con decirte que todo el camino de tren que venía para acá, el mantra no se me salía de la cabeza... la cinta esa que había escuchao del *maha-mantra* y los discos y demás... (Vasudeva, 31 anys: 30-I-93).

[...] he hecho bastantes trabajos de la Nueva Era ¿no?, cursos para conocerme a mí misma, por qué reaccionaba de esta manera y no de esta otra... Esto a parte de Hare Krisna ¿no? Bueno pues he hecho

cursos de Wilhelm (?), he hecho el proceso Hoffmann, uno que es una limpieza sobre ti mismo ¿no? Entonces eso me dio una visión ¿no?, de empezar a comprender pues a mi padre... es como una limpieza de ir a tu niñez, sacar ahí toda la porquería que te han dao tus padres, porque está claro que nos dan cosas positivas y negativas. Y bueno, me ha venido muy bien en mi vida ¿no? Pero realmente... yo he hecho muchos cursos de esos y he conocido a gente estupenda en estos cursos, pero realmente *yo creo que lo más es un camino espiritual ¿no?*, es lo que te va a llevar a estar... no sé, *es con lo que yo con más paz me he encontrado ¿no?* Entonces bueno, hubo un momento en mi vida que yo dejé de hacer cursos, porque veía que era un curso y otro y mucha información, *pero que luego no lo llevaba a la práctica ¿no?*, muchas cosas ¿no? Y luego yo iba a una médico-naturista ¿no? Ella me notaba perfectamente cuando yo estaba con los devotos y cuando no, en mi energía simplemente ¿no? Me decía que... ella me animaba, vete con ellos, déjalo todo y vete con ellos ¿no?, porque me cargaba ¿no? Y bueno, ya después de dejar la relación con R., que bueno, no se sabe si fue de pareja, pero una relación más íntima ¿no?, entonces yo me separé un poco, fue la época en que empecé a hacer cursos, me separé un poco de los Hare Krisnas, aunque yo con R. seguía teniendo contactos ¿no? pero no tan a menudo. Y entonces, después de eso, al cabo de... hace dos años, salí con un chico, y bueno, yo estaba como muy enamorada de esa persona, pero veía como que estaba a mil años luz de mí ¿no?, o sea, como que en la vida material era la persona que yo deseaba ¿no?, era el típico hombre que a una mujer en la vida material le encantaría ¿no?, porque era además físicamente guapísimo, simpatiquísimo, amoroso... con mis hijas, mis hijas decían que era su segundo padre... vamos, en plan de que... fenomenal. *Pero como que yo no tenía nada que decir a esa persona. Yo ya no quería eso simplemente ¿no?, sino que quería encontrar una persona que también lleve como un camino espiritual en su vida.* Entonces me costó mucho pero también rompimos esa relación. A mí me costó porque estaba muy apegada a él y... claro, tenía cosas materiales que a mí me atraían mucho ¿no?, aunque nada espiritual. Pero todo lo material me era muy atrayente. Y me costó mucho y tal, y *entonces de repente volvieron a aparecer los Hare Krishna en mi vida, en Santander, otra vez después de estar también en una crisis de mi vida. Y entonces es cuando, de esto hace ya dos años, y es cuando realmente me he metido, más ¿no?* (Ana, 38 anys: 19-I-93).

Estuve en un monasterio de los... también de una orden muy pequeña que hay, que son así también vegetarianos, que viven en la montaña y todo... estuve también en Montserrat, con los monjes, así un poco de tiempo. Pero me di cuenta de que era *poco profundo, superficial*, que seguían un tipo de vida pero que a parte tenían otra vida que no, que no era... no sé, *vi que no había mucha sinceridad y sobre todo eso ¿no?, que si no hay alguien que sigue el ejemplo pues que no se puede seguir en la práctica, o sea, no hay fuerza para convencer a nadie.* O sea, si te dicen 'no tienes que fumar' pero si el que te lo dice está fumando pues ¿cómo te va a convencer?. Y así lo vi ¿no?, en muchos casos, hipocresía y en fin... [...] estaba buscando un tipo de guía o un maestro espiritual, porque también estaba introducido en la enseñanza del yoga y me había dado cuenta de que para guiarse en ese sentido hacía falta un maestro. *Entonces en Barcelona contacté con varias organizaciones y con algunos maestros y ninguno me convenció.* Luego conocí a Swami Prabhupada, a través de algunos discípulos suyos, no personalmente, y me dí cuenta de que... en ese momento sí que *había encontrado lo que estaba buscando realmente*, una persona que me pudiese guiar. Y con esa idea pues decidí continuar pero no en Barcelona sino en la India. Irme a la India y aprender las diferentes medicinas alternativas y profundizar un poco en la ciencia del *bhakti-yoga* [...]. Pero digamos que uno de los motivos fue que estaba buscando pues un maestro o un guía y también pues un conocimiento autorizado, porque veía que lo que estaba... lo que yo conocía hasta entonces o lo que se estaba impartiendo o enseñando pues era como... conocimiento pero no muy... *no muy fundado, muy relativo, todo muy temporal, cambiante.* Entonces yo pensé, bueno, para qué voy a estudiar yo toda la vida si luego va a cambiar todo y perderé el tiempo ¿no? *Entonces decidí de no perder más tiempo.* A todo esto llamé por teléfono a mi padre y ya le expliqué que no iba a seguir estudiando y se contrarió mucho (Pusta Krisna, 40 anys: 11-XI-92).

IV. Descobriment

8. El fet d'entrar en contacte directe amb els Hare Krisna (de forma independent o a través de la influència d'algun membre o simpatitzant) o sentir-se atret per quelcom relacionat amb ells (sobretot el cant del mantra Hare Krisna i l'amistat dels devots) es converteix en un descobriment extraordinari, la troballa d'allò que "sempre s'havia estat cercant" (la frase que expressa aquest sentiment és sempre la mateixa: "encontré lo que buscaba") i dispara un interès ferm pel moviment i per la seva proposta d'estil de vida i pràctica religiosa. Així doncs, en el moment decisiu (*turning point*) en què es troba el moviment l'experiència del primer contacte sempre es descriu com a força positiva, i l'entorn d'alegria, pau i harmonia descobert contrasta vivament amb qualsevol aspecte del passat.

Total, que l'endemà vaig marxar a Barcelona, vaig viatjar tota la nit amb autobús. Jo a Barcelona tenia una casa, me'n vaig quedar a dormir i per la tarda ja tardet pues vaig sortir a les Rambles, obviament. I arribo a les Rambles, ja eren les sis de la tarda, i hi havia un pirulí amb un cartell. Vaig passar aixina de llarg però després vaig tornar cap avall, i era un cartell que posava... no me'n recordo... 'la reencarnación no sé cuantos tal'... i vaig pensar, dic m'interessa [...]. I aixina me'n vaig anar a la conferència [...]. I de repent es senten unes cançons i entren cantant. *Entren cantant i es posen a cantar i a ballar, i això ja, això em va guanyar completament [...].* Total, que van començar a cantar i ballar després i jo no m'atrevia a cantar i ballar... i claro, no m'atrevia però tenia ganes de cantar, me'n recordo que tenia ganes de cantar. I a part pensava sobretot: esto es una espècie de teatre? Perquè veure tothom allí cantant... no representaven res, sinó que *estaven allí ballant i cantant perquè sentien algo dins molt fort, molt sense ser estudiat, molt més sentit. Aquesta seria la característica principal que a mi em va agradar dels Hare Krisna.* Veure que cantaven i que si algú volia més, pues l'endemà tornaven per si algú volia conèixe'ls bé, no? Jo l'endemà pues arribava tard, vaig agafar un taxi i tot perquè pensava, a veure si no em deixen entrar? *Volia saber més, no?* (Vaivanara, 42 anys: 30-I-93).

Nos atendió muy bien, nos enseñó la habitación, nos dio alojamiento y nos invitó a pasar al templo. Fuimos a ver a las deidades. Me acuerdo ver todo... algo que nunca en mi vida había visto. Algo tan majestuoso, tan artístico y tan solemne, que me inspiraba enseguida serenidad. O sea, mi conciencia cambió ¿no? *En el momento de entrar en el templo sentí como que mi conciencia cambiaba. Había una atmósfera de mucha paz, mucho silencio... imponía.* Entonces vi a las deidades tan maravillosas, con sus trajes... me quedé allí observándolas... Prácticamente mi mente, mis pensamientos mentales, dejaron de fluir sólo de la contemplación de estas figuras ¿no? Me parecían extraordinarias. Y bueno, después de esto me sentí como muy bien, me di cuenta de que... de que *había encontrado realmente lo que estaba buscando.* Después me dijeron que ellos se levantaban a las cuatro de la mañana, y me invitaron, y *no me lo pensé dos veces.* Y mi amigo y yo bajamos a las cuatro de la mañana, estuvimos observando la escena, era algo nuevo y era... los cantos, la alegría que había por la mañana de estas personas. Y en fin, me empecé a... yo me sentía... no me sentía realmente extraño, fíjate, *me sentía como si esto ya lo hubiese vivido antes* (Giriraja, 37 anys: 11-XI-92).

Luego fui a visitar el templo con ellos una vez, con la idea de quedarnos una noche, porque uno se podía quedar a pasar la noche. Pues hablé con mis padres, les dije que iba a Barcelona, fui y... al principio, como no me conocían pues también estaban un poco dudosos de dejarme pasar la noche. Y me dijeron: 'Sí, pero te tienes que levantar a las cuatro de la mañana'. Sí sí, yo contentísimo. Nada, por la mañana, yo me levanté, me duché... Estaba en una casa muy vieja, estaba en la calle del Reg en Barcelona, cerca

de la estación de Francia. Me quedé a pasar la noche, era un sábado y el domingo estaba... pues flotando. *Yo, en mi inocencia de aquel entonces, pues esta es mi vida y para aquí rápido [...].* Esto fue en el 88, y estuve trabajando un año hasta que me fui al templo. Yo seguía visitando el templo a escondidas y llegué un punto en que yo ya no podía más. Pensaba: es que ya no puedo más, si tengo que esperar aquí hasta ser mayor de edad, yo esto no lo soporto. *Es aquello de que estás en un sitio en el que no tienes que estar, como un pez fuera del agua* (Brahmananda, 35 anys: 2-VII-92) [...]. Mi mente estaba en estar en el templo. Era donde estaba a gusto ¿no?, era donde quería estar y si estaba *en el otro lado pues era porque no tenía más remedio que estar*. Tenía que estar y digamos toleraba y lo llevaba lo mejor que podía y ya está ¿no? Pero mi mente estaba en otro sitio (17-I-93).

El primer día que fui al movimiento, en el restaurante de Londres, estaba solo, me acuerdo que estaba solo en el templo, era una hora en la que no había ninguna ceremonia y estaba solito. Justo a mi espalda estaba Srila Prabhupada y enfrente estaban las cortinas abiertas del altar, con las deidades y el incienso que acababan de poner. Y estaba solo. *Y me encontré a gustísimo. El olor a incienso, la paz... y como que... una voz me decía algo así como... como que este es tu lugar*. Tuve una intuición de decir: esto es realmente lo que buscas. Esto es Dios, y esto y lo otro, después de tantas vueltas (Narayana, 49 anys: 15-I-93).

Entonces vine y... además, como había fumao tantos porros estaba hecho polvo, ya estaba harto ¿no? Porque ya *eran cosas que ya las había hecho tantas veces y te quedabas peor ¿no?, estaba hecho polvo, no le encontraba ya nada ¿no?, una cosa...* Entonces, me vine para aquí, *y cuando llegué aquí nada más que ver la atmósfera que había me quedé alucinao, me gustó mucho*. Nada más que llegar como me atendieron los devotos, estuve por aquí viendo la granja, y la ceremonia en el templo... me gustaba mucho. Después estaban aquí haciendo servicio, cosas prácticas, y a mi me gustaban las cosas prácticas... Nada, nada más llegar dejé el tabaco, los porros que traía, todo... a los diez días ya lo tiré por el water todo. Nada, no quería de nada ¿sabes? *Es que me encontraba muy en lo mío, me encontraba muy a gusto. Me encontraba tan a gusto tan a gusto que vamos, es que no me hacía falta nada ¿no?* (Vasudeva, 31 anys: 30-I-93).

Y cogí la revista y eso que empecé así a leerla y me absorbí tanto en la lectura que me olvidé de donde estaba. Ni la música oía ni nada ¿no? *Fue algo así como una cosa mística, o sea, que me gustó tanto lo que decía... es que cada frase era tan profunda y tan... digo esto es lo que yo estoy buscando*. Digo, si para leer un libro, a lo mejor en todo el libro encuentras una frase así que te llega... y esto es cada frase ¿sabes? cada frase. *Y entonces me tocó el corazón*. A partir de entonces ya no leo otra cosa. La revista se llamaba *Nosotros*, una revista que editaron los devotos [...]. Total, que estuvimos aquí cuatro días para la Semana Santa y me encantó ¿no? Me encantaron todos los cánticos de la mañana... fue... o sea, vi un ambiente muy agradable ¿no?, la gente muy unida y muy... o sea, gente muy especial encontré **¿Qué edad tenías entonces?:** Eso fue en abril. Tenía 24 años. Total, que yo cuando me fui de aquí ya pensé, *esto es lo mío ¿sabes?, esto es lo mío* (Harikesa, 36 anys: 22-XI-92).

9. Entre el primer contacte i la decisió d'incorporar-se definitivament al grup pot obrir-se un parèntesi temporal (de setmanes o mesos) en què se sospesen els pros i els contres d'aquesta possibilitat, ja que la persona és conscient que la conversió implica acceptar un canvi bastant radical de vida. En aquest moment, la saturació del "món material" es contradiu emocionalment amb l'interès pel "món espiritual" i amb la identificació creixent amb els conceptes del moviment Hare Krisna, de vegades fins al punt de fer desplaçar l'autoimatge desviada envers la societat dels "normals" en general. Fet i fet, continuen els contactes, es recorda l'afabilitat i alegria dels

devots, es canta el mantra Hare Krisna... tot, sense que els dèbils o poc significatius vincles familiars o d'amistat facin gaire contrapès a l'altre cantó de la balança. A més, la participació satisfactòria en les activitats i pràctiques rituals del moviment abans de decidir la conversió formal prepara el camí per a l'adopció de la ideologia i estil de vida del grup. Coneixent ja la perspectiva bàsica del moviment, no es veu res a perdre i molt a guanyar. Al final, els possibles dubtes s'esvaeixen i tot empeny a la conversió: la interacció positiva amb els membres, l'estil de vida de la comunitat en general, la compatibilitat ideològica amb molts dels conceptes del moviment o l'ajust d'aquests a les necessitats personals, l'experiència emocional-personal-directa associada a la pràctica religiosa... o fins i tot, com a colofó, les paraules justes en el moment adequat d'algun líder o la lectura casual d'un passatge doctrinal que inviten a rendir-se al coneixement representat per la institució. L'alta predisposició i la verificació dia a dia de la insatisfacció personal i la manca d'integració social fa cada cop més atractiva la proposta de canvi radical del moviment i, en definitiva, que l'individu se situï en un punt de decisió en el qual només té una alternativa davant dels seus ulls per escollir.

[...] *realmente esta vida no me decía nada y no me sentía identificado con este tipo de vida y... no sé, que estaba completamente vacío ¿no?, no me llenaba en absoluto. La filosofía me estaba entrando y lo estaba realizando mucho, y veía las cosas muy claras ¿no? y no quería pasar por el tubo ¿no?, no quería, pero así. Pensaba, ¿cuál es el punto?, casarte, tener un montón de hijos, tener siete úlceras de estómago, trabajar como un burro para mantener una casa y una familia, y luego te vas a hacer viejo y te van a dar una patada al asilo como a la mayoría de las personas ¿no? ¿Cuál es la meta de la vida?, ¿esa es la meta de la vida?, eso es una locura ¿no? Y digo, yo no paso por ahí ¿sabes?, pero así, clarísimo lo tenía [...] yo me vine aquí unos días, digo mira, voy a probar como ellos, voy a hacer todo como ellos y me tengo que desengañar. Estuve once días o así que tenía de vacaciones y me vine y... nada, desde el primer día me levantaba y todos los días seguía todo todo... digo aquí tengo que seguirlo todo para... claro, yo sabía que era un paso muy delicado en mi vida, o sea, del camino de la vida el sendero se iba a desviar pero trescientos sesenta grados; me lo tenía que pensar muy bien, no era algo así caprichoso, no era algo de... tenía que estar seguro de lo que estaba haciendo. Y estuve viviendo aquí estos días, y bueno, me vine tan convencido o más de lo que vine ¿no? Y luego ya hablé con Juan y tal, ya siempre prácticamente salíamos juntos los dos, a cantar las rondas por ahí los dos... a lo mejor el domingo nos íbamos al monte ahí a cantar las rondas, en el trabajo cantaba las rondas trabajando... [...]. Y también tampoco estaba muy apegado a lo material, porque recuerdo que yo trabajaba y cobraba una vez al mes, me pagaban por meses, al principio se lo daba todo a mis padres pero luego me quedaba yo una parte para mis gastos ¿no?, etcétera. Tampoco estaba así... por el dinero, simplemente lo hacía pues... porque bueno, porque iba a trabajar y tal, tampoco era porque tienes que mantener una familia... o sea, muy desapegado en el sentido ese ¿no? O sea, tampoco me atraían mucho las cosas materiales, en el sentido ese de tener pues ambiciones de poder y de grandeza ¿no? Porque había realizado que no es... o sea, tenía ciertas realizaciones ¿no?, de que finalmente uno tenía que dejar todo lo que tiene en este mundo. ¿Por qué trabajar tanto para mantener metas materiales si todo eso son cosas hechas por el prestigio falso de la gente... O sea, son cosas que no me ilusionaban ni me llenaban. Entonces, mis tendencias iban por otra parte. Tenía una necesidad urgente de búsqueda interna y de saber el por qué de la existencia y, o sea, una serie de cosas... muy fuerte, esa es la verdad. Entonces lo de la filosofía me llenó muchísimo ¿no?* (Harikesa, 36 anys: 22-XI-92).

Estaba en Madrid y después de haber experimentado bastante me encontraba cansado un poco de la vida ¿no?, después de salir de la mili... Entonces bueno, vine aquí a la granja, en el 82 [...]. *En un principio venía solamente para estar una temporada*, porque este hermano que era devoto me invitó, me dijo que viniera y que me estuviera aquí una semana con ellos, que les echara una mano a organizar las cosas de la casa... y bueno, dije, voy a ver. Y bueno, *después de estar una semana aquí y... y vivir un poco esta vida pues vi que realmente era lo que necesitaba, lo que me hacía falta*, una vida organizada, seguir unos principios, una serie de regulaciones... y bueno, como vi que había unas bases filosóficas muy profundas y coherentes pues eso también me motivó **¿Quizás influyó un poco el exceso de descontrol que llevabas antes?:** Sí. Sí porque de acostarte a las cuatro y levantarte a la una a... sí, *yo estaba ya harto de esto ¿no?*, de tomar drogas, de pasarte el día metido en un sótano con otra gente igual que tú, tratando de llegar a algún sitio y sin llegar a ningún sitio, y eso, llevando una vida totalmente desajustada y sin ninguna regulación... **¿De qué crees que había más en ese ambiente, de búsqueda o de evasión?** De búsqueda. De búsqueda en un sentido, de evasión también porque yo en Madrid estaba en una situación bastante crítica, o sea, a nivel psicológico estaba bastante quemado ya. Ya no encontraba ámbito a estar allí en Madrid, no encajaba, *me consideraba un marginado* ya (Isana Dasa, 35 anys: 20-XI-92).

¿Y tú ahora piensas alguna vez en lo que has dejado atrás?: *Es que yo todo lo que he dejado realmente para mí no tenía ningún valor*, o sea, lo que he dejado ¿qué ha sido?: amistades, pero amistades basadas un poco en la... no era una amistad verdadera, o sea, son amistades que a los cinco años desaparecen; ¿la facultad?, al final yo es que ya no hacía nada, y aquí puedo seguir pintando o haciendo lo que quiera ¿no? ¿Qué es lo que he dejado?, o sea... *Allí, todo lo que he dejado es que estaba harta ¿no?, muy harta*, y yo lo que quería llevar era vida espiritual de cualquier manera ¿no? *O sea, lo que quería era algo espiritual. No sabía qué hasta que encontré esto*. Y aquí me siento... o sea, yo no me veo fuera ¿no?, como me pasaba antes, que de repente era como que me salía del cuerpo y decir, ¿pero qué haces aquí? ¿no?. Y aquí es que... o sea, nada más llegar me sentí como en familia, o sea... y fíjate que los devotos con las devotas estamos como... (separados), hay un *ashrama* ¿no?, y fue aquello que me sentí superbién [...] *ahora el recuerdo que tengo es que fuera no he encontrado nunca nada ¿no?, ni por las personas ni por las cosas ni... no he encontrado nunca nada ¿no?* He encontrado personas estupendas pero se quedaban ahí nada más. Y aquí lo que he encontrado es que... pues... no sé, es que es muy diferente, es un plano espiritual muy grande (Mónica, 26 anys: 11-II-93).

Al yo ponerme en contacto por primera vez con los libros de Prabhupada, con *El Bhagavad-Gita* y con estos libros, lo que yo... y no creo que haya sido en mi caso únicamente sino que *supongo en la mayor parte de los devotos habrá sucedido lo mismo, lo que ha sucedido es que hemos visto que en estos libros se reflejaba nuestra forma de pensar, nuestro sentimiento; eran libros que nos tocaban lo más profundo del corazón, eran libros que nos hablaban directamente a nuestro verdadero yo, a nuestra alma*. Entonces nos hemos visto identificaos, hemos visto que nuestra realidad, nuestro sentir, coincidía con el sentido que un devoto puro como Prabhupada estaba explicando en esos libros. Entonces, no es que... por lo menos en mi caso, no es que uno en un momento *dao* se proponga, me voy a hacer devoto, o no me voy a hacer devoto, y automáticamente pues surja en uno pues ya la decisión clara de hacerse devoto, sino, *al menos en mi caso personal, es que uno a veces tiene pequeños vislumbres, pequeños signos, pequeñas señales, de que dentro de uno hay un devoto. Entonces cuando uno ve que dentro de uno tiene un devoto, la única alternativa que tiene es pues actuar como tal* (Jiva, 39 anys: 21-I-93).

¿Qué cosas crees que te han influido para que te hicieras devota?: Pues... es que no sé, fue tan especial ¿no?, la filosofía... así... bueno, cuando leí *El Bhagavad-Gita* fue demasiao. Y luego cuando hablé con el devoto... ese devoto me influyó mucho ¿no?, fue... o sea, todas las dudas... todo, me lo iba explicando, y era tan personal ¿no? **¿Pero qué dudas recuerdas que tenías?:** Pues... no eran dudas, no tenía dudas ¿no?, sólo que *a lo mejor pues tenía algún problema y el devoto venía... ¿Y qué encontrabas en El Bhagavad-Gita?:* Pues lo veía tan claro que la Suprema Personalidad de Dios estaba instruyendo a Arjuna y que Arjuna era como nosotros y que Dios estaba ¿no?, que está aquí ¿no?, sólo que no tenemos ojos para verlo, entonces no lo podemos ver. *Es que tuve una época que sentía un poco a Dios*

¿no?, entonces fue demasiado ¿no?. Fue cuando conocí a los devotos al comienzo. Y luego en Italia fue increíble. A parte había muchas fiestas, fue en verano. Te afectó positivamente, vamos: Sí, me hizo entender muchas cosas ¿no? (Sara, 21 anys: 2-II-93).

Sin embargo, no conseguía leer más de veinte páginas al día (del *Bhagavad-Gita*). Me costaba mucho. Me resultaba difícil de leer. Pero poco a poco pues fui... Me di cuenta de que no entendía nada de lo que decía. Las cosas más básicas, como que hay que cantar Hare Krisna todo el tiempo y así, pues sí las entendía. Como yo ya cantaba mantras pues... empecé a cantar Hare Krisna. Leí otra vez el libro aquel que tenía de *George Harrison y el mantra* y ya... empecé un día y todavía no lo he dejado. Decía: tienes que cantar las veinticuatro horas del día, durante toda tu vida, y si haces eso pues tienes la perfección espiritual. Todo el día. Yo calculé: ¿yo esto puedo hacerlo? Cantar a mí me gusta, ver cantar el *maha-mantra* lo había visto en la película *Hair*, los hippies allí... y me gustaba. Y entonces, bueno, si es solo cantar pues adelante, y me puse a cantar. Entonces aquella experiencia con el mantra me daba una cierta confianza. Y luego pues me di cuenta de que el *Gita* hablaba del yoga que yo conocía pero lo explicaba muchísimo mejor que todos los libros que yo había leído nunca y casi los ridiculizaba. Lo que otros engrandecían, el *Gita* lo ridiculizaba por insignificante. Entonces me quedé así bastante... me di cuenta de que era algo muy amplio. Y luego estaba escrito en sánscrito, y eso me interesaba también. Y había muchas salidas. Entonces, bueno, pues *voy a dedicar mi vida a cantar Hare Krisna. Trabajaré este verano para conseguir dinero y luego cuando acabe pues intentaré unirme a ellos. Ya decidí que Prabhupada era mi maestro espiritual* (Hayagriva, 35 anys: 19-XI-92).

Ya todo había cambiado. *Mi conciencia era diferente, mis necesidades eran diferentes, los valores se habían transformado radicalmente*. Porque claro, toda mi vida me había sentido como muy ajeno a todo el resto de la gente, y ahora me di cuenta de que yo no era realmente un espécimen raro de la sociedad, sino que en realidad la sociedad era lo que era ajeno a mí. *No era yo el extraño sino esta sociedad, que no tenía nada que ver conmigo. Entonces estuve como un mes y medio reflexionando sobre el tema... me voy, lo dejo todo... se acabó, así, aquí no hay nada que hacer. Y nada, me vine para acá* (Giriraja, 37 anys: 11-XI-92)

I positivament què és el que més t'impresionà?: Positivament me'n recorde del swami que hi havia ací, S. Maharaja, de les classes que va donar. I clar, jo tenia la costum, com estava estudiant totavia, pues penses que estàs a la universitat, i me sentava a la classe i prenia apunts. I no sé si el primer dia o el segon, va estar parlant dos o tres dies de l'autorealització, tocava una part que parla de Naradamuni... i al final de la classe li fai una pregunta: dic, 'oiga, ¿usted es una alma autorealizada?'; i clar, tots, 'heey...', no pensava jo... dic, 'bueno, si se puede decir'; i em va contestar, diu, 'si te digo que sí o que no ¿tú cómo lo vas a saber?'. I jo contesto: 'me lo puedo creer'. *I saps lo que em va contestar?, diu, 'quédate y lo comprobarás por ti mismo'; se'm va quedar gravat, sempre me'n recordaré d'això*. Jo sóc una persona que li tinc un respecte molt gran a tot el món, però que m'agrada argumentar i posar les coses al seu puesto (Vaisvanara, 42 anys: 30-I-93).

Pero cuando estaba a punto de irme para la India pues llegó uno de los discípulos de Swami Prabhupada, que estaba... tenía el cargo de maestro espiritual, porque Prabhupada se había ido... y estuve hablando con él y me convenció porque *me dijo que lo que hacían falta... que había muchos médicos para el cuerpo pero que lo que hacían falta son médicos del alma, que hay muy pocos. Y me convenció ¿no? Y después de un tiempo ya decidí quedarme, formar parte de la asociación* (Pusta Krisna, 40 anys: 11-XI-92).

[...] recuerdo que ya en aquel momento yo tenía bastantes... tenía mis dudas ¿no?, recuerdo que tenía mis dudas en aquel momento. Dudas en cuanto a entrar y así... de no sé si quedarme o no quedarme y tal. Tenía mis dudas ¿no?, tenía mi trabajo y me había enredao en comprar la motocicleta que valía mucho dinero, entonces tenía que estar lo mínimo un par de años. Eso era el año 84 y entonces tenía que esperar como mínimo un par de años hasta que lo pagara, pagara todo lo que debía ¿no?, un año y medio o dos años. Pero esas dudas se disiparon un día. Y recuerdo que dando una vuelta por ahí, un día iba andando,

no sé por qué, y vi un cartel que en el camino del *Bhagavad-Gita*, no sé si lo has visto, y yo tenía entonces esa duda, y entonces cuando me di cuenta topé contra... aquí en la parte de arriba hay un cartel que pone... es el verso del *Bhagavad-Gita* 18.65 creo: "*Abandona toda la variedad de religión y tan sólo abandónate a Mí, y Yo te liberaré de todas las acciones pecaminosas, no temas*". Eso, dentro de mí dio un impacto muy fuerte. Yo sentí un empuje ¿no?, hacia tomar la conciencia de Krisna ¿no? Y ahí me di cuenta ¿no? de que realmente Dios mismo me estaba instruyendo, que abandonara todo, que abandonara todas las religiones, toda tu familia... que lo abandonarás y te entregaras solamente a Él ¿no? Y a partir de ahí pues mira, ya me volví para allá, volví para el pueblo, eso fue en el año 84, volví para el pueblo y estuve allí dos años, intenté pagar la motocicleta y esto y lo otro [...]. Y pues mira, estuve trabajando allí en la cooperativa con mis cosas y esto y lo otro, estuve un par de años ahí cantando Hare Krisna, en mi pueblo cantaba mucho Hare Krisna, cantaba trabajando, esto y lo otro... siempre estaba constantemente cantando, seguía siendo vegetariano... siempre tuve esa determinación [...]. Y en aquella época recuerdo que el único refugio que tenía era un libro de... *El Libro de Krisna*, los pasatiempos de Krisna [...] entonces me ponía ahí a las cuatro o las cinco de la mañana o las seis, y leía y leía *El Libro de Krisna*. Era como un refugio ¿no? (José Luis, 37 anys: 17-I-93).

V. Conversió i compromís

10. Comptat i debatut: l'individu abraça la perspectiva *problem-solving* del moviment i pren la decisió final d'unir-s'hi. Sent que s'hi troba "allò que cercava des de feia molt temps", els significats i les respostes existencials desitjades, la tranquil·litat i l'estabilitat emocional, la sensació d'una completa ubicació personal i el marc social i religiós adequat a les pròpies necessitats. L'elecció, doncs, és voluntària, autoconscient i parteix d'una certa familiaritat prèvia amb el moviment que facilita la integració progressiva. La persona aconsegueix alliberar-se de l'ansietat i l'anòmia a través de l'aprenentatge de rol, la pràctica religiosa i l'aparell simbolicconceptual proporcionat per la institució. La disciplina religiosa, juntament amb el simbolisme de la rendició, el servei i la renúncia, proporcionen les directrius de comportament a seguir i les metes a assolir, com també els significats que eviten la relaxació en el compromís i sancionen la desviació. La comprensió del dogma de fe i l'experiència religiosa intensa es combinen durant els primers passos de la iniciació del devot neòfit amb l'objectiu que aquest interioritzi els principis de conducta adequats a la nova visió del món en què és resocialitzat, així com els rituals, símbols i significats que se li presenten a fi que modifiqui les seves creences, actituds i perspectives privades i incorpori sense fissures la interpretació de la realitat del grup. Aquest procés iniciàtic adopta una forma gradual que es va incrementant i genera un important canvi de personalitat a través d'una experiència subjectiva transformadora que porta a la comprensió de la pròpia identitat personal (ànima espiritual eterna) i a l'assumpció de la identitat social de devot de Krisna. Dit en altres paraules: el canvi de consciència fa emergir una nova identitat i estableix les bases per a una sèrie gradual de canvis posteriors.

Però jo pensava, dic bueno dic, tenen coses que estan molt bé, perquè la veritat, en eixe moment, d'alguna forma quan coneixes la filosofia pues... n'hi ha una cosa molt forta quan una persona es fa devot. I això es percibix des del primer moment, o al menos jo l'he percebut molt clarament, i és que *de repent trobes l'explicació de tot allò que estaves buscant i que pensaves que no ho trobaries mai*. Jo trobe que eixa és una de les coses que té la Consciència de Krisna, que *de repent trobes resposta a tot lo que tu volies saber i que pensaves que no hi havia resposta; perquè arriba un moment en què penses que no hi ha resposta*. I en eixe principi, això és el principi, después et tornes més atent inclús dins a l'associació. Atent en el sentit de què et dones conte de què... no és realització real, sinó que és pues un poc la resposta intel·lectual o mental... *Però eixa resposta mental i intel·lectual et dóna una tranquil·litat molt gran; una tranquil·litat molt gran i una realització molt gran*. Ací estan eixes respostes i això pues és molt fort al principi. **I quines són les preguntes?**: Les preguntes?, molt clares: què fas ací?, per què has nascut?, *la qüestió existencial*. I no només això, sinó que *después veus les coses d'alrededor i tot quadra*. Vas treguent d'ací i d'allà i fas una bola i tot està molt ben quadrat dins de la Consciència de Krisna, des de la ciència hasta... totes eixes coses que una altra filosofia no te les respon (Vaisvanara, 42 anys: 30-I-93).

[...] yo recuerdo como experiencias muy intensas constantemente, que me hacían cambiar completamente todo mi planteamiento de las cosas ¿no? Pero al mismo tiempo en positivo, o sea, en el sentido de que todo el sistema anterior lo iba viendo que era muy... sin sentido, y entonces todas las cosas, la escala de valores de antes, pues completamente perdía sentido y el nuevo sistema de valores aparecía ¿no? Pero no fue una cosa así racional que yo la fuese haciendo, fue la misma práctica. Fue como descubrir de pronto algo que... con lo cual yo me identificaba plenamente, y claro, *me fue muy fácil rechazar todo lo de antes con lo cual no... me parecía bastante... que a lo mejor incluso me condicionaba y tal, pero que no le veía ningún sentido... O sea, que no hubo ningún esfuerzo para eso. Más bien fue al revés, o sea, que lo dejé muy a gusto, siempre que pude ¿no? [...]. Fue como una experiencia tan intensa que digamos que todo lo otro quedó como... todos los otros aspectos de tu carácter quedaron ahí como arrinconaos ¿no? ¿comprendes? [...]. Y por otro lao pues... bueno, el último vacío de mi vida ¿no?, de los últimos años... pues lo veía de pronto que quedaba completamente... [cubierto]. O sea, *yo el sentimiento que tenía cuando empecé a comprender la filosofía es como que iba buscando... no sé, uno y encontré diez ¿no?, un poco así ¿no?* Para mí era eso, que no le veía sentido a la vida ¿no? ¿La vida qué es?, ¿qué es la vida? Por eso lo de formar una familia y eso no me acababa de... o sea, yo creía que la vida debía ser para algo más que eso ¿no?, o sea, que *tenía que tener otro significado*. Entonces ahí pues *le vi un significado... total ¿no?*, en el hecho de poder dedicar tu vida a Dios, dentro de un cuadro que me convencía plenamente ¿no? (Haridasa, 47 anys: 1-II-93).*

Entonces pues empecé a hacer el curso introductorio de tres meses y me sentí satisfecho. Vi que era aquello lo que sinceramente tenía que hacer. En aquellos momentos añoraba a veces ¿no? aquello de ser un cervatillo por ahí corriendo siempre suelto... la independencia. Pero debía ser sincero con mi... finalmente digo, este método permite que me desarrolle y yo lo que estaba buscando es un desarrollo interior. Tenía fe, y de acuerdo a mi corta experiencia en que estuve leyendo los libros y de acuerdo a mi propia experiencia en mi vida espiritual y mi propia experiencia en mi vida material, de todas las experiencias que había tenido... vivía precariamente pero ya había visto todo... y que... bueno yo me encontraba en esta pequeña contradicción, en esta pequeña duda, bueno esta pequeña duda, sí el... *duda existencial ¿no?* Y entonces *encontré un montón de conocimiento para resolver esas dudas ¿no?* Total, que hice el curso, y luego, después de unos meses de estar haciendo servicio en la granja, fui una temporada a distribuir libros, estuve por Madrid distribuyendo libros... Y bien, satisfecho, satisfecho, veía que me iban bien a la mente estos principios reguladores que aceptamos los devotos, no eran nada represivo sino simplemente unos principios de realización... de hecho hacía años que estaba entrenándome un poco en eso, antes de hacerme devoto. En un principio había comprensión teórica, a través de los libros que ya había estudiado de yoga, sobre el yogui, el celibato, la austeridad... y por otra parte mi experiencia personal, que día a día tener experiencias así... ocurre en la mayoría de los devotos ¿no?, experiencias así a veces muy intensas y muy fuertes ¿no?, sobre todo con el canto del *maha-mantra* (Paravidha, 42 anys: 20-I-93).

¿Y cómo fue el proceso de iniciación, de avance espiritual...?: Cuando decidí quedarme pues me salía como una sensación de paz interior muy profunda, de tranquilidad y de desensación de ansiedad. Porque *anteriormente, pues siempre tenía pues rollos en la mente ¿no?, que tengo que hacer esto y lo otro y lo de más allá y que si no hago esto tendré este problema... Y siempre uno anda con ansiedades mentales que incluso hasta le impiden descansar con tranquilidad ¿no?* Pero desde que empecé a seguir el proceso y a cantar Hare Krisna regularmente pues vi que podía controlar la mente mucho mejor y que... eso, que las ansiedades desaparecían ¿no?. Y también pues surge el reforzamiento de una fe como de que realmente Krisna te va a ayudar en todo, y que Krisna te protege ¿no? (Pusta Krisna, 40 anys: 11-XI-92).

Cuando vienes no sabes cómo vas a cambiar. Sabes que esto funciona pero no sabes cómo te va a afectar. Entonces pues ahora estoy empezando a ver. He observado un proceso de purificación ¿no?. *Eres una persona mucho más sobria, más tranquila... tú lo ves ¿no? de cómo eras antes a cómo eres ahora y es algo muy radical, muy... un cambio así que no sabes por donde vas a tirar. Entonces pues poquito a poco pues vas aprendiendo cositas cada día* (Hayagriva, 35 anys: 19-XI-92).

El primer día que estuve aquí, me acuerdo que al día siguiente... bueno, vine por la tarde y tal, ya me sentaron aquí, me dieron *prasada*, me fui a mi habitación, y yo empecé a pensar, bueno, ¿qué hago aquí?, realmente ¿qué hago? Pero empecé a pensar también *realmente yo quiero conocer este camino espiritual, porque me toca en mi corazón ¿no?*, entonces, si me toca... por qué no voy a hacer la misma vida que hacen ellos a ver si realmente es todo lo exterior lo que me gusta o realmente no todo ¿no? Levantarme a las cuatro de la mañana, ducharme con agua fría, porque no hay, no porque no sea normal sino porque no hay, y el hacer su vida ¿no? Y entonces, decidí hacer eso. Y bueno, pues fue... estuve una semana seguida, y fue una experiencia bueno, increíble ¿no?, me veía con muchísima más energía de la que yo pueda tener nunca en mi vida, vamos, fuera de aquí. Estar siempre riéndome... vamos, fue una cosa de las que me di cuenta ¿no? realmente, el decir, siempre riéndome, no me costaba nada... fue como empezarme... *me adapté aquí como si hubiese vivido siempre aquí*, desde el primer día me puse un *sari* sola, que nunca me había puesto un *sari*... Vamos, que me fui adaptando ¿no? [...] *empecé como una evolución dentro de mí, a ir dejando el alcohol, ir dejando de tener relaciones sexuales porque simplemente me encuentre con ganas de afecto... quiero decir, que todo fue como saliendo de dentro de mí ¿no?* Porque yo creo que no puedes forzarte, no puedes reprimirte; no puedes, porque entonces eso se va a quedar ahí acumulao y al final va a salir y va a hacer la explosión ¿no? (Ana, 38 anys: 19-I-93).

Total, que nos vinimos para acá, lo dejé todo, y *cuando veníamos con el coche de madrugada tuve una sensación muy especial ¿no?, como de nacer de nuevo. O sea, abandonar algo completamente, lo que yo estaba esperando ¿no?, o sea, como irme a un mundo donde realmente las cosas fueran diferentes ¿no?* Y estaba realizando ¿no? que conforme me iba alejando, así que iba viendo por el espejo retrovisor, iba dejándolo así completamente... basura ¿no?, estaba dejando la basura y... o sea, no me lo creía, era algo así como un sueño ¿no?, o sea... no sé cómo me está ocurriendo esto a mí, ¿cómo es posible que esto me ocurra a mí?, esto debe ser una ilusión, un sueño ¿no? Y nada, pues luego llegamos aquí [...]. Y aquí... hombre, al principio, bueno, estaba así completamente en éxtasis, estaba en éxtasis. Yo estaba aquí y estaba en el mundo espiritual, estaba aquí pero *sin ninguna ansiedad, sin ningún problema...* estaba con la mente así completamente, o sea, ¡uf!, en éxtasis, completamente en éxtasis. Estaba así brillante como un... Y ya te digo, yo por mi manera de ser, si no hubiera sido por una seguridad completa yo hubiera sido incapaz. Porque yo era faldero, yo estaba muy apegao a mi familia, yo no... me iba por ahí y... bueno sí, salía con mis amigos y tal, pero vamos, que no era capaz de ir por ahí solo, a trabajar por ahí... *olvídate ¿sabes? Era algo así completamente... fue algo así como una fuerza espiritual, fue algo así que... no sé, algo que no sé de dónde salió, te digo la verdad, no sé de dónde salió* (Harikesa, 36 anys: 22-XI-92).

11. La confirmació en l'experiència subjectiva dels principis ideològics del moviment i la concordança d'aquests principis amb alguns hàbits previs (vegetarianisme i ioga especialment) afavoreixen una integració que, tot i l'alteració significativa del ritme vital que implica, es viscuda essencialment com natural, progressiva i no traumàtica en un context comunitari en què predominen l'harmonia, la cooperació i la unitat d'acció i que es percep com a diferent i incomparable a qualsevol altra situació abans experimentada. Segons la pròpia doctrina Hare Krisna, la interacció estreta amb altres membres ("associació amb devots") i el seguiment de la rutina ritual comunitària afavoreix l'avenç en consciència de Krisna, molt més difícil fora de l'àmbit monàstic i comunal. De fet, la construcció i la consolidació de la nova identitat de "devot" es duu a terme basant-se en els vincles de grup primari amb altres "devots", fet que anirà forjant una considerable dependència posterior del moviment per a la satisfacció de les necessitats personals i àdhuc per al manteniment de la pròpia posició compromesa. D'altra banda, la conversió i la trajectòria iniciàtica afavoriran la reforma individual en un sentit psicosocial i determinaran un canvi d'identitat des de la personalitat (ego) envers l'esperit (ànima-Déu) en un procés que coincideix amb l'anàlisi de Downton sobre els "dos passos crítics en la psicodinàmica de conversió com una experiència de 'renaixement'":

Step 21: Identification with their spiritual essence. The sense of rebirth experienced during a conversion may result from a shift in identity, as the person quits identifying with the personality (ego) and begins to identify with the inner spirit. Most of these young people [...] identifying with their egos; many left feeling they were spirit and believing that the ego was simply a product of social conditioning they need not take seriously. This discovery put them in contact with what most came to call their "true self", or spiritual essence.

Step 22: Detachment from their personalities (egos) as the focus of identity. Identification with the spirit during dramatic conversions leads to a sense of psychological detachment from the personality (ego), particularly its negative features. These changes create positive feelings bordering on the sublime, for the convert simultaneously identifies with the spirit, which is perceived as the source of peace and love, and relinquishes responsibility for the negative side of the personality, representing the evil and baser feelings. As a consequence, the individual's self-image becomes immediately more positive and the orientation to personal and social problems changes in an optimistic direction.

Perhaps this is one way a sudden change of perception and identity during conversion prepares the individual for an acceleration of development. It increases feelings of self-regard, self-confidence, and social union as a consequence of an identification with the spirit, while it reduces the sense of guilt for one's problems, negative feelings, and desires through the process of becoming emotionally detached from the ego. Therefore, emotional problems are not taken as seriously, which allows the energy normally channeled into worrying and depression to flow into more constructive thinking and activity (*op. cit.*, 389).

Vamos, que no sólo era el shock de la novedad sino que te sentías identificado...: Sí, era la novedad, algo nuevo en mi vida... entonces digamos que lo cogí con mucho entusiasmo. Y sí, *me sentía totalmente identificado*, completamente. Así como nunca me sentí identificado con la sociedad y con las actividades que se desarrollaban, aquí me sentí plenamente identificado desde el primer momento. *Todo era diferente.* Levantarse por la mañana, los hábitos, la higiene, la educación, las relaciones entre las personas que están realizando vida espiritual... Y ahí está la paradoja, a pesar de que vivía tan bien y tenía todo, hoy en día

esas cosas ya no... ya se han ido marchitando. Porque uno que no ha tenido nada, pues bueno, si no he tenido nada, sigo sin tener nada. Pero yo que he tenido todo y ahora no quiero nada... (Giriraja, 37 anys: 11-XI-92).

Quando entraste en la asociación ¿qué es lo que más te llamó la atención?: Bueno, me llamó la atención pues la persona de Swami Prabhupada. Me atrajo mucho ¿no?, la fuerza espiritual, la pureza que tenía, la claridad de sus ideas, la forma de exponer las cosas... y también sobre todo pues la... la filosofía que se presentaba y luego quizá un poco la sinceridad de los devotos que estaban allí. Me impactaron las cualidades de los devotos, la tranquilidad, la paz... la atmósfera. El templo *era un lugar así muy diferente a cualquier otro sitio*. Había una atmósfera que se había creado de unas actividades que allí se hacían. Entonces eso me atrajo mucho porque cada vez que iba me sentía muy bien. Eso fue lo que primero me impactó al entrar, la primera impresión. **En definitiva, debías ver que todo correspondía un poco más con tus intereses, que era un lugar donde te encontrabas bien:** Sí, porque las ideas que yo tenía pues estaban en consonancia con este tipo de ideas [...]. Allí encontraba también amigos con unas inquietudes comunes o parecidas a las mías... **¿Que quizá no habías encontrado hasta el momento?:** Bueno, había encontrado, pero en otros grupos también, en otra sociedad vegetariana o en otra sociedad de yoga... Pero no hasta el punto de compenetrar exactamente ¿no?, porque había muchas cosas en que yo también difería con otros grupos, y como esta era la mentalidad y el tipo de vida que yo andaba buscando y a mí me gustaba, pues encajaba muy bien con este ambiente... O sea, *no fue un cambio para mí, no fue un cambio brusco, ni fue un choque ni nada así, sino que fue algo muy suave y muy armónico ¿no?* No fue una ruptura con la vida anterior ni nada, porque yo más o menos ya llevaba un tipo de vida así parecido... (Pusta Krisna, 40 anys: 11-XI-92).

Una de las cosas que me hizo quedarme fue que yo tenía una mentalidad, como era vegetariano, que si algo había, si había un controlador, un Dios, Dios tiene que ser vegetariano. Y entonces, cuando me dijeron que no comían carne, ni huevos, ni pescado, digo esto es lo que yo pensaba ¿no? Yo tenía ya una concepción de Dios. Yo pensaba, si Dios existe, tiene que ser de esta manera. Y a parte, la asociación con los devotos. Tuve una buena relación con ellos [...] entonces yo lo dejé todo y empecé a relacionarme con los devotos muy bien, todo muy bien, de una manera muy sana, muy natural. No hubo mucho... no fue... ¿cómo diríamos?, como si metes agua fría en el agua caliente ¿no? No fue un impacto muy grande ¿no?, *no me impactó mucho, porque yo ya tenía esa mentalidad. No sé, por la misericordia de Krisna había llegado yo ya a esa etapa de evolución y entonces el aceptar otras cosas no me fue nada fuerte* (José Luis, 37 anys: 17-I-93).

¿Qué te pareció entrar en esa disciplina?: Pues... no me pareció... **Un poco heavy ¿no? así de golpe...:** No sé... yo creo que no ¿eh?. Yo creo que no me pareció tan heavy... Si no me acuerdo supongo que me parecería normal, vamos. Porque si lo hubiese explicado mucho, me acordaría que había flipao ¿no?. Entonces si no me acuerdo si... *es porque me sentía muy natural...* Yo creo que no me sorprendió mucho. Yo ya cantaba el *maha-mantra* y estaba bastante convencido, y *también ya había visto muchas cosas por ahí, había viajado por muchos sitios...* **O sea, que ya poco a poco fuiste incorporándote con normalidad digamos...:** Sí. Y pues ya te digo, que *me encontraba a gusto...* (Paravidha, 42 anys: 20-I-93).

¿Y los cambios los notaste de manera brusca o poco a poco?: Poco a poco **¿Y qué crees que fue lo más importante en cuanto a ayudarte a ese cambio o conjunto de cambios?:** Los devotos. Verlos como actuaban... **¿Y el tema de levantarse a las cuatro y tal no te afectó nada? No me dirás que te levantabas cantando desde el primer día...:** Sí. Increíble. Estaba supercontenta. Al comienzo, fue algo así que nunca había hecho antes, el levantarme a las cuatro, cantar... me encantaba ¿no?, bueno me encanta ¿no?. Pero lo difícil es mantenerse ¿no? Y Krisna te prueba también tu sinceridad ¿no?, porque al comienzo te da mucha misericordia, te lo pone todo muy fácil y muy bonito, pero luego dice: 'a ver, te voy a dejar sola a ver si tú realmente quieres o no'. Entonces claro, pues de repente tienes sueño por la mañana... a la ducha. Pero *es muy importante la asociación con otros devotos*. Prabhupada decía que el 90% de la vida espiritual era la asociación con los devotos. Que era tan importante ¿no? (Sara, 21 anys: 2-II-93).

Y luego lo sana y santa que es la asociación de devotos. Es precisamente la clave que nos va dando respuesta a todo. Realmente si no estuviéramos viviendo en comunidad, asociados con devotos, no podríamos tener todo este tipo de respuestas, muy difícil. Porque leer la filosofía, los libros, en casa y luego ponerte a trabajar con gente de afuera, que lo mismo te fuma un cigarro que te bebe un vaso de whisky que va a la discoteca, pues no te ayuda realmente a penetrar, a empaparte de la filosofía, mientras que aquí vives de lleno el ambiente. Y entonces *es gracias a esta asociación con personas santas que buscan este fin último ¿no?, que te vuelves con Dios al mundo espiritual* (Narayana, 49 anys: 15-I-93).

¿En qué aspectos te está ayudando Hare Krisna en ese desarrollo?: Bueno, me está ayudando mucho. Porque yo me imagino... por ponerlo en un caso extremo, me imagino en una situación totalmente apartada de lo que... de lo que se entiende de lo que es la vida del devoto, por lo que son los devotos, por lo que es la asociación de Conciencia de Krisna, y yo, ya te digo, por ponerlo en un nivel así un poco extremo, me imagino completamente apartado de ese ambiente, y entonces, bueno pues, en esa situación eh... mi desarrollo espiritual, mi vida interior, mi vida espiritual, posiblemente sería nula. *O sea, es por asociación con personas que están esforzándose, que están trabajándose, es por esa asociación con esas personas que tú te ves inspirado a tú también esforzarte. Cuando más alejado te veas de unas personas que están llevando a cabo cierta actividad, pues más difícil te será a ti llevar esa actividad.* Yo recuerdo que en ocasiones pues mis padres... mi madre pues a lo mejor me ha dicho, o mi padre me ha insinuado, bueno, sobre todo al principio, los primeros años ¿no?, recuerdo que ellos me han dicho en alguna ocasión, 'bueno, ¿pero es que no puedes practicar esta misma vida que llevas allí en tu casa, el no fumar, el ser vegetariano...? ¿no lo puedes practicar igual?'. Y además mejor al tú cocinar para ti mismo, cocinar cosas cocidas o cosas así... Pues recuerdo que mis padres me lo han dicho ¿no? Pero claro, la asociación es muy importante, porque es lo que te da el entusiasmo para tú mismo esforzarte. Porque si uno está lejos de ese grupo de personas que están esforzándose uno fácilmente va a sentir el deseo de bueno, de tomarse las cosas con más tranquilidad o de despistarse a nivel digamos de esforzarse internamente por avanzar como alma espiritual, por avanzar espiritualmente. Entonces es básico pues la asociación (Jiva, 39 anys: 21-I-93).

Entonces cuando vine aquí y empecé a llevar esta vida organizada pues vi que mi salud se iba reponiendo. Después a nivel psíquico pues también vi que poco a poco me iba encontrando conmigo mismo y iba viendo, realmente, conforme a mi naturaleza, a mi forma de ser, que era lo que yo realmente quería y necesitaba. Porque yo siempre he tenido una mentalidad así un poco idealista, de buscar un estado de perfección ¿no?. Siempre he pensado en irme a vivir al campo, bueno, conocer mundo ¿no?, encontrar una chica que tenga las mismas tendencias que tú... desarrollar una relación amorosa, después tener tu mundo, tu música... ser feliz ¿no?, en pocas palabras. Pero como había visto que eso era prácticamente imposible, cuando vine tenía cierta esperanza en que esto pudiera ser que sí se llevara a cabo aquí ¿no? *Yo estaba encontrando soluciones a los problemas que yo tenía planteados ¿no?, yo estaba buscando eso, una situación que me fuera favorable acorde a mi mentalidad, a mi forma de ser. Pero como estaba viendo que eso no llegaba pues finalmente lo encontré aquí. Aquí encontraste correspondencia con tu manera de ser excepto en ese sentido de la autoridad ¿no? ¿Cómo fuiste superando este tema y encajando todo el conjunto en tu sistema personal?: Yo tenía afinidad por todo lo que encontré aquí,* me gustaba la música, practicaba la música y el canto, también me gustaba la filosofía y encontraba respuestas a muchas dudas filosóficas que tenía, sobre todo acerca de Dios. Y bueno, también pues esa atracción y necesidad de adoptar esta vida ¿no?, ser vegetariano de una forma así estricta y seguir más o menos un horario, un plan organizado para las prácticas diarias, y veía que eso es lo que necesitaba, esa disciplina... Pero lo que no me gustaba era la tiranía **¿Y, en ese sentido, nunca pensaste en cuestiones de lavado de cerebro?:** Pues no. Una de las cosas que a mí más me motivó a continuar aquí es ver que realmente *cada vez he seguido siendo más yo mismo. O sea, cada vez he ido desarrollando más mis gustos y mis tendencias* (Isana Dasa, 35 anys: 20-XI-92).

¿Y en qué aspectos cambió tu vida?: Primero cambió en el aspecto básico de que *encontré lo que buscaba* y desde entonces ya surgió una determinación en mí específica sobre lo que quería. En eso cambió. *Y que empecé a conocerme un poco más y a conocer el mundo ¿no?, conocer a la gente ¿no? Más que nada en eso. Y sobre todo en tener una esperanza en la vida ¿no? Y tener un conocimiento así*

sólido, algo que realmente tenga una base sólida. Porque normalmente estamos sin una base sólida, nadie tiene una base así sólida... Y lo mejor de esto es la experiencia ¿no?, que es algo que lo estás experimentando, lo estás vivenciando, y entonces, todo eso en conjunto... pues la primera experiencia, los primeros meses, o incluso los primeros años, pues son unos años aquí intensos ¿no?, de experiencias y vivencias [...]. **Y cuando dices esto de 'encontré lo que buscaba' ¿a qué te refieres?:** Ese es un sentimiento interno ¿no? Es un sentimiento que a veces hasta no se entiende ¿no?. No es que no lo entiendas, sino que no lo... *es algo que sin tu saberlo lo has estado buscando mucho tiempo. Porque yo siempre buscaba una forma de vida, una sociedad, una cosa así... Uno tiene unos ideales pero no los tiene bien centrados ¿no?*, libre de egoísmo, intereses... Uno no conoce exactamente qué es estar libre de egoísmo, libre de intereses. No sabemos que es esto en realidad ¿no?, porque como está todo tan mezclado, no lo sabemos ¿no? Entonces cuando vine aquí y vi la forma de vida así que llevaban y sobre todo el carácter así de los devotos y la sociedad de los devotos y todo, pues fue una cosa que me animó mucho porque *me veía... pues eso, en mi casa ¿no?, con gente que eran como mis familiares ¿no?, gente que me quería y gente que me apreciaba* (Vasudeva, 31 anys: 30-I-93).

¿Tú crees que con todo este cambio has adquirido una identidad diferente y que, bueno, de alguna manera te sientes más identificado con ella?: Bueno, en realidad, lo que este proceso me ha ayudado es a... o sea, *a adquirir mi propia identidad ¿no?* O sea, en realidad, pienso que antes no tenía carácter, no tenía identidad, y ahora pues estoy encontrando mi identidad. Porque alma espiritual significa identidad, o sea, lo que uno es, de siempre, que no puede cambiar ¿no? Lo que pasa es que esa identidad antes estaba cubierta por la materia ¿no? Y al seguir un proceso espiritual pues uno se va dando cuenta de que todas esas identidades materiales ¿no? son falsas, son... nacen del concepto corporal ¿no?. Uno piensa a lo mejor que es un hombre, que es fuerte, que es guapo, que es médico, abogado, lo que sea ¿no?, se identifica con su carrera, o que es español, se identifica con su país... o sea, son identidades falsas ¿no?, que nacen del concepto corporal de la vida. *Pero cuando uno entiende que es alma espiritual ¿no?, ve que su identidad es muy superior a todo eso, porque entiende que es parte y porción de Dios ¿no?*, que es el más grande ¿no?, el supremo. Sabes que no es de este mundo, que es del mundo espiritual, que es un mundo eterno ¿no?, entonces ya uno entiende que es una identidad eterna también. Porque cuando uno se identifica con la materia pues cree que va a morir, que su identidad terminará algún día, y eso es de lo que uno tiene miedo, de perder su identidad. Porque no sabe lo que pasará al final de la muerte ¿no? Pienso que después de la muerte todo se acaba ¿no?, porque claro, como no tienen información acerca de la otra vida ¿no? Pero esto para realizarlo pues lleva su tiempo, porque el conocimiento ya está aquí, ya está en los Vedas, pero ahora hay que realizarlo, hay que convencerse a sí mismo ¿no? y eso pues es otra etapa ¿no? (Srutakirti, 37 anys: 7-XI-92).

12. L'assumpció de la identitat de "devot" implica la immersió en unes noves relacions amb l'organització social del moviment i situar-se sota la influència dels seus mecanismes de compromís. El convenciment, la determinació i la constància són interioritzats com la base del compromís. Aquest compromís assegura l'adhesió a les normes i pràctiques espirituals, així com l'acumulació d'experiències considerades essencials des d'un punt de vista *emic* per aconseguir un canvi complet de caràcter i perspectiva. Altrament, el compromís o la determinació trontollen quan no s'assumeix completament la desidentificació amb l'ego i, per tant, la renúncia als propis desitjos, en especial, pel que fa a relacions afectives o de contacte humà. Les inversions i sacrificis personals envers el grup incrementen, com augmenta també la comunió social amb els membres i es redueixen els vincles socials amb l'exterior. A través de les diverses pràctiques de mortificació de l'ego, que van des de l'acceptació d'un estatus servil fins a la completa renúncia

a la gratificació dels sentits, els trets identitaris previs de comportament i creença són progressivament transformats i substituïts segons els requeriments socials i religiosos dictats pel moviment. Això no exclou, però, la possibilitat que persisteixin problemàtiques anteriors, sobretot en els casos de més trastorn emocional previ a la conversió. La maduració personal espiritual i la comprensió filosòfica en el "sacrificat" camí espiritual es consideren una matèria de grau que depèn de la pròpia autodisciplina en el cant del mantra Hare Krisna, la rendició al guru i el seguiment dels principis reguladors en el marc del servei devocional desinteressat, alhora que s'identifiquen amb el benefici creixent de la persona en totes les dimensions de la seva vida. D'altra banda, el fet de satisfer les elevades demandes del moviment en forma de principis reguladors i austeritat serveix per emfasitzar el valor i el privilegi que representa el propi compromís i la conducta ideal per oposició als referents socials o religiosos exteriors.

O sea, que has ido notando una mejora en todos los sentidos desde que empezaste: Sí. Y también tengo esa fe que si sigo con el tiempo pues habrá también un avance ¿no? En la medida en que uno se dedique pues habrá un avance, un beneficio [...] **¿Qué crees que se pierde y que se gana haciéndote Hare Krisna?:** Bueno, se pierden cosas innecesarias o apegos... no se pierde mucho. *Lo que se pierde es lo que se tiene que perder: apegos familiares, sentimentales, que lo atan a uno a este mundo... Y se gana mucho, sobre todo pues una riqueza interior que es lo que realmente importa y lo que satisface a uno realmente. Se tiene todas las de ganar y de perder ninguna.* A parte del conocimiento que se recibe, también se gana desapego y se gana pues un apego hacia cosas espirituales como el nombre de Krisna, la forma de Krisna, todo ese apego es lo que se gana, y eso es de una ganancia permanente. Porque a fin de cuentas es lo que... la mejor ganancia para la vida humana. Es el único beneficio que se puede uno llevar. Tenemos que dejarlo todo y no nos podemos llevar nada, más que realizaciones espirituales ¿no? **O sea, que por mucho que uno haya trabajado, por muy grande que tenga la cuenta bancaria, todo lo va a tener que dejar, no se va a llevar ninguna moneda, o sea, que lo mejor es esforzarse para conseguir algo de valor que es lo que permanece eternamente. Así que tienes mucho que ganar** (Pusta Krisna, 40 anys: 11-XI-92).

Y ves que es un proceso, que incluso aunque no ganes, sabes tú que para ganar tienes que seguir el proceso y seguir estrictamente. Porque es la única manera de ganar. Porque si tú no sigues estrictamente es muy difícil ganar. **O sea, que crees que aprendiste a desenvolverte mejor en general y a situarte:** Sí. Aprendí a conocerme a mí mismo. Porque si uno aprende a conocerse a sí mismo, a uno mismo, puede conocer a los demás. La gente, como no se conoce a sí mismo, pues no puede ayudar a nadie. Por ejemplo, es como un doctor; un doctor médico-dentista que no conoce los dientes no puede ayudar a nadie. De la misma manera, nosotros, si no nos conocemos a nosotros mismos no podemos ayudar a nadie. Y para conocernos nosotros, ése proceso tiene esa base ¿no?, que nos da ése conocimiento. Nos da el conocimiento así general de lo que realmente somos [...]. *Aquí, si practicas bien puedes permanecer toda la vida, pero si no practicas bien no puedes aguantar.* Si practicas bien Krisna te da mucha misericordia, pero si cometes ofensa con los devotos pues a Krisna no le gusta ¿no? (José Luis, 37 anys: 17-I-93).

La responsabilidad del devoto es grande ¿no?, porque son siete días a la semana y que tienes que marcar el paso. El servicio devocional no es algo que pueda uno mantener externamente mucho tiempo. *Si no hay una motivación interior uno no puede permanecer mucho* (Paravidha, 42 anys: 20-I-93).

Yo ahora estoy pasando otra... una época un poco así... de transición, una época un poco delicada [...]. A nivel espiritual, a nivel filosófico, tengo un interés, pero mi principal interés es el interés humano, el

interés afectivo, algo práctico. Yo estoy convencido de los principios que sigo, de la filosofía que practico, de las pautas que estoy siguiendo, pero cuando uno tiene unos deseos ahí en el corazón y esos deseos no se satisfacen... entonces, realmente... **Cuesta de llevar: Sí. Y en el caso de que ahora encontraras esa relación afectiva fuera de aquí ¿dejarías Hare Krisna?:** Sí sí, o sea, yo ahora mismo lo estoy analizando. O sea que te digo estas cosas porque yo ahora mismo estoy en una situación en la que no me importa expresarme, porque ciertamente quiero ser franco, ver cual es mi situación. O sea, yo realmente si encontrara otra situación nueva, que cubriera ese hueco que tengo dentro, no me importaría dejar de ser Hare Krisna. *Porque realmente una cosa que tengo bien clara es que antes de ser devoto, antes de ser un monje de Hare Krisna, soy una persona, soy un ser humano, y estoy interesado en las relaciones humanas [...].* Precisamente hace poco vino un swami que es mayor, que es hindú, que tendrá unos 65 años. Entonces yo pensaba, digo, estas personas, realmente, ya tienen que estar convencidas y seguras de lo que están haciendo. Primero por la edad, ya son mayores, y a parte que son hindús, tienen una base filosófica muy fuerte. Después han experimentado ya toda la vida... bueno, uno de ellos estuvo casado y tenía siete hijos. Y después también la cuestión de salud, a parte de que tampoco... o sea, este estaba un poco delicado de salud. Y uno piensa, esto es fácil. Pero lo verdaderamente difícil, para hacer lo mismo, es cuando uno es joven y tiene los sentidos en condiciones, renunciar a ello. Realmente yo medito en ello y digo: hay que ser muy muy inteligente, hay que tener un coeficiente de inteligencia fuera de lo normal. Porque implica mucho sacrificio. *Es decir: me niego a mí mismo, me niego a mí mismo y a los deseos ¿no? Es negarse a uno mismo ¿no?:* Sí, es negarse a uno mismo (Isana Dasa, 35 anys: 20-XI-92).

Porque yo todavía no he renunciado a todo. *Yo no he renunciado a la intimidad de las personas ¿no? Yo necesito todavía el contacto con el ser humano, ya no te digo a nivel sexual ni nada, sino a nivel de relaciones afectivas.* Entonces veo que es muy impersonal ¿no? esto en el fondo, que cada uno está... Pero lo respeto, porque creo que la persona que ha renunciado a todo eso realmente es que renuncia a todo eso. Yo veo que no estoy a ese nivel, de renunciar a todo. Entonces yo tengo que llegar en mi vida a un punto ¿no?, porque veo que yo aquí no puedo vivir ¿no? Bueno, yo nunca me quiero ir, pero estoy segura de que si a mí ahora me dijese, 'bueno, te puedes quedar', pues a lo mejor me quedo y soy la mujer más feliz del mundo, limpiando o haciendo tal para las deidades y despreocuparme ya de tener una relación afectiva. No lo sé ¿no?, pero yo creo que en el fondo de mí no... no podría ¿no? Como conozco devotos, ocho años y es que no han hablado con nadie ¿no?, a no ser que estén haciendo su trabajo ¿no?. Yo creo que no estoy a ese nivel [...]. Yo creo en los principios de los Hare Krisna, lo que yo veo que todavía no estoy tan avanzada como para hacerlo ¿no?, *el renunciar a todo, hasta a mí misma ¿no?, renunciar a mí misma.* Porque es que los Hare Krisna renuncian a ellos mismos, a su cuerpo, a... a todo. Entonces, yo todavía no (Ana, 38 anys: 19-I-93).

Una persona que no està convençuda no pot viure ací. Se'n va pronte... pronte o tard. Si una persona ve, i tots venim per motius secundaris, i eixos motius no es realitzen, que no arribes a l'essència de lo que estàs fent, no pots aguantar. Tots els dies a les quatre, i després treballar i no et donen diners... (riu) i és allò que és molt molt difícil. Si no tens una cosa que ho veus molt clar què és lo que estàs fent... no pots aguantar el programa perquè és molt fort. És un programa espiritual molt fort [...]. I després els principis regulatius, que és molt important. Els principis regulatius pareixen una tontería però no ho són. Són les bases de la religió. Clar, si una persona segueix les bases de la religió, la consciència que ell se crea varia molt; varia molt perquè és quan veus les coses des d'una perspectiva sana, més net, un poc més net, d'una realitat des d'eixa perspectiva que és diferent a l'anàlisis que pot fer un altre (Vaisvanara, 42 anys: 30-I-93).

Y otra cosa, ¿por qué Hare Krisna y no una orden monástica cristiana? ¿no te llamó nunca la atención?: No. Bueno, siempre respeté mucho a los monjes. *Pero su comportamiento deja bastante que desear.* Son personas que... porque yo siempre he buscado el ideal, la persona perfecta, y la persona perfecta es un maestro espiritual. El maestro espiritual es la persona perfecta, porque con sus pensamientos, con sus valores y con sus actividades continuamente está mostrando el ejemplo, la pauta a seguir a sus discípulos. Porque él mismo ya lo ha adoptado en su vida. Entonces yo veía como muchos

monjes, que sí, que tienen ciertos aspectos de austeridad que son muy encomiables pero después en sus quehaceres así un poco más prácticos... por ejemplo beben vino, comen carne, algunos fuman... y no puede ser, esto no puede ser. Aquí no puede haber un ideal. *Una persona ideal tiene que trascender a todos estos placeres mundanos...* [...] *¿Qué motivos me harían dejar Hare Krisna?, que no se mantuviese un apoyo con un propósito.* Si las pautas establecidas de comportamiento no se siguen... (Giriraja, 37 anys: 11-XI-92).

Para mí Hare Krisna ha supuesto el... *¿qué ganas?, pues la condición de que estás completamente situado. Estás haciendo pues lo que... no tienes las dudas que tiene todo el mundo: quién soy, de dónde vengo, a dónde voy; qué estoy haciendo, si lo que estoy haciendo está bien o está mal. Que la gente no sabe cómo actuar. Actúa por capricho. Mientras que cuando te haces Hare Krisna actúas conforme a un principio superior que es el de la realización espiritual ¿no?, sigues las instrucciones del maestro espiritual y las escrituras.* Y no es algo inventao. No es algo que tú piensas que estás actuando bien sino que lo palpas en el sentido de que tus actividades no tienen reacción. O sea, que lo que haces no te ata, mientras que *cuando estás haciendo vida material, estás actuando sobre lo que te dice tu mente, todo lo que haces pues tienes que sufrir las consecuencias ¿no?*. Esta es la situación más auspiciosa que te puedes encontrar (Hayagriva, 35 anys: 12-XI-92).

Las escrituras nos dicen que es menester hacer esos pactos contigo. Y eso viene con el yoga y el control. Y con ese control, que es la misión del yoga, estás absorto en Krisna. *Y eso te da seguridad. Te tienes que controlar porque sino te descontrolas.* Es como un coche, si no controlas tú el volante el coche te tira por una cuesta y te matas. Lo mismo ocurre con la mente. Te lleva la mente por ahí a hacer sexo y lo haces. Que luego coges una enfermedad... Que ahora te apetece comer un cordero y lo tienes que matar y montas un matadero, pues lo haces... Pero el control de los sentidos está ahí para controlar nuestro vehículo y que el yo dirija ese vehículo hacia lo que él quiere. Es lavado, por supuesto, porque tenemos mucha suciedad, es lavado de corazón y cerebro, pero es un buen lavado. Te lavas cuando tienes roña y te la quitas cuando quieres presentarte bien a una sociedad. Te lavas el cuerpo de tus deseos, de tus impulsos, de todas esas necesidades innecesarias. Eso es yoga. **Y como has dicho, en Hare Krisna, a través de ese control llega la felicidad...:** Sí. Y hago lo que me da la gana, lo que quiero, lo que me gusta. Realmente estoy situado en el sitio que me gusta (Narayana, 49 anys: 15-I-93).

I a nivell d'enyorar coses de fora d'ençà que ets aquí? No sé, qualsevol activitat de les habituals de la gent del carrer...: L'únic que enyoro és que abans feia lo que em donava la gana i ara no ho puc fer. Saps què et vull dir? O sigui, però em refereixo a que abans no tenia que donar compte a ningú i ara tinc que donar [...]. I l'únic que enyoro és això, no? Però en última instància te'n dones compte que qualsevol persona que porta una vida normal també té unes obligacions, no? que... I això pues és l'únic que enyoro de perdre, pues de que a vegades me vénen a la ment les meves activitats d'abans, les drogues o... que et venen així alguna vegada, algun desig o així, no?, en aquest plan. Però bueno, *també entenc pues que et destrosses la filosofia, no?* [...]. I en última instància, *quan estàs ple de Krisna, llegeixes els llibres i cantes el mantra, és algo molt més elevat, no?, que qualsevol acte físic.* O sigui, la felicitat que experimentes, no?, llegint un llibre o cantant el *mantra* o tenint una relació així amb els devots... [...] és important retindre la meta del servei devocional a la intel·ligència, no?, és important tindre una visió clara del que estàs fent. Un se'n dóna compte de que la ment és molt volàtil, no?, a no ser que siguis un devot així molt avançat i que la tinguis molt controlada, no? i que ja li hakis pres el joc, no? *Un se'n dóna compte de què quan deixes a la ment que voli et porta pels derroteros, no?* Allavòrens, el millor que es pot fer si realment un vol avançar és mirar de tenir-la sempre fixa, no?, amb filosofia o amb cançons o en meditar o així, no? (Vaisesika, 36 anys: 1-II-93).

La majoria dels processos subjacents a la seqüència descrita semblen reflectir la necessitat de molts dels convertits de trobar una "identitat de síntesi" (Erikson, 1992) que els permeti, si més no, afrontar i resoldre els seus problemes o inquietuds personals. Aquesta identitat es forjaria

més fàcilment a través de la immersió en una mena de "totalisme integrador" tendent a definir, en major o menor grau, fronteres inclusives i exclusives, si no conduent a formes de maniqueisme exacerbades i totalment estereotipades. De fet, com posen de relleu els relats i les experiències de conversió, el moviment i la comunitat suplirien determinades mancances socials dels convertits, especialment pel que fa a aspectes emocionals i afectius (relacionats sobretot amb l'autoestima) i d'oferta de comprensió i significats, que afecten, d'una manera o altra, la formació de la identitat personal. D'altra banda, les trajectòries iniciàtiques solen anar sempre des del sentimentalisme i el fanatisme, resultants del despertar espiritual, la reacció enfront del passat i la resocialització sota significats confrontats *in-group/out-group*, fins a una major moderació emocional i tolerància segons els casos. Un informant ens deia sobre aquest punt:

El procés és una cosa que... quan una persona descobreix això es torna fanàtic, és algo... Jo ara vec que cada *bhakta* (novici) que arriba, cada devot nou, ja li pots explicar lo que vulguis que no... Però és fanàtica; és una cosa... No sé si és sociològic o antropològic això, però com que tothom que ve pensa que en tres mesos serà devot pur. I t'ú li has de dir que no, que això ara és un... Però és tan tan fort lo que descobreix, és tan fort descobrir la vida espiritual i viure-la com una veritat, i entendre per què està ací, i Krisna i l'amor espiritual... que quan una persona descobreix eixa veritat, és tan fort que no pot evitar el fanatisme (Vaisvanara: 23-V-95).

Semblantment, a la pregunta de si aquest període inicial de fanatisme el solen travessar la majoria de devots, un altre membre antic responia:

Sí, yo creo que es una cosa que pasa, que está esa época así fanática. Porque por ejemplo hay aquí un devoto muy entusiasta y se introduce en esto plenamente y... entonces tú lo ves ¿no? en que etapa está ¿no? Pero es que eso es... es casi inevitable ¿no?, incluso parar eso no es bueno ¿no?, porque es como una autodefensa ¿comprendes?, es como una forma de... es una protección que te creas para sumergirte plenamente. No, claro, que quizás es... no sé, no sé si es la mejor forma de que se haga pero que... yo personalmente no la recuerdo mal esa época, no la recuerdo mal. Sin embargo, estoy seguro de que cuando hablase a mi familia y tal... Ellos por ejemplo, cuando me recuerdan de esa época pues me dicen, pues tenías mucha potencia espiritual. Me vefan con mucha potencia pero al mismo tiempo seguro que no tenía la capacidad que tengo ahora para escucharles y hablar con ellos y... Entonces, lo ideal es conseguir las dos cosas ¿no? (Haridasa: 1-II-93).

En aquest itinerari iniciàtic, que suposa l'assimilació gradual del quadrant doctrinal, normatiu i experiencial del grup, hom distingeix, doncs, quatre etapes principals: una primera fase d'*esclat i armadura* coincident amb els primers passos del procés de resocialització, en la qual destaquen, per un cantó, l'emocionalisme intens propi del noviciat i postnoviciat, i, per un altre, l'activació de mecanismes psicològics d'autoprotecció destinats a resoldre el trencament amb el passat i justificar el present. En aquest nivell, és molt important la interacció estreta amb membres més avançats, així com la dedicació en el servei comunitari i en l'activitat de prèdica. Una segona etapa que anomenem d'*integració*, consisteix en l'assimilació de l'aparell simbòlic

i normatiu del grup per part del neòfit, fet que el permet desprendre's progressivament de l'armadura inicial i actuar amb més seguretat i independència en el nou context. La tercera fase és la de *manteniment*, un període especialment crític i molt vinculat a l'aspecte emocional. Així, segons l'estabilitat aconseguida a la fase d'*integració*, variables relatives a relacions afectives principalment influiran en la presa de decisions sobre el grau o tipus de compromís a adoptar i el futur personal. En aquest estadi, el rol del mestre espiritual com a punt de suport psicològic serà força important, si no decisiu. Finalment, en una fase *avançada*, el membre compromès a temps total pot haver superat les dificultats més significatives inherents al seu estatus, i encara que ha de tenir sempre presents l'esforç i la constància, acostumarà a tenir més autonomia i equilibri personal en tots els àmbits, fet que, a més a més, li permetrà exercir un paper d'assessorament als iniciats-en-procés que es disposen a travessar les fases que ell ja ha deixat enrere.

En els processos de conversió tendeix a destacar també un període personal crític previ al "descobriment" o la "il·luminació" que significa trobar l'únic camí possible a seguir en el futur:

Si estás cansado, llega un momento que puedes reducir todas las cosas que te faltan por conocer a una. Estás cansado porque llevas mucho tiempo en este mundo y este mundo no es bueno para ti. Entonces pues, ¿qué es lo que te puede ofrecer este mundo? ¿qué placer puedes conseguir? ¿qué te falta por conocer?... (Hayagriva: 11-XI-93).

Entonces cuando ya comprendí que no había salidas, porque la vida me ha dado palos, el amor me ha dado palos, el trabajo no me ha satisfecho y los viajes me han aburrido, me han terminado aburriendo. Como vi que no había salidas, que realmente el goce no es tal, entonces es cuando estás todo el día dando vueltas a la cabeza de dejarlo todo y tal. Y este movimiento me lo ofreció todo de una manera racional y agradable. Es decir, no se trataba tampoco de ir así a la India, o estar en un bosque en plan loco, sino en plan organizado, bien, inteligente, como este movimiento lo ofrecía ¿no? (Narayana: 15-I-93).

No hi ha res que motivi d'una manera especial; o tot allò començat amb algun interès ha acabat cansant: no fou el que s'esperava ni tingué el sentit finalment desitjat. L'atractiu d'aquella novetat o alternativa a què aferrar-se aviat s'esvaeix i el cicle insatisfactori no acaba de trencar-se. Però el "descobriment" final ja no té res a veure amb tot l'anterior. I no sols supera qualitativament les experiències viscudes, sinó que les defineix i les explica pam a pam. En fi, posa punt i final a la "recerca" i a l'ansietat generada pel fet de "no trobar". Es tracta, doncs, d'un descobriment directament relacionat amb la situació de crisi i amb els sentiments i

significats contrastius que proporciona envers ella, de manera que estimula una determinació real de la persona més enllà de la simple curiositat o simpatia:

[...] cuando conocemos a Krisna y el movimiento podemos reconocer realmente que eso era lo que en realidad buscábamos, que eso es lo que nos hacía falta, que estábamos perdidos y que, por primera vez durante mucho tiempo, entendemos las cosas. La vida cobra sentido, cobra lógica, empieza a tener transparencia y empieza a coger coherencia. Uno empieza a coger una visión detallada y global de todo lo que ocurre a su alrededor. Porque cuando uno está en la calle, lo primero que uno realiza es que evidentemente no vale para nada. Así de sencillo. Para estar ahí tienes que cantar Hare Krisna, tomar refugio (Dhruvanatha: 8-I-93).

[...] tú aceptas el fondo real y válido que te da el conocimiento verdadero porque eso coincide con la experiencia que tú tienes de ese mundo. Define la experiencia que tú tienes de ese mundo. El conocimiento verdadero no es una... la filosofía de la Conciencia de Krisna no es una cosa extraña que hay que forzarla. Puede que en algún aspecto pues te cueste entender, pero normalmente es algo que te define cosas que tú ya pensabas, que cuando lo escuchas te das cuenta: ah, eso era, y lo encuentro definido. Entonces, cuando lo aplicas, te sirve para purificarte y para tener una determinada percepción del mundo (Hayagriva: 14-II-93).

En aquest context, el pas decisiu de conversió al moviment Hare Krisna, fet a una edat mitjana aproximada de 25 anys i procedent d'una franja socioeconòmica mitjana o mitjana-alta, es caracteritza primordialment pel contingut emocional. En efecte, el component emotiu-extàtic del "descobriment" és recurrent en els diferents relats; l'experiència interna intensa, sobretot amb el cant col·lectiu del mantra Hare Krisna, és la que predomina en el primer contacte i està lligada a la identificació d'allò que es descobreix amb un complet estat d'alegria, energia i felicitat:

Es que era mucho más vivo el *kirtana*, era algo más vivo, era espiritual, sin duda. Yo me acuerdo que el primer contacto con el *kirtana* era una cosa que te entra, que tú dices: aquí hay algo. Ni siquiera sabías el significado de la palabra, del mantra, pero era una cosa que me llamaba, muy fuerte (Brahmananda: 2-VII-92). Es una experiencia interna. Yo me acuerdo que la primera vez que escuché el mantra, fue allí en el grupo. Yo había escuchado de Hare Krisna algo, pero todavía no había escuchado nunca el mantra cantado. Pero estaban ellos cantando y se les veía muy felices, muy llenos, cantando, y me subió una vibración de estas que te llena. O sea, una experiencia de estas que no has tenido nunca antes, dices esto... que te llena de alegría ¿no?. Y entonces eso, pues me llenó, me llenó de alegría. Y a parte de eso pues luego leía libros... (5-I-93).

Y esto del mantra también fue importante. El segundo o tercer tercer día que empecé a cantar el mantra, que cantaba una o dos rondas, pues realmente sentí algo muy fuera de lo normal ¿no? Sentí como de pronto una alegría interior que nunca había experimentado ¿no? Un sentimiento interior así muy fuerte de alegría de... una cosa que... Y entonces, por un lao eso, y por otro lao, el que empezara a leer y a entender cosas así... eso me hizo ya despertar un poco la curiosidad (Haridasa: 1-II-93).

En un principio había comprensión teórica, a través de los libros que ya había estudiado de yoga, sobre el yogui, el celibato, la austeridad... y por otra parte mi experiencia personal, que día a día tener experiencias así... ocurre en la mayoría de los devotos ¿no?, experiencias así a veces muy intensas y muy fuertes ¿no?, sobre todo con el canto del *maha-mantra*. Es muy curioso porque... los devotos solemos denominar... un trozo de Krisna ¿no?, porque es una experiencia que muchos devotos la han tenido. Es una experiencia muy fuerte el canto del santo nombre y que en muchas ocasiones se ha dado al principio ¿no? Muy intenso. Es una sensación de bienaventuranza tan grande... (Paravidha: 20-I-93).

Però l'aspecte emotiu és només un dels possibles dins de les diferents motivacions a la conversió religiosa. Així, Lofland i Skonovd (1983) distingeixen sis motius principals de conversió variables al llarg de cinc dimensions: el grau de pressió social, la durada, el nivell de despertar afectiu, el contingut afectiu i la seqüència creença-participació, és a dir: (1) *L'intel·lectual*, caracteritzat per la investigació privada de "nous fonaments de l'ésser" i de camins alternatius de realització personal i d'ideologia. La pressió social és baixa o inexistent, els esdeveniments desencadenants de la conversió s'allarguen durant algunes setmanes o mesos (durada mitjana), el convers-en-procés desperta afectivament però el nivell emocional no és ni molt menys extàtic ans més aviat producte d'una "il·luminació", i un raonablement alt nivell de creença s'anteposa a la participació en el ritu religiós i les activitats organitzatives. (2) *El místic*, relatiu al sentiment comú entre els convertits que "l'experiència no pot expressar-se en termes lògics i coherents" atesa la seva profunditat i intensitat subjectiva. En aquest cas, hi ha escassa o nul·la pressió social, allò que el convers defineix com el període més crític de conversió és bastant breu (hores o minuts) i arriba després d'un lapse d'estrès de dies o setmanes, el nivell de despertar emocional és extremadament alt i a la intensificació de les creences li segueix una participació activa en el ritual i l'organització (3) *L'experimental*, que fa referència a la decisió individual de participar en un moviment sense abans haver acceptat els seus punts de vista. En termes de les cinc dimensions majors postulades pels autors, les conversions experimentals impliquen un grau de pressió social relativament baix sobre la decisió d'incorporació del nou reclutat, la transformació d'identitat, comportament i visió del món té lloc després d'un període llarg de temps (sovint mesos o fins i tot anys) i no sembla anar acompanyada d'alts nivells de despertar emocional en la majoria dels casos, ans el contingut afectiu de l'experiència sembla basar-se en la curiositat. La intensa implicació i el fet d'aprendre a actuar com un convertit portaria, finalment, a la conversió genuïna (4) *L'afectiu*, que remarca la importància dels vincles afectius i interpersonals com a suport bàsic en el procés de conversió. La pressió social existeix i funciona més com un element de suport i atracció que no pas com a "conductora" del convertit, la duració temporal de procés és relativament llarga (un mínim de setmanes), i tot i que l'experiència central és l'afecció, el grau corrent de despertar emocional és mitjà quant a intensitat. Com en el cas experimental, les creences segueixen a la participació. (5) *El revivalista*, referent a les conversions motivades per profundes experiències en el context d'un despertar emocional-públic. Es tracta de despertars extàtics d'efectes potencialment transformadors en alguns individus. En la conversió revivalista i extàtica, segons els autors, la pressió social i el "contagi", encara que breus, poden produir estats de por, culpabilitat i alegria de tal intensitat que

poden portar l'individu a travessar tot el procés d'una conversió fonamentalista o evangèlica. La durada temporal de l'experiència acostuma a ser curta, el nivell de despertar afectiu alt i carregat d'intensitat, i la participació en el ritual i en la pràctica organitzativa precedeix a l'assumpció del sistema de creences. (6) El *coercitiu*, un tipus de conversió que, segons Lofland i Skonovd, es produeix només en circumstàncies molt excepcionals i especials, i queda associada als conceptes de "rentat de cervell", "programació", "control mental", "pensament reformat", etc., és a dir, a la manipulació absoluta de l'individu a través de diferents mecanismes de persuasió coercitiva. La conversió coercitiva implica un alt grau de pressió externa sobre un relativament llarg període de temps, durant el qual apareix un despertar intens de por i incertesa, i culmina en una identificació empàtica i àdhuc amorosa. També en aquest cas, la creença segueix a la participació.

Aquests sis motius o tipus de conversió no són necessàriament exclusius i inmutables, ans poden donar-se de forma combinada i variable. És més, canvien d'una època històrica a una altra, a través de límits societals, i fins i tot a través de subcultures dins d'una societat determinada. Vol dir, per tant, que els motius particulars d'un model de conversió s'ajusten a certes característiques organitzatives i pràctiques rituals i no a d'altres, i de la mateixa manera que funcionen o encaixen en una determinada època poden no fer-ho a una altra. De fet, els motius de l'adhesió i el caràcter o l'experiència dels mateixos adherents pot canviar significativament amb el pas del temps, com també pot variar el propòsit dominant de qualsevol religió, i per tant, el model de conversió que proposa. D'acord amb això, els autors esmenten la utilitat d'analitzar l'afinitat de certes ideologies i organitzacions religioses amb determinats motius específics de conversió, fet que revelarà una dimensió de diferència en el grau pel qual un sistema religiós absorbeix i reordena la vida d'un adherent. D'aquesta manera, aquells que afecten menys la vida individual semblen coincidir amb les conversions menys estimulants (per ex. les *intel·lectuals* i *experimentals*), mentre que les que afecten més l'individu es caracteritzen per una conversió més dramàtica, com és el cas del tipus *revivalista*.

Precisament, l'anàlisi de les dinàmiques de conversió al moviment Hare Krisna ens remet en forma prioritària a aquest motiu *revivalista*, amb un important component *afectiu* pel que fa a rellevància de l'entorn i dels vincles interpersonals. No obstant això, ens cal remarcar que aital conclusió es fonamenta en un seguit de relats biogràfics que precisin la incorporació en una època determinada (la dècada dels vuitanta majoritàriament), per la qual cosa la verificació de qualsevol translació hipotètica del motiu de conversió a la dècada actual o al

moment present (que, tot sigui dit de passada, fa intuir una tendència cap a la conversió *afeccional*) quedaria pendent d'una futura investigació.

En relació amb la influència dels mecanismes de compromís institucionals sobre els membres, les iniciatives personals, després de la conversió, se circumscriuen bàsicament als marges d'actuació permesos per la Consciència de Krisna i els seus principis religiosos, i és només dins d'aquest marc quan obtenen legitimació i raó de ser. A més, individualment, el compromís procura enfortir-se per evitar un retorn al passat o, si més no, a les experiències insatisfactòries que han portat fins a la situació present. Això fa que, inicialment, el convertit es revesteixi amb aquella "armadura" de radicalisme autoprotector respecte a l'exterior (el món de la il·lusió i les activitats pecaminoses) per assentar-se en l'entorn que li dóna suport i l'anima en el canvi d'identitat i de perspectiva. Els trets anteriors de personalitat i conducta es redefeixen aleshores com negatius (males qualitats) i s'interioritza que mitjançant l'"associació amb devots" i l'assumpció dels principis de la Consciència de Krisna aquestes males qualitats (lligades a la identificació corporal) es van polint progressivament per aprenentatge-educació fins a culminar en el canvi d'identitat personal i social:

Fuera aprendes cosas también, te liberas de cosas, pero o es a fuerza de palos o cosas que ya estás a punto de dejar o cosas inusuales ¿no?, poquita cosa. Pero esos complejos de tu personalidad, que los tienes ahí muy metidos, es muy difícil que los puedas abandonar, es muy difícil, entonces... Aquí sí se puede, tu psicología cambia mucho (Hayagriva, 14-II-93).

En aquest procés, les "fluctuacions mentals" prèvies que duïen a la insatisfacció se sotmeten a control focalitzant-les prioritàriament cap a Krisna i la interacció amb els parells, els punts de suport que capaciten per no fer cap pas enrere. A través del ioga devocional es tracta, en síntesi, de desenvolupar una consciència de la divinitat com a persona en relació íntima-amorosa amb un mateix (qüestió expressada a través d'un simbolisme sensual corporal elaborat) i, al mateix temps, d'engegar un procés de desidentificació amb l'ego i el cos físic per explicar i desplaçar el passat alhora que es treballa en el canvi d'identitat i perspectiva. En definitiva, doncs, estem parlant d'una reorientació completa dels sentits i les emocions des del "món profà" al "món sagrat" basant-se en l'oposició fonamental entre matèria i esperit i en una translació simbòlica que, a partir de la concepció individualista de la persona com a ànima espiritual, transforma-inverteix-sacralitza els aspectes sensorials i emocionals associats al cos i la societat en un sentit negatiu i els sublima en Krisna, l'Ésser Suprem, el Suprem atractiu / Suprem gaudidor i la Suprema persona:

<i>MÓN PROFÀ</i>		<i>MÓN SAGRAT</i>	
	MATÈRIA ESPERIT	Ésser Suprem (Krisna)
Sentits	COS ÀNIMA	Suprem atractiu / Suprem gaudidor
Emocions	SOCIETAT INDIVIDU	Suprema persona
<i>Hom no és el cos</i>		<i>Hom és una ànima espiritual</i>	

Finalment, el suport bàsic d'aquest model simbòlic individualista personalista el trobem en els processos d'interacció, pertinença i compromís que tenen lloc en el si de la comunitat (*Gemeinschaft*) i l'associació (*Gesellschaft*), enteses ambdues com un abric protector indestruïble de l'experiència individual.

En aquesta línia, convenim amb Angela Burr (1984), que la transició efectuada per molts dels membres actuals del moviment Hare Krisna des de la permissibilitat, l'accés als sentits i la negociació institucional o burocràtica a l'extrem contrari, és a dir, al puritanisme, al domini dels sentits i a l'assumpció de mecanismes d'organització control diversos, és un exemple empíric d'*inversió* que proporcionen les bases simbòliques del sistema de creences d'ISKCON i la seva estructura institucional. La intenció principal de Prabhupada fou, en efecte, predicar i implantar a la societat americana i occidental el contingut doctrinal d'una antiga tradició religiosa vinculada a una suposada edat d'or vèdica. I la seva manera de fer-ho era remarcar amb inegotable insistència els significats essencials d'aquesta tradició *adaptant-los per oposició* als valors de la universalitzada "societat materialista". En altres paraules: el que feia amb el seu missatge era oferir un repertori de respostes satisfactòries a les necessitats de la joventut de l'època, i en definitiva, "sacralitzar" una proposta ajustada als patrons culturals dels anys seixanta a través d'una combinació selectiva d'elements de la contracultura amb els ideals i les fites de l'essència religiosa de la Consciència de Krisna (Judah, 1974).

Entre aquests significats essencials, la identificació simbòlica del cos amb els sentits imperfectes, insaciabls i temporals i, des d'ací, amb la societat d'una banda, i de l'ànima amb la potència infinita, perfecta i austera de la realitat individual d'una altra, possibilitaren una sortida efectiva a molts problemes socials i existencials particulars:

In fact, the body is the focus point of devotees' attention and that of the movement as a whole, for it is through the medium of the body, and the dichotomy between individual and society and soul and body, that the movement expresses and answers the social and existential problems faced by individuals in modern society. The soul in ISKCON is identified with the individual and a person's body with society. Devotees resolve the problems faced by individuals in modern society which are articulated in ISKCON by expressing and reconciling them in terms of bodily symbolism, by identifying themselves with their soul and by projecting their problems onto their bodies which function as a symbol of society.

Beliefs and practices related to the soul and body have become in ISKCON a substitute and surrogate for action. Not only do they provide devotees with a meaningful world view, but they also offer a satisfying answer to existential and social problems in the wider society which in practice, its members are unable to solve individually (Burr, *op. cit.*, 9).

En relació amb això, un dels nostres informants ens deia el següent:

[...] una de las cosas a las que me ha ayudado la vida espiritual es a conocerme mejor ¿no?. Por supuesto, el concepto que uno tiene de uno mismo es a veces... o sea, por lo menos a mí, la vida espiritual me ha servido para darme cuenta de que no eres tanto como uno piensa ¿no? Entonces pienso que ahora me conozco mejor de lo que antes me conocía ¿no?, por las gracias de la práctica espiritual. ¿En qué aspectos?: Bueno, pienso que la vida espiritual pues me ha ayudado a quitar... a ver... es que muchas cosas las he olvidado. Yo recuerdo que los primeros años lo veía clarísimo, como muchos traumas y complejos y cosas que tenía antes, la vida espiritual me las quitó de la cabeza ¿no? Es que como los tenía más recientes pues los veía más... Inseguridades ¿no?, timideces... cosas así. Por ejemplo, yo antes era muy tímido y... Entonces, la vida espiritual pues me ha ayudado... el hecho de entender que no eres este cuerpo y que tú eres diferente de toda circunstancia psíquica o física, pues me ha ayudado a quitarle importancia a muchas a lo mejor identificaciones ¿no? que me hacían sentirme, no sé, acomplejao o... ¿entiendes no? (Haridasa: 1-II-93).

Una última qüestió important que volem senyalar pel que fa a les implicacions de la conversió en el cas que ens ocupa és el relatiu trencament de relacions dels reclutats amb l'exterior i la circumscripció dels seus lligams afectius dins del propi moviment o a cercles molt afins. En aquest sentit, val a dir que aitals processos semblen estar directament vinculats al model organitzatiu de les comunitats (més o menys exclusivista) i a la superació de les fases iniciàtiques acabades d'esmentar, la qual tendiria a culminar en una desvinculació *simbòlica i fluctuant* abans que no pas *material i dràstica* amb els exteriors a la comunitat de membres. Així, l'aïllament ritual del neòfit en període d'entrenament sacrificat i aprenentatge es va convertint a poc a poc en desafecció i indiferència general respecte a l'entorn i les xarxes socials prèvies a la incorporació. Factors importants a tenir en compte en aquesta dinàmica són: l'habitual ànim de deslligament del passat per part del propi neòfit, el distanciament físic i l'alteració radical d'hàbits durant el noviciat, la interiorització dels principis ideològics del moviment i el grau de sintonia aconseguida en la interacció comunitària amb altres adherents. Posteriorment, el coneixement dels significats últims a la institució, posats en relació amb la pròpia experiència, permetrà al convertit explicar el comportament equivocat i ignorant dels exteriors i fomentarà el compadiment i la voluntat d'ajuda com a base de l'esperit missioner.

Així doncs, com es deia a un altre lloc (Vallverdú, 1994), la debilitació dels vincles anteriors a la conversió i l'alternació de la xarxa social dels compromesos totals no estaria, almenys en la conjuntura actual, motivada per pressions institucionals explícites o subtils o per l'impediment normatiu de contactes amb no devots o amb la societat en general. D'altra manera, creiem que hom pot trobar l'origen remot d'aquella dissonància simbòlica respecte al món i la societat en un context previ d'experiències subjectives insatisfactòries i sentiments generals d'alienació. Unes experiències i uns sentiments que *hi eren i eren reals*, tot i la reconstrucció biogràfica actual que justifica la "desavinença amb el món" i emfasitza els seus motius segons la perspectiva del moviment. Lògicament, aquesta desavinença acabarà consolidant-se en el pla ideològic com a resultat d'un procés iniciàtic d'identificació i construcció identitària i adquirirà ple sentit en el marc d'un transvasament cultural i filosòfic de tipus estructural que repercuteix sobre tots els rols i actituds de l'individu. El devot, en la majoria dels casos, s'acollirà a l'estereotip materialista ofert pel moviment, és a dir, aquell vinculat al consum de carn, alcohol, la participació en espais d'oci diversos... en fi, tot allò relacionat amb el "gaudiment més que menys incontrolat dels sentits" i oposat al model simbòlic conceptual Hare Krisna, i el racionalitzarà en termes d'incompatibilitat ideològica general:

[...] son caminos así muy distintos ¿no?, porque el tiempo finalmente pues separa a las personas. Claro, tus ideas han cambiao, tú tienes una comprensión de la vida completamente distinta ¿no? Es como el dicho, de Dios los crea y ellos se juntan. Si, tienes una relación de recordar que entonces cuando eras amigo pues tenías unas cosas en común ¿no? y eso, pero ahora la realidad es otra cosa. Entonces pues sí, puedes tener alguna relación o así, pero no muy profunda. ¿Por qué? Porque *se está en diferente onda. Entonces claro, diferente onda pues no compagina*. Esa es la realidad ¿no? A mí ahora ni me interesan las discotecas, ni me interesa lo que ellos hacen, pues es completamente absurdo ¿no? Además, la amistad con la mayoría no era así muy profunda, lo más mínimo, era así muy superficial. Entonces... con alguno he tenido más contacto hasta hace cierto tiempo. A otros hace tiempo que no los veo, porque a veces voy, no están, están en el trabajo... Además voy poquito tiempo, a lo mejor voy tres días o así. Porque no me gusta estar mucho tiempo tampoco, porque *me siento así como... perder el tiempo ¿no?*, estoy ahí sin hacer nada y... Más que nada voy por mis padres, por mi familia. Visitar a mis hermanos, mis tños... Y muy bien, o sea, ellos... mi madre está muy bien, porque ven que claro, ven que estoy bien. Aunque ellos quieren buscarle algo, pero la realidad es que me ven bien. No pueden decir nada porque me ven bien. Les gustaría que yo estuviera mal, yo sé que les gustaría que estuviera mal, entonces no pararían: 'ves ves...' (Harikesa: 22-11-92).

Sin embargo, la forma de vida y mentalidad del devoto Hare Krisna limita también necesariamente el acceso a determinados ámbitos sociales ¿no?: En un sentido, porque la vida como devoto no tiene los mismos puntos de conexión que... Hay muchas cosas para ti que no tienen sentido, entonces *hay muchas cosas que te desunen con el medio social porque no tiene ningún interés ese ámbito social para el devoto*. ¿Cuál es el foco de este ámbito social?: sexo, drogas y... dónde vas a ir ¿no? Me explico ¿no? Entonces siempre tienes que buscar la asociación con los que tienen tus mismas inquietudes. Es que podemos ver las cosas desde dos perspectivas ¿no?: podemos ver el vaso medio lleno o el vaso medio vacío. Y yo considero que lo que está mal encajado es esta sociedad. Las personas están insatisfechas, las personas no saben de qué hablar, sólo de sexo y de fútbol. *Y como es una minoría de personas las que tienen otro tipo de comprensión, como por ejemplo los devotos, pues claro, esos son los bichos raros. Esa es la realidad ¿no? Y tendría que ser al revés, los bichos raros son las personas esas normales, llamadas normales, que son anormales*, que hablan de mujeres y fútbol

y que sólo entienden la vida como el sexo y nada más, de hacer sexo todas las noches. Las relaciones entre esas personas y las motivaciones por la vida son absurdas, son estúpidas en ese sentido. A veces el devoto puede sentirse un poco... condicionado. En Brihuega por sólo ser vegetariano pues alguno ya te metería en la hoguera [...]. Ahora que... eso sí, es un detalle curioso. Cuando te tienes que relacionar con las personas normales pues a veces no puedes hablar abiertamente porque... a lo mejor piensan que sí, pero no entienden nada. Y hay cosas que tú tampoco les puedes hablar. Yo tengo pues gente conocida en Guadalajara, en Brihuega, pues que ves que no... no pueden entender nada de Conciencia de Krisna. Pero ves que son personas sencillas, de buen corazón, que pueden estar toda la vida haciendo... pues la vida que llevan (Paravidha: 20-I-93).

Aquest aspecte de segregació ideològica, simbòlica i comunicativa respecte a l'exterior i l'intercanvi de representacions de "normalitat" i "anormalitat" o estigma és el que precisament intentarem analitzar al capítol següent, a partir dels elements subjacents a la interacció i percepcions que s'estableixen entre la comunitat Nueva Vrajamandala i la població de Brihuega.

***VII. VISIÓ DEL MÓN I FRONTERA SIMBÒLICA:
LA INTERACCIÓ ENTRE ESTRANYS***

VII. VISIÓ DEL MÓN I FRONTERA SIMBÒLICA: LA INTERACCIÓ ENTRE ESTRANYS

Deja de hacer diferencias en tu corazón entre amigos y enemigos; ten una mente ecuánime para con todos. En este mundo, el único enemigo es la mente desviada y fuera de control. Cuando seamos capaces de ver a todos los seres en un plano de igualdad, alcanzaremos el nivel de adoración perfecta del Señor. Prahlada Maharaja, Srimad Bhagavatam, 7.8.9.

Si anteriorment ens remetíem al model de *la desviació com a construcció social* per explicar els processos d'etiquetatge i descrèdit dels nous moviments religiosos, entre els quals es troba Hare Krisna, a les pàgines que segueixen intentarem desenvolupar el model de la "desviació escenificada" (Freilich, Raybeck i Savishinsky, 1991) relatiu als rols que juga el públic en la creació i definició de la desviació, i que estaria vinculat tant amb l'interaccionisme simbòlic com amb l'anomenat "enfocament dramaturgic" d'Erving Goffman¹²⁷. Aquest enfocament, parteix de la idea segons la qual la imatge pública i l'autoimatge de la gent depèn bàsicament de la percepció dels "altres" i de com els mateixos actors manipulen i experimenten tals percepcions. El simbolisme de la interacció humana se centra, per tant, en la forma en què els individus negocien significats i identitats en diversos dominis fiables. A la perspectiva de Goffman, els individus treballen entre bastidors per preparar un acte que els permetrà controlar la impressió que causen al públic assistent.

En aquest marc, el nostre propòsit específic és presentar el desplegament i l'organització de processos perceptius i simbòlics en un espai empíric també ben concret com és la població de Brihuega, situada a sis quilòmetres de la comunitat Hare Krisna *Nueva Vrajamandala* i medi de contacte i interacció puntual entre dues visions del món fortament contrastives: una majoritària, ubicada en el domini del sentit comú més general, i una altra minoritària, apartada dels carrils convencionals i socialment desprestigiada o desconeguda.

¹²⁷ L'obra clàssica en què l'autor fa una exposició sistemàtica d'aquest enfocament és Goffman (1994), editada per primera vegada l'any 1959 amb el títol *The presentation of self in every day life* (Nova York, Doubleday Anchor). Per a una síntesi del conjunt de l'obra de Goffman, vegeu el treball de Sebastián de Erice (1994).

És obvi, que aquesta aproximació a les representacions locals entorn dels Hare Krisna ens retorna a la consideració de la imatge social dominant sobre el sectarisme. I és en aquest sentit que ens permet, d'una banda, verificar la presència o absència d'aquesta imatge en el pla microestructural, aquell en què les pautes d'harmonia o de conflicte emergeixen amb més força i impregnen de significació la vida diària, i, d'una altra, sospesar la seva influència en l'adaptació del grup a la societat secular així com el seu grau de dependència de la reacció social.

Així doncs, cal dir primerament que els resultats etnogràfics no han fet més que confirmar-nos la hipòtesi preliminar segons la qual Brihuega i la granja local dels Hare Krisna esdevenen dues comunitats separades per una *frontera simbòlica* que escindeix els dos mons socials, essencialment i estructuralment diferents i ben particulars. Dos mons sotmesos a la dialèctica majoria-minoria pel que fa a percepcions i a localitzades friccions producte d'interessos individuals o col·lectius contraposats, d'asimètric grau de dependència mútua quant a necessitats (els Hare Krisna necessiten utilitzar determinats serveis del poble mentre que els habitants de Brihuega no tenen cap motiu especial per anar a la comunitat Hare Krisna) i, en general, amb escassos i dèbils punts d'interacció i encara menys perspectives de tracte continuat.

Victor W. Turner (1992), posant en relació l'edificació d'aquesta frontera simbòlica amb els seus conceptes de *communitas* i estructura deia el següent:

La *communitas*, que en principio no tiene barreras y es universal, ha estado en la práctica histórica limitada a regiones geográficas particulares y a aspectos específicos de la vida social. Así, las distintas expresiones de la *communitas*, como los monasterios, conventos, bastiones socialistas, comunidades y hermandades semirreligiosas, colonias nudistas, comunas en las contraculturas modernas, campos de iniciación, han visto que era necesario rodearse de paredes reales y simbólicas, lo que los sociólogos estructurales llamarían "mecanismos de mantenimiento de las fronteras". Cuando son comunidades a gran escala, tienden a ser como organizaciones militares o policiales, abiertas y secretas. Así, para mantenerse fuera de la estructura, la estructura se ha de mantener y reforzar constantemente. Cuando los grandes principios se consideran uno al otro como antagónicos, cada uno "se convierte en lo que mantiene". Lo que parece necesitarse [...] es "destruir la negación" y entonces, "redimir a los contrarios", es decir, descubrir cual es la relación correcta entre la estructura y la *communitas* en un momento y lugar dado en la historia y la geografía, para darle a cada uno lo que se merece (*op. cit.*, 542).

També Lewis A. Coser (1978) es referia a les barreres simbòliques erigides per les institucions voraces a fi de segregar els interns de l'exterior:

Las instituciones voraces, si bien en algunos casos recurren al aislamiento físico, suelen valerse principalmente de mecanismos de otra índole para separar a sus miembros de los extraños, y se limitan a erigir barreras simbólicas entre ellos. Ni los célibes ministros de la Iglesia ni el judío cortesano al servicio de algún príncipe alemán están segregados físicamente del resto de la población con el que

mantienen, por el contrario, una constante interacción social. No obstante, están marginados socialmente del común de los ciudadanos debido a la naturaleza misma de su status y sus privilegios (*op. cit.*, 15).

En aquest sentit, doncs, quan parlem de frontera simbòlica ens referim a aquella distància profunda situada molt més enllà de l'espai físic que separa ambdues comunitats i que té la seva base en el factor ideològic (de manteniment de l'*in-group* per oposició a l'*out-group* i d'oposició a l'*out-group* per manteniment de l'*in-group*). De fet, tot i l'existència de canals de comunicació, *res tenen a veure i poc volen tenir a veure els uns amb els altres, els altres amb els uns*: la vila, en general, manté una distància preventiva respecte d'allò que li resulta desconegut i, en el fons, no li inspira gaire confiança; mentrestant, els Hare Krisna, en la seva condició "intrusista" o de liminalitat ritual, només van al poble per qüestions molt puntuals, conscients que el contacte amb els *karmis* no els és positiu o, si més no, no els beneficia gens ni mica. Es tracta, en suma, d'un *cara a cara* entre dues cosmovisions diametralment oposades, que disposen dels seus propis mecanismes d'autopreservació amb l'objecte d'evitar recíproques contaminacions. En realitat, com diu Edmund Leach reprenent els conceptes de Douglas:

Cuanto más claramente definimos nuestros límites, más conscientes somos de la suciedad que ambiguamente ha pasado al lado inadecuado de la frontera. Los límites se ensucian por definición, y consagramos mucho esfuerzo a mantenerlos limpios, precisamente para tener confianza en nuestro sistema de categorías [...]. Los individuos entran y salen a través del umbral, pero es fundamental para nuestra seguridad moral que esto no cree confusión sobre la diferencia entre el interior y el exterior. Debe haber una discontinuidad física, limpia y prodigiosa (Leach, 1978: 84-85).

Tanmateix, cal dir que el *rumor* és un element important a tenir en compte en relació amb el manteniment de la distància simbòlica. De fet, amb independència de la veracitat o no dels fets que relata, acostuma a adquirir un to desacreditador i, consegüentment, ve a reforçar alhora que a difondre la inseguretat i la desconfiança en termes de: "cuando se dicen cosas, algo habrá", o bé a generar incredulitat sobre que els Hare Krisna *no fan allò que fa tothom, la gent normal*, pensant sobretot en l'aspecte sexual. Fet i fet, doncs, hi hauria diferents fórmules quotidianes de conservar l'escepticisme al voltant dels "Hares", com habitualment els anomena la població, així com també d'evitar manifestar-lo obertament per prudència. Una malfiança que es fonamentaria en el murmuri a l'entorn de presumpcions sobre fets aïllats, en les suspicàcies suscidades per conflictes puntuals d'interessos personals o en comentaris de diferent mena, força influenciats per l'estereotip.

Un element a destacar, en relació al rumor i a la producció de mala fama, és tanmateix la tendència, bastant comuna a les petites poblacions, d'*inflar els fets* quan hi intervé una persona

desacreditada o de dubtosa reputació. Així, per al nostre cas, no sols ens escau l'encertat plantejament de Goffman segons el qual "La imagen pública de un individuo parecería estar constituida por una reducida selección de acontecimientos verdaderos que se inflan hasta adquirir una apariencia dramática y llamativa, y que se utilizan entonces como descripción completa de su persona" (1989: 89), sinó que encara ens permetrem la llicència d'afegir-hi: "Una descripción que se amplía al grupo de referencia de esta persona en su totalidad, especialmente cuando es identificada como perteneciente a una comunidad desviada". És aleshores quan aquest grup de referència i aquesta comunitat incògnita i especialment estranya acabarà de convertir-se en un nucli efectiu de desconfiança per a tots aquells que són més proclius a alimentar-la i patentar-la. D'altra banda, la identitat social de l'individu *reconegut cognoscitivament* com un dels pressumptes o potencials membres, no tardarà a capgirar-se. Com deia Becker:

[...] el ser descubierto y calificado de desviado tiene importantes consecuencias para la participación social posterior y la imagen de sí mismo de la persona afectada. La consecuencia más importante es un cambio drástico en la identidad pública del individuo. El haber cometido un acto prohibido y el haber sido públicamente descubierto le otorgan un nuevo *status*. Se lo ha revelado como una persona de una clase diferente de la que se pensaba que era. Se lo llama "puto", "drogadicto", "chiflado" y se lo trata en consecuencia (1969: 39).

Evidentment, això faria referència només a una part de l'opinió pública de Brihuega. També ens hem trobat amb un altre sector, no sols no avesat a les identifications i a l'esbombada de fets, sinó fins i tot crític amb actituds d'aquest tipus en termes com: "a menudo los que se fijan tanto y más critican son los que menos deberían hacerlo" o "por lo que haga uno no se puede criticar a todos"; expressions sovint complementades per una altra que eludeix tot compromís: "porque allí habrá de todo, como en todas partes". Aquesta mentalitat predomina en els casos en què es produeix un reconeixement social efectiu i no només cognoscitiu de l'individu *no igual*, és a dir, quan el membre de Hare Krisna es conegut "personalment", encara que sigui de forma superficial o poc fraternal; o, en altres paraules, quan normal i estigmatitzat tenen un cert vincle social per participar d'una mateixa situació de forma estable i regular, i el segon tendeix a comportar-se "normalment". En aquest cas, un botiguer de Brihuega, fent una significativa comparació dels Hare Krisna amb dos grups ètnics font corrent de prejudici, ens deia:

La mayoría son normales. Siempre puede haber alguno de otra manera ¿no?, como el que es un borracho en un pueblo y es un borracho siempre. Pues el que es un fanático lo mismo. Los hay de todo, eso ocurre en todos los sitios. Eso pasa siempre. Cuando viene una cosa nueva, dices esta gente qué será, ya visten de otra manera distinta... Es como si viene un negro o dos negros, miras un poquillo de momento ¿no?, luego los tratas, si vienen a comprar todos los días y ves que es un tío normal,

pues... Pasa como con los moros. Aquí te vienen y no comen cerdo, por ejemplo. Pero yo les sirvo otra cosa, me pagan y en paz. Ahora, si el moro o el negro viene aquí tocándome la pera pues les diré: ¡hey! La mayoría son normales, siempre hay alguno rarete, pero aquí llevan ya muchos años viviendo y ningún problema (9-V-95).

Però el conflicte d'interessos pot desestabilitzar la frontera que manté la *pau social* entre ambdós mons. En efecte, tot roman correctament fins que *un món no envaeix l'altre*, ja sigui en l'àmbit de les esmentades representacions individuals o en un sentit de mobilització col·lectiva. A tall d'exemple, es pot mencionar l'impacte sobre la resposta pública que en alguna ocasió hauria ocasionat el cant dels Hare Krisna davant de l'església local mentre s'oficiava la missa o, en un sentit més transcendent, la controvèrsia generada l'any 1993 per l'oposició dels Hare Krisna a la construcció d'un escorxador municipal a escassa distància de Nueva Vrajamandala¹²⁸. A més, encara que el conflicte no ultrapassi el domini privat o la pura anècdota, no cal dir que sempre tindrà repercussions més rellevants pel cantó minoritari. Amplificat i divulgat a través del murmuri, l'impregnarà d'una mala fama general que petrificarà l'estereotip i les imatges dominants al seu voltant.

En relació amb això, tot indica que des de la perspectiva local, a menys visibilitat dels Hare Krisna menys presència mental del recel o d'aquella "inevitable" curiositat enfront d'allò desconegut. I també menys oportunitats de contaminació. Ras i curt: *si els Hares no hi fossin no caldria pensar que hi són*, amb tot l'estalvi de "problemes" que això pot representar. Aquesta forma de pensar es revela especialment quan es passa de l'expressió indiferent, "es igual que estén como que no, porque no benefician ni perjudican al pueblo", a una altra bastant més incisiva que toca els interessos locals: "por mí mejor que se fueran; no sólo no aportan ningún beneficio al pueblo sino que le perjudican". Un perjudici que es basa sobretot en el fet que alguna família no autòctona ha renunciat a fixar la seva residència a Brihuega per temor que els seus fills fossin "captats" pels Hare Krisna.

Altres elements de crítica que hom ha pogut recollir d'alguns comentaris a la vila serien: el deteriorament notable dels edificis i voltants de la finca Sta. Clara d'ençà que els Hare Krisna van instal·lar-s'hi, l'estil de vida dels Hares, en especial l'evitació de la carn i la continència sexual, i la seva pràctica d'adquisició de fons a expenses de la gent que, a diferència de la seva "ociositat improductiva", treballa per guanyar-se l'aliment. En relació amb aquesta qüestió, és

¹²⁸ Sobre aquest assumpte es pot veure, per exemple, *Guadalajara 2000*, 6-VIII-1993.

important subratllar que possiblement l'únic factor que trenca la despreocupació general pels Hare Krisna és l'aspecte financer. Exclosa l'ocupació laboral remunerada de la majoria dels seus membres, l'imaginari local sempre ha tendit a preguntar-se com es pot compaginar la relativa acomodació econòmica dels Hares amb la sensació de folgança i inactivitat que transmeten. Aquest interrogant es feia especialment palès en temps de l'arribada dels Hare Krisna a Brihuega, quan tothom observava amb sorpresa l'ostensible benaurança econòmica dels estranys nous veïns. De tota manera, amb el pas dels anys el grup ha experimentat un evident empobriment, que tampoc ha escapat als ulls del poble, fet que, juntament a l'escàs nombre de persones que viuen o acudeixen a la finca en comparació a moments de major esplendor, sembla haver atenuat en bona mesura la "inquietud" inicial dels llogarrencs per aquest tema. Sobre aquella sorpresa inicial, un informant ens deia:

En el pueblo, al principio, pues creó mucho impacto. La gente, pues eso, ya sabes, la gente del pueblo pues se lo preguntó al cura, de que... pues qué gente era, porque les veían tan raros por aquí... pues eso, vestidos de hindúes, y subían y cantando que venían por aquí, por las calles dando bollos y tal... Y la verdad es que el cura dijo pues que no había ningún problema, que eran una secta hindú que no... pues que era religiosa, que no eran católicos ni mucho menos, pero que bueno, que había que respetarles (7-V-95).

No obstant això, val a dir que tant l'actual capellà com l'aleshores rector de Brihuega alinien els seus discursos amb el model dominant del rentat de cervell. Això tot i la seva manifesta manca de coneixements personals i teològics sobre el moviment Hare Krisna i el reconeixement de la inexistència de conflictes entre ambdues comunitats religioses:

Bueno, pues lo veo... pues eso, como una secta, una secta. Entonces bueno, los respeto en cuanto a ideología, aunque me parece que los sistemas que llevan y como funcionan pues no me gustan. Una cosa es un grupo religioso, yo respeto cualquier religión, pero lo que no me gusta es el sistema de secta que tiene ¿no?, de que si lavado de cerebro, de vaciao, de comer el coco a la gente. Eso es lo que no me gusta (9-V-95).

Es un lavado cerebral ¿eh?, el que ellos hacen. Ese es el gran problema, de que les obligan a que en todo momento que no están trabajando tienen que estar con el rosario: Hare Krisna, Hare Krisna, Rama Hare... Y tu date cuenta lo que es una hora, dos horas, tres horas... termina el cerebro por tener un lavado que difícilmente luego puede recuperarse ¿eh?. No porque no quisieran recuperarse sino que no pueden, no pueden, han lesionado su cerebro. Ésta es una de las tácticas que llevan ¿eh? (23-V-95).

La influència de l'estereotip negatiu associat a aquest model i el pes dels prejudicis queden ben reflectits en un informe escrit al bisbat des de la parròquia local a principis dels anys vuitanta, i del qual aquí només en reproduïrem literalment dos dels seus apartats:

Influencia negativa en la comarca:

De momento no han encuadrado en la idiosincrasia de esta zona, ya que tan solo por curiosidad reciben algunas visitas. Pero sí me consta que uno de sus miembros es hijo de una noble familia de Guadalajara, y varios hay de León, Barcelona, Madrid, etc., aunque la mayoría son chilenos, peruanos, etc.

Ciertamente ha de pensarse que los inadaptados (igualmente lo serán ahí) sufren un lavado de cerebro con estas ideas sofisticadas. Prueba de ello es que a penas hay adeptos de talla media o superior intelectual, y con obediencia ciega, so capa de que el cuerpo en la vida no cuenta, dan el "callo" cuidando sus vaquitas -animal sagrado- y cavando el campo, mientras que los dos o tres jefes no hacen más que viajar en lujosos coches.

¿De dónde les viene el dinero?:

Ésta es la pregunta cuya respuesta desconocemos. De lo que produce la finca, no. Algunos trabajan en las capitales, y me imagino que entreguen a la secta su dinero.

Apenas si tienen sociedad con alguien; hasta el punto que al principio tuvieron un accidente con el coche en el que perdió la vida uno de los vecinos de aquí, y ni se acercaron por casa a saludar a los familiares.

Se sospecha si son traficantes de drogas. Pero hasta ahora nada puede confirmarse. ¿Es posible que el dominio de su naturaleza sea tal, que conviviendo solteros y casados, viudas y viudos, en un tipo de "comuna", sean capaces ante el peligro, de no tener a la mujer como sexo, cuando no hay más que críos? ¿Es que la familia y el sexo se excluyen, y más cuando no hay amor?

¿Será que so pretexto se entrega primeramente tanto los actos como los alimentos al Dios Padre y luego es Dios quien se los da, y da todo lo que ellos quieran hacer...?

Apenas si se puede hablar con ellos, porque los "currantes" ya tienen tarea, y los que visten bien y van en coche no sueltan prenda.

Solamente el tiempo se encargará de desvelar tantas incógnitas. De momento en mi parroquia no han hecho mella alguna, y por ahora no hay contacto con ellos (Recollit el 23-V-95).

Però la progressió cap a la indiferència respecte als Hare Krisna és un fenomen constatable a diferents nivells en l'opinió pública de Brihuega. Pel que hom ha pogut observar, en línies generals, la població local s'ha desinteressat sempre bastant de la presència dels Hares a les seves contrades. I sembla que aquesta apatia ha augmentat encara més en l'actualitat per la menor visibilitat qualitativa i quantitativa esmentada ("ahora son muy pocos, ya casi no se les ve por el pueblo"), de manera que la sensació global és que el grup ha perdut poder i influència amb el pas del temps, i a hores d'ara la seva presència local no és significativa ni molt menys preocupant. Dit de forma planera: es tracta d'una mena de "presència absent", en què els Hare Krisna *hi són*, però *com si no hi fossin*. Des de la perspectiva autòctona predomina, doncs, la clara separació de *mons socials*, la ignorància de l'*altre* i el desinterès respecte al seu comportament quotidià; una perspectiva que, girada a l'inrevés, sol coincidir amb la que els Hare Krisna, en general, tenen de la seva veïna comunitat civil.

Pel que fa a l'intercanvi espacial entre un i altre món social, es remarca la idea segregacionista *nosaltres estem aquí i ells allí; aquest és el meu lloc, aquell és el seu*: "ellos están con sus historias y no se meten con nadie, están allí rezando y están a su aire; vas una o dos veces y tampoco no vas a ir más". El manteniment d'aquesta separació física i simbòlica ha

assegurats amb el pas dels anys la rutinització del tracte i de la pròpia percepció autòctona. En paraules de l'alcalde local:

En otros sitios a lo mejor pues dicen que es una secta peligrosa. Yo no entro a valorar eso ¿eh? Yo digo que mi experiencia en Brihuega no es ni positiva ni negativa, es neutra. Hay unos señores que están ahí y ya está; hacen su vida, nosotros la nuestra... Nos aceptamos, nos respetamos, lo vemos como una cosa de lo más normal desde hace muchos años y ya está. Yo tengo un pequeño negociete de tienda y bueno, pues suben a comprar a la mía, a la del otro, tal... una cosa normalísima (7-VI-95).

En realitat, actualment, les úniques visites a la comunitat Hare Krisna per part d'habitants de Brihuega són fetes per adolescents que senten curiositat puntual per allò desconegut. Però, malgrat aquesta esporàdica i espontània iniciativa, els Hare Krisna en si mateixos, així com la seva imatge i estil de vida, mai no deixen de resultar el suficientment estranys i sospitosos com perquè sobretot es miri de guardar-hi les distàncies. Pel que hem pogut deduir de les explicacions dels nostres informants, si el pas del temps no constata la "transformació" de l'estigmatitzat en normal, el desacreditat no acaba mai de ser percebut com a normal. Potser es comporta com el normal, però el context on es mou continua essent ben anormal. Difícilment s'hi podrà confiar, ja que en el fons *no se sap ni qui és ni com és*, ni, per tant, *com pot actuar envers la pròpia persona*. Com a exemple d'aquesta qüestió, podem esmentar la desconfiança d'alguns nois que han visitat Nueva Vrajamandala respecte dels dolços a què amablement se'ls ha convidat, i la seva sospita que qualsevol motiu d'apropament comunicatiu d'un Hare Krisna sigui una premeditada tàctica de captació.

En el nivell implícit, en definitiva, hi ha mecanismes d'autopreservació del propi territori ideològic i social, que són explicitats a la pràctica quotidiana a través del *contacte circumstancial*, les *zones de no-contacte* i per la tendència a no intercanviar amb l'altre un espai ben identificat, particular i distintiu. Així mateix, com és lògic, quan aquests mecanismes es manifesten amb més força és en moments de conflicte d'interessos; és aleshores quan la intensitat de la interacció conflictiva fa més nítida la frontera i torna a situar cadascú en el seu lloc primari. Al cap i a la fi, com diuen Berger i Luckmann en un sentit general:

Mentre unes definicions divergents de la realitat poden ser segregades, conceptualment i socialment, com a pròpies dels forasters (i, per tant, com a no pertinents per a un mateix), les relacions amb els forasters en qüestió poden continuar essent relativament cordials. El problema ve quan la "forasteria" desapareix, i l'altre univers es presenta com a hàbitat possible per a un mateix. Aleshores és probable que els experts tradicionals posin el crit al cel i treguin les espases; o bé, sobretot si no hi ha espases a mà, que entrin en negociacions ecumèniques amb la competència (*op. cit.*, 172-173).

Aquest tipus d'ecumenisme ha estat, per exemple, el que finalment portà a la solució acordada del conflicte de l'escorxador abans esmentat. D'altra banda, el que hem anomenat *contacte circumstancial*, inclouria situacions d'interacció relativament regulars o bé esporàdiques, que es produeixen al sector econòmic, sanitari i a les institucions locals. Així, en el procés de compra venda als establiments comercials és on s'estableix la relació més estreta i "naturalitzada" entre autòctons i Hare Krisna, els quals seleccionen els comerços i els productes que s'ajusten a les seves pautes específiques de consum. Per la seva banda, serien *zones de no-contacte*, els bars i els llocs públics d'oci o recreació en general. I diem significatives perquè en la idiosincràsia de la vila (especialment masculina) es tracta d'espais de sociabilitat molt rellevants, que fonamenten els vincles locals i el coneixement mutu. Com s'acostuma a dir, afavoreixen el fet que "tothom conegui tothom i sàpiga coses de tothom" i, en conseqüència, són les possibilitats objectives d'integració en la comunitat.

En aquest context, d'una banda, el grau d'interacció de rols mediarà a diferents nivells les imatges recíproques entre normals i estigmatitzats, i, d'altra, tant la pròpia interacció com aquestes imatges, des d'un punt de vista autòcton, es veuran influenciades per quatre factors principals, la manifestació i pes dels quals roman en relació directa amb els diferents grups d'edat locals: l'*ethos* personal, els interessos individuals i/o col·lectius, la tradició i el procés de socialització. Partirem, doncs, d'aquests grups d'edat per distingir els diferents matisos perceptius locals i els elements de significació que estan a la seva base.

En el sector vell, que no té pràcticament cap tipus d'interrelació amb el grup, els factors de més pes d'entre els esmentats són: l'*ethos* personal, que veu en "la secta esa" fonamentalment l'extravagància i el parasitarisme, i els interessos locals, en defensa dels quals es criticaria alguna intromissió dels Hare Krisna en *les coses del poble* i la no-aportació de cap benefici a la vila.

En el sector adult, el contacte circumstancial, sobretot a través dels enclaus comercials, fa aparèixer un *continuum* d'interacció que comença en un índex de contactes més o menys regulars, afavoridors d'una imatge normalitzada dels membres individuals del grup ("yo los veo como muy normales, nunca he tenido ningún problema con ellos ni ellos conmigo"), passa per una situació comunicativa molt puntual que oscil·la entre aquesta normalització a la superfície i remarcar la distància en el fons (en el sentit de "ja m'estan bé, però com més lluny millor"), i acaba en una zona de nul·la interacció, la qual, a l'igual que en l'anterior franja d'edat, dona

lloc a una valoració més aviat negativa del grup i dels seus membres, tot demostrant amb major transparència que "la familiaridad no siempre reduce el menosprecio" i que "las personas normales que viven cerca de las colonias constituidas por grupos tribalmente estigmatizados a menudo se las arreglan, con bastante habilidad, para mantener sus prejuicios" (Goffman, *op. cit.*, 69). D'altra banda, els factors que travessen aquestes tres situacions serien: l'*ethos* personal, en allò relatiu a una estructura de personalitat més o menys transigent en general, els interessos personals i locals, pel que fa als assumptes que afecten directament el negoci particular o indirectament el conjunt del poble, i, per últim, el pes de la tradició civil i religiosa, trava important per a l'acceptació de l'estrany i els seus costums.

El sector jove, és el més tolerant o indiferent a la presència dels Hare Krisna a Brihuega. En aquest cas, la frontera tendeix a esvair-se i, malgrat que la comunicació és molt dèbil, el nivell de prejudicis apareix com a força inferior en comparació al dels altres grups d'edat. Probablement, la suavització del sentiment tradicional i la simetria d'edat amb els devots de Krisna tinguin bastant a veure amb aquesta actitud.

El sector adolescent, per la seva banda, té també una mínima interacció amb els Hare Krisna i, com hem dit més amunt, la curiositat que en alguna ocasió ha portat nois i noies a Nueva Vrajamandala, adopta un to de recel que sembla molt lligat al procés de socialització i a les imatges adultes.

Finalment, el sector infantil, com acostuma a succeir, és el més transparent i directe quant a exterioritzar representacions sobre els Hare Krisna; unes representacions que, a més, reflecteixen en bona mesura les percepcions dels seus progenitors i formadors. Així, el ventall valoratiu dels infants s'estén des de la tolerància o la neutralitat fins el pol contrari. Aquí podem fer una presentació un xic més extensa de les imatges pròpies d'aquest sector gràcies a les 23 redaccions recollides a l'escola pública de Brihuega, la majoria de les quals denoten una lògica confusió sobre la identitat real del grup i sobre la forma de vida dels seus membres, a banda de transpirar en molts casos un distanciament i recel que no fa més que reproduir el sentiment local més general.

Heus aquí doncs, les recurrències temàtiques més notòries: s'afirma que es tracta d'una religió o secta originària de l'Índia (sovint associada al budisme), que té un cap molt poderós al

qual tothom ha d'obeir; es remarca la importància de guardar les distàncies amb els Hare Krisna; s'emfasitzen les moltes hores de res i pràctica religiosa que els caracteritza, així com l'entrega absoluta al seu déu (sovint identificat amb la vaca); s'assenyala el caràcter especialment estrany dels seus costums i estil de vida; se sap que són vegetarians, que es dediquen a l'agricultura i que tenen vaques lleteres, les quals consideren sagrades; destaquen molts detalls de l'aspecte físic dels Hare Krisna, especialment els collarets, els vestits de colors i les marques corporals, i els atribueixen significats simbòlics de distinta mena; perceben el seu mode de vida com a força senzill i auster, i ocasionalment el vinculen a la pobresa de la comunitat; coneixen l'interès dels Hare Krisna a crear una escola pròpia i esmenten amb naturalitat la presència de nens Hares a l'escola local.

En general, però, el Hare Krisna és considerat un personatge estrany i exòtic, al qual és preferible no acostar-s'hi gaire. Una majoria accepta la presència dels Hares sempre i quan no interfereixin la vida del poble i tot mirant de guardar-hi les distàncies; una minoria demostra una marcada desconfiança i arriba a reproduir pautes pròpies de l'estereotip més negatiu; i finalment, un altre petit grup revela un destacable sentit de tolerància. Hom ha seleccionat alguns fragments il·lustratius de cadascuna d'aquestes tres actituds generals, així com un seguit de frases significatives pel seu contingut valoratiu. Cal advertir que tots aquests fragments es reproduïen en la versió literal, és a dir, tal com foren redactats (errades incloses) pels infants en els seus respectius treballs:

(1)

Ellos que hagan lo que quieran, y yo a lo mio y ellos a lo suyo [...] yo no me meto en su vida, ni ellos en la mia, pero contra más lejos mejor, aunque es la única sociedad que existe en España, no me importa pero por mi como si no existieran, yo no me hablo ni me hablan a mí, ellos tienen su vida y yo la mia, mientras no se metan conmigo vale.

Me da igual que esten allí y que vivan donde quieran, porque cada uno puede tener la religión que quiera y creer en lo que quieran. Mientras no se metan con nadie.

No me importa que esten hay por que no me molestan ni me hacen nada, pero como hicieran algo intentaria hecharles.

(2)

A mí me da igual que vivan cerca de Brihuega o lejos pero cuanto más lejos vivan mejor, porque dicen que los Hare Krisna practican con drogas, medicamentos, que ellos luego se toman.

A mí esta clase de personas no me gustan por su forma de vestir, vivir, etc., etc.

Yo creo que se tenían que ir de Brihuega a la India o a su país porque esas personas traen muchos jipis y alomejor asta droga. Para mí estan todos tocados y atontados, como si estuviesen drogados. También yo creo

que hay un jefe y los demás son tontos que se matan a trabajar para él y todo el dinero que ganan para él.

En esa secta entra quien quiere, para entrar en la secta tiene que dar todos sus bienes a la secta. Hay algunas personas que estan un poco locas.

Me parece que estas especies no deberían de existir puesto que a sus hijos no los tienen que tratarlos de esas maneras. No deberían de existir puesto que se meten en muchos líos sobre contrabando de armas, droga, etc.

(3)

Yo opino que en este mundo debe de haber libertad de culto, es decir, cada persona puede tener libertad para dar culto a su Dios; y que mientras que los Hare Krisnas no hagan daño a nadie pueden seguir aquí y practicar su religión.

Además que no acostumbro a hablar mal de las costumbres de nadie, creo que los Hare Krisna estan en el derecho de hacer o rezar a quien quieran ya que creo que no amenazan un peligro para la sociedad en que vivimos. Cuando uno habla de los Hares (como así se les denomina) uno piensa en todas esas cosas que les caracterizan: sus ropas, sus costumbres, etc., pero también pensamos que nos estan invadiendo.

A mi no me desagrada que vivan cerca de Brihuega, y no me importa que algunos de ellos vengan al colegio, son personas como cualquier otra, y si cumplen sus deberes han de recibir sus derechos, independientemente de su religión o manera de vida.

En los últimos dos o tres años no se les ve con la misma frecuencia debido ha que hay menos en la finca Doña clara [...]. Yo creo que tienen unas costumbres muy raras y nunca entraría en esa secta porque no comen carne, rezan mucho y hacen tonterías [...]. En este colegio hay tres niños Hare Krisna que se comportan normalmente como otros niños.

La gente ha sacado conceptos que se suelen oír por ahí, pues tienen mala fama no ahora sino de cuando se fundo en Brihuega la secta, pues la gente decia que cogian a la gente y para que fueran de la secta les hacian un lavado de cerebro para que no se acordaran de nada, tambien se decia que plantaban marihuana para luego venderla o quien sabe si para uso propio, esto se sabe gracias a que la guardia civil quemó una de estas plantaciones dentro de esta granja.

Me parecen un poco raros, pero puesto que para ellos creo que también les parecemos raros no me meto [...] no se porque y no estoy muy segura de si será verdad pero por lo que parece o no se quieren modernizar o su religión se lo impide.

A mi los Hare Krisnas no me parecen gente muy normal, yo pienso que tienen que estar un poco tontos y drogados [...] antes eran muy solitarios es decir solo salian a la calle a vender libros pero ahora son como todo el mundo van a colegios a institutos y en vez de vivir en los templos algunos tienen sus casas propias.

[...] tienen su propio colegio, aunque la dirección de Educación y Ciencia no les deja tener su propio colegio porque entonces los hijos se acostumbran a su forma de vivir como ellos y no como las personas normales.

También pienso que son algo falsos, dicen que son vegetarianos y yo he visto a uno de ellos comiéndose un bocadillo de chorizo. También creo que se meten en lo que no deben, creen que porque ellos piensan en una cosa, todos tienen que pensar lo mismo. Molestan a la gente cuando va a pescar, porque a ellos les da pena pero eso no es cosa suya. También creo, aunque no los conozco muy bien, que tiene que haber gente muy agradable.

[...] para Brihuega los Hare Krisnas son importantes porque atraen a la gente.

[...] pienso que nuestra relación con ellos, va empeorando con el transcurso de los años, pues antiguamente, cuando se celebraban bodas, subían aquí, a cantar y a tocar instrumentos, además de que vendían productos creados por ellos mismos (que al mismo tiempo les proporcionan "algo" de dinero), como pueden ser, baratijas, esencias o hierbas naturales.

Ignoro porqué la gente siempre los está insultando, no soy conocedora de ningún hecho perjudicial que nos aporten. Si no les gustan, que no les digan nada, que no se relacionen, pero que no les falten al respeto, pues pienso que a nadie le gusta que se lo falten a él mismo. Por lo que pienso que pueden seguir su vida en paz, pues si a mi no me molestan, yo no me voy a meter con ellos.

Resumint, en un sentit general, hom podria distingir tres grans àmbits d'interacció amb una significació quotidiana determinada, afins a tres plantejaments teòrics d'Erving Goffman, i que aquí definirem amb els termes següents: contacte tangencial, adaptació i ajustament, i tolerància com a part d'un conveni.

El *contacte tangencial* s'associaria a la relació puntual o casual que es tradueix en la identificació de la identitat unipersonal:

[...] un individuo es el punto central en una distribución de personas que lo conocen "de oídas" o personalmente, y que poseen, en este sentido, un caudal de información algo diferente [...]. La arraigada costumbre de la "presentación de cortesía" supone, en realidad, que la persona con la cual tenemos una relación de rol tiene en forma adecuada otros tipos de relaciones con otros tipos de gente. Doy por sentado, pues, que los contactos aparentemente casuales de la vida cotidiana pueden, sin embargo, constituir una especie de estructura, que limita al individuo a una sola biografía a pesar de la multiplicidad de roles permitidos por la segregación de la audiencia de rol (*op. cit.*, 90-91).

En el nostre cas, l'anàlisi etnogràfica ens revela que el normal té instal·lat a la seva estructura mental el rol de l'estigmatitzat, el qual no deixa de tenir per al primer una biografia única i específica no modificable per simples circumstàncies puntuals-tangencials. En altres paraules, el Hare Krisna és identificat com a tal i té un estatus concret i uns trets identitaris particulars, que el caracteritzen i defineixen en la seva alteritat passada, present i futura.

D'altra banda, pel que fa a l'*adaptació i ajustament* en situació interactiva, segons Goffman:

[...] el individuo es capaz de representar ambas partes del drama normal-desviado. Sin embargo, debe advertirse que, por más que esté encajado en un breve momento social, el individuo puede ser capaz de desempeñar ambas funciones, revelando una capacidad general no solo para llevar a cabo los dos roles, sino también el aprendizaje y el dominio necesarios para ejecutar en forma corriente la conducta de rol requerida [...]. Debe existir una sensibilidad suficiente al rol del otro para que cuando una de las partes de la pareja normal-estigmatizado no emplee ciertas técnicas de adaptación, la otra sepa como introducirse y asumir el rol (*op. cit.*, 155).

En efecte, tot indica que normal i estigmatitzat, sense perdre la identitat i la sensació de distància que els separa, poden ajustar els significats de la seva comunicació tot adaptant-se al rol conegut de l'altre i aconseguint així una situació interactiva estable. Si el procés és habitualment harmònic i s'efectua en els termes de conveni que es descriuran tot seguit, el botiguer de Brihuega, per exemple, percebrà el Hare Krisna com una persona amable i normal, mentre que el Hare Krisna, per la seva banda, veurà en aquell botiguer més la persona que no pas el desacreditat *karmi* materialista.

Per últim, respecte a la *tolerància com a part d'un conveni*, l'autor ens diu:

Se espera que los estigmatizados actúen con caballerosidad y que no fuerzen las circunstancias; no deben poner a prueba los límites de la aceptación que se les demuestra ni tomarla como base para demandas aún mayores. La tolerancia, por supuesto, es en general parte de un convenio [...]. Como los que presentan la línea del "buen ajuste" son quienes adoptan el punto de vista de la sociedad de los normales, cabría preguntarse qué significa para los normales el hecho de que el estigmatizado siga esta línea [...] significa que los normales no tendrán que admitir cuán limitadas son su discreción y su tolerancia, y significa que podrán permanecer relativamente incontaminados por un contacto íntimo con el estigmatizado, y no ver amenazadas sus creencias relativas a la identidad (*op. cit.*, 143).

Vol dir, per tant, que l'ajustament es fa evident quan l'estigmatitzat es *normifica*, quan satisfà les expectatives normatives de l'ideal normal. Si pretén ser tolerat haurà d'acceptar-se com a igual als normals o, si més no, comportar-se igual que ells, aparentar normalitat. En aquest sentit, si bé objectivament el rol del normal i de l'estigmatitzat esdevenen complementaris i no n'hi ha cap que tingui prioritat a donar el primer pas adaptatiu envers l'altre, sovint serà l'estigmatitzat qui hagi de "fer l'esforç" o prendre la iniciativa "autotransformadora" atès el seu caràcter minoritari o desviat de la norma del normal. A més, Goffman, preguntant-se per quin motiu "los estigmatizados, más que los que no lo son, tienen que hacerse responsables de presentar y reforzar una postura imparcial y de mejorar la suerte de toda categoría", dóna com una de les respostes, que "los estigmatizados 'saben más'" (*op. cit.*, 135). Realment, la relació que l'autor estableix entre coneixement i moralitat ens sembla força escaient al nostre cas. D'acord amb aquesta, l'estigmatitzat i el normal adquireixen habilitats per afrontar situacions socials mixtes, però ho fan en diferents condicions sobre la base del coneixement i la moralitat.

En efecte, el Hare Krisna *sap més* ja que, a banda de tenir una idea molt estructurada de l'altre, és capaç de preveure quina serà la resposta social davant el seu estatus minoritari i diferencial. I sap també que la postura de la gent de poble es decanta més cap a la distància i el negativisme que no pas cap el pol contrari. Una simple mostra d'això és creure que les visites dels llogarrencs a la granja serveixen "para que nos conozcan, para que vean que somos normales". L'habitant de Brihuega, en canvi, *sap menys*, perquè en general només sap gràcies al rumor i és conscient que el rumor no sempre és digne de fiar. Ras i curt: *sap que no sap*. En el seu cas, el "no saber", unit al relatiu "ni voler saber", no el farà mostrar-se d'una manera especial davant l'altre a través d'un canvi significatiu d'actitud; al capdavall, no cal que ningú el vegi com a normal perquè ja ho és.

Un bon exemple de tolerància com a part d'un conveni que implica la *normificació* de l'estigmatitzat és el procés de "reinserció" a la vila, experimentat per dos exmembres de Hare Krisna i els seus fills, que durant el nostre treball etnogràfic vivien i conviuen a Brihuega. Pel seu cas, ens servirà també el planteig de Goffman sobre l'*acceptació fantasma* com a fonament de la *normalitat fantasma* i segons el qual: "en muchos casos el grado de aceptación de los normales puede acrecentarse si el estigmatizado actúa con espontaneidad y naturalidad totales, como si la aceptación condicional, cuyos límites se cuida de no sobrepasar, fuera una aceptación

plena" (*op. cit.*, 145). En aquest sentit, semblen força eloqüents els comentaris d'ambdós informants a la conversa següent:

¿Qué reacción habéis notado por parte de la gente del pueblo hacia vosotros después de dejar a los Hare Krisna y decidir instalaros aquí?

Carlos: Yo la sensación que he tenido es que te tratan como un héroe: "uf, pues menos mal que os habéis salido..."; o sea, como diciéndote que menos mal que has dejao ese tipo de vida ¿sabes? Es así, la gente te dice eso.

Elvira: Hay gente que te lo dice y otra gente pues que se calla la boca... En mi caso, por ejemplo, dicen: "ah, ¿has cambiado ya? ¿ya no eres Hare?". Pero me siguen llamando Hare.

Carlos: También mucha gente me ha dicho, con los compañeros que he estado trabajando aquí en el pueblo, me han dicho: "uf, si llegas a seguir allí abajo te mueres". Otros me decían: "ahora sí que vas bien vestido, no como allí abajo que ibas con harapos" ¿no? Y yo me reía. Era para decirles: pero si yo iba así porque quería, es que me encontraba a gusto así.

¿Y creéis que todavía continuáis llevando el cartelito colgado?

Elvira: Siempre. Es que también esperan que sales de ahí y que sales como una fiera, una locura grandísima, y que ya te vas a meter con todo el mundo. Será rara, es agresiva, están locos... Pues cuidado, que lo mismo nos pega una hostia. Entonces claro, como te ven una persona tranquila, que te pones a trabajar y vas funcionando, una persona normal...

Carlos: Que cuidas a tus hijos, eres responsable, que puedes trabajar... Pero siempre hay rechazo ¿eh? Yo estoy deseando irme del pueblo porque noto el rechazo, lo noto. Siempre lo he notado. A mí de nada me sirve que una persona me diga "hola" y me hable un ratito ¿eh? Porque esto que estamos haciendo contigo, con cuatro o cinco años que llevamos en el pueblo no lo hemos hecho con nadie. Pero no porque nosotros no queramos, sino porque no quiere la gente. No es ya de hablar de este tipo de conversaciones sino de venir a tu casa, como hemos invitado a mucha gente, a tomar un café, a ver la tele... lo que sea. Nunca. ¿Por qué?, porque mantienen la distancia. Nosotros para ellos somos locos, todavía somos Hares (9-V-95).

Això no obstant, exceptuant les actituds més reaccionàries, la *normalitat fantasma* es va a poc a poc convertint en normalitat quan l'espontaneïtat i naturalitat, a més de perllongar-se en l'espai i el temps, son "retornades" al patrimoni de la persona estigmatitzada. Fins aleshores era *com si no poguéssin ser seves*. I és que, de fet, el revers d'aquestes qualitats s'ajusta al paradigma dominant del rentat de cervell i la patologia i, a més a més, pel cantó Hare Krisna eren conceptualitzades segons els paràmetres d'una visió del món força diferent a la dels normals.

Amb tot, segons la majoria autòctona, d'ençà que els Hare Krisna són a Brihuega "se han adaptado muy bien, no han creado problemas y se han comportado de forma normal con la gente", "no han alterado para nada la vida del pueblo". En relació amb això, cal dir que una estratègia d'apropament projectada per algun membre del grup minoritari i orientada a incrementar les relacions naturals amb la gent de la vila comença per transformar l'aparença externa (vestir com els normals) i segueix amb la voluntat d'anivellament comunicativa i coneixement mutu. Però aquesta postura adaptativa no sempre és generalitzable a la resta de membres de la comunitat. És més, si ens dirigim a les actituds extremes, tindrem que el fanàtic antimaterialista continuarà evitant el contacte amb tot aquell no devot de Krisna i el fanàtic

antisectari mantindrà una barrera insalvable respecte a qualsevol persona identificada com a tal. En ambdós casos, l'individu "Puede permanecer con sus 'pares' simplemente por no tener que afrontar el problema. Además, tanto las asimetrías o diferencias existentes entre los roles como la tarea común y decisiva de mantener la situación social que está en marcha se mantiene a menudo dentro de tales límites" (Goffman, *op. cit.*, 155).

En resum, la imatge social mitjana resultaria, al nostre entendre, de la combinació dinàmica de quatre actituds o sensacions fonamentals: indiferència, distància, inseguretats i desconfiança, totes travessades per una evident *dificultat de comunicació* producte de l'asimetria de dimensions ideològiques i socials. Tot i així, si ens atenim a l'espectre perceptiu general, no destaca una visió radicalment negativa sobre el grup. Tampoc sembla que se li atorgui una excessiva importància al tema de les sectes. Allò realment important en les respostes populars és que, en el nivell pràctic, els Hare Krisna no han creat mai problemes gruixuts a la localitat. La seva vida ha transcorregut amb independència de la vila, i quan hi ha hagut contacte ha predominat tothora el respecte i l'amabilitat en el tracte. Això ha facilitat que la convivència circumstancial de la gent de Brihuega amb els Hare Krisna s'hagi anat fent cada cop més natural fins a quedar incorporada definitivament a la quotidianitat.

Així doncs, com a síntesi final, es podria establir que: a) l'estrat de prejudicis i estereotips, tot i mantenir-se, es va diluint amb el pas del temps, amb la manca d'alteració de la vida del poble per part dels Hare Krisna i amb la disminució de la visibilitat del grup; b) l'emergència d'aquests prejudicis i estereotips en la seva versió més manifesta pot produir-se en situacions puntuals de conflicte d'interessos individuals o locals; c) apareixen dues correspondències proporcionals ben lògiques: a major interacció, reconeixement social i transformació de l'estigmatitzat-minoritari en normal, majors possibilitats d'acceptació per part de la majoria; pel contrari, a major intromissió i visibilitat de l'estigmatitzat-minoritari en els assumptes del poble menor acceptació popular, i d) amb independència del seu contingut valoratiu i simbòlic, el grau d'influència de les imatges i respostes locals sobre la idiosincràsia Hare Krisna és mínima, per no dir inexistent, i les solucions més o menys adaptatives parteixen bàsicament de la iniciativa particular.

A tall de conclusió final, tindriem que, subjacent a l'estructura local de relacions entre normals i estigmatitzats, una frontera erigida en el nivell de la cosmovisió i la ideologia tendeix

a segregar dos mons socials de desigual estatus, contrastius quant a orientacions de valor i només tangencialment i circumstancialment interconnectats en la pràctica quotidiana. Les representacions al voltant del perill de contaminació ritual que significa travessar la regió liminal o fronterera preserven la impermeabilitat simbòlica d'ambdues comunitats i fan que la lògica adaptativa entre elles acostumi a restringir-se al domini privat.